het land van aalst

tijdschrift van de
geschied- en
heemkundige vereniging
het land van aalst

jaargang XXV - 1973 — nummer 2 - 3

Belangrijke mededeling van de redaktie.

Op zondag 9 september 1973, vijfhonderd jaar nadat te Aalst het oudste gedateerde en localiseerbare druk met losse gegoten letters van de pers kwam in de Zuidelijke Nederlanden, houdt onze Geschied- en heemkundige vereniging haar gouwdag in de stad van Dirk Martens.

Bij deze gelegenheid herdenken wij het vijfentwintig-jarige bestaan van ons tijdschrift «Het Land van Aalst».

Samen met een ontvangst door het stadsbestuur, enkele korte spreekbeurten en een gezellig noenmaal, krijgen onze leden de gelegenheid samen de groots opgevatte Dirk Martenstentoonstellingen te bezoeken in het Oud-Gasthuis en in het Schepenhuis.

Een uitvoerig programma krijgt U over een paar maanden.

Alle leden worden op 9 september verwacht op deze dubbele jubileumviering !

Het bestuur.

ZEER BELANGRIJK !

Hiermee ontvangen onze leden het nummer twee en drie van onze XXVe jaargang, en dan nog wel een zeer omvangrijk nummer. Nog heel wat leden hebben tot nog toe hun leesgeld niet betaald. Hierbij worden zij dringend verzocht dit onverwijld te doen door liefst 500 fr. of meer te storten als **beschermend lid** of minimum 180 fr. als gewoon lid. Te storten op postrekening nr. 5869.11 «Het Land van Aalst», Zottegem.

Stel niet uit, want binnen een paar weken reeds volgt het vierde nummer van deze jaargang.

Geschiedenis van Pollare

ST. CHRISTOFFEL - POLLARE

Geschiedenis van Pollare

Ie HOOFDSTUK :

ONTSTAAN EN ORGANISATIE VAN HET DORP.

I. HET ONTSTAAN

Aan het neolithicum of jong steentijdperk herinnert de geslepen sileks, die in 1883 op de *Weerd* - waar ook Romeinse en Merovingische voorwerpen werden opgegraven - werd gevonden en er op wijst dat hier reeds mensen woonden in de voorhistorische tijd. Pollare blijkt dus een plaats te zijn reeds vanouds bewoond !

Het dorp is niet alleen gelegen midden agglomeraties rijk aan Romeinse vondsten, zoals Denderwindeke en Ninove, maar behoort tot deze die zelf reeds bewoond waren ten tijde van de Romeinse overheersing. Dit blijkt uit de vondsten die alhier werden gedaan bij de kanalisatie van de Dender. Wanneer de *Bleekberg* (waar de schuit de Dender oversteekt) werd afgevoerd, ontdekte men er zowel Romeinse tegulae (dakpannen) als vaatwerk. Alles wees er op dat hier een gebouw uit die periode was verdwenen. Eerwaarde heer C. Lanckman, die een studie in voorbereiding had, over de Dender als verdedigingslinie ten tijde van de Romeinen, beweerde dat zich hier (evenals trouwens te Ninove, Denderleeuw, Teralfene enz...) een Romeinse verdediging bevond.

Ook elders te Pollare, nl. op de *Wijngaard,* werden Romeinse dakpannen gevonden. In de *Weerd* ontdekte men in 1863 een Gallo-Romeinse halsbel.

Eveneens de *kouternaam* herinnert aan de Romeinse beschaving, die hier vaste voet had gevat.

De Romeinse beschaving werd veelal niet vernietigd, maar door de Franken werden de bestaande hoven verder uitgebaat. Vondsten uit de Merovingische periode zijn de bronzen lanspunten, die hier in 1866 en 1867 eveneens op de *Weerd* werden opgegraven.

De streek maaktie ten tijde van de Romeinse bezetting deel uit van het gebied van de Nerviërs. Nadien behoorde het dorp tot de Brabantgouw. Gedurende een drietal decennia maakte het deel uit van de mark Ename, om vanaf 1033 te behoren tot Keizerlijk Vlaanderen, Land van Aalst.

II. DE LEENROERIGHEID

Pollare was een van de serveplaatsen of dienstmanschappen van het Land van Aalst. Deze plaatsen waren, evenals de dorpen van 's graven propre, onderworpen aan het serverecht. De inwoners heten *dienstlieden;* bij hun overlijden had de graaf recht op alle meubelen van de overledene, zelfs wanneer dit overlijden buiten Vlaanderen plaats vond. Sommige lieden waren vrijgekocht van de dode hand en onderworpen aan het recht van het beste kateil of beste meubel. Deze noemde men *voogdlieden.*

Het dorp was gedurende de 12e eeuw in het bezit van de Brabantse familie *van der Aa. Wouter,* «advocatus de Pollare» (voogd, eerste schepen van Pollare) genoemd, leren wij kennen in een oorkonde van de St.-Corneliusabdij te Ninove, waarbij hij samen met zijn echtgenote Gisla van Guines, in 1126, zijn rechten op het Denderwater, tussen Bullengem en de kloostermolen, aan de voornoemde abdij afstond. Hij was tevens een weldoener van ht kapittel te Anderlecht en van de abdij te Affligem.

Na een leemte van ongeveer honderd jaar, leren wij opnieuw uit een andere oorkonde van St.-Corneliusabdij een heer van Pollare kennen, in de persoon van *Wouter (II)* (+ 1236), gehuwd met Oda van Grimbergen, die deze abdij in 1217 begiftigde met 3,5 bunder land te Zandbergen.

Leo, heer van Pollare en Grimbergen (1266), na een huwelijk zonder nakomelingschap met Katarina, sloot er een tweede met Imeine, de weduwe van Flip, heer van Boelare. Uit een oorkonde van 1267 blijkt dat zij hun verblijf of kasteel hadden te Pollare zelf. Hun dochter *Alix* was erfvrouw van Pollare. Zij werd opgevolgd door haar neef *Leo,* als heer alhier.

In 1288 en 1295 ontmoeten we een *ridder Wouter van Pollare,* heer van Outer en Zandbergen, gehuwd met Matilde van Welden. Hun zoon *Geraard* was eveneens heer van Pollare. Daarop volgt een *Lodewijk van Outer,* heer van Pollare, gehuwd met Maria van Loo.

In het eerste kwart van de 15e eeuw was de heerlijkheid in het bezit van de familie *de Vos,* van Gent. Nu hing het leen af van de Oudburg te Gent.

Boudewijn (I) *De Vos* (+ 4-2-1424) was gehuwd met Isabella van Massemen, vrouw van Laarne; hij werd opgevolgd door zijn zoon *Boudewijn* (II), als heer van Pollare (+ 3-7-1432), gehuwd met Margareta van Lovendegem; uit dit huwelijk werden geboren *Boudewijn* (III), die als heer van Pollare deze heerlijkheid ruilde met zijn broeder *Jan,* voor de heerlijkheid van Laarne, mits een jaarlijkse vergoeding van 38 pond parisis ten voordele van Jan, gehuwd in 1442 met Jacoba van Maldegem. De erfenis leidde tot gerechtelijke betwistingen.

In 1486 werd het *leen van Wedergrate* opgericht. Deze heerlijkheid omvatte Pollare, Denderwindeke en Appelterre-Eichem, on-

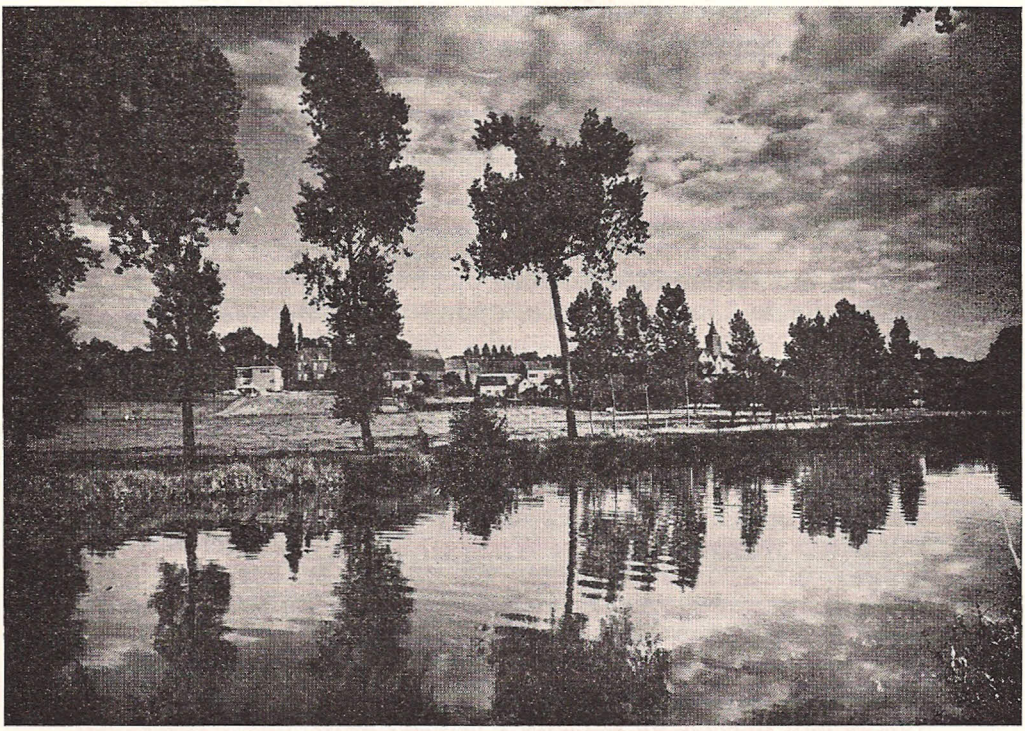

Denderlandschap... «In de zomer een stukje aardsparadijs vol groen, zachte stilte, grazend vee, hoge populieren, een eenzame boot tussen groene oevers; de tijd die schijnt stil te staan».

Marcel Grypdonck.

der één schepenbank met een baljuw en zeven schepenen, met hogere, middelbare en lage justitie, afhangend van de Wetachtige Kamer van Vlaanderen. Pollare had dus voortaan geen eigen schepenbank meer, maar resorteerde van de schepenbank van Wedergrate. Het was ridder *Willem de Goux,* raadsheer en kamerling aan het hof (+ 8-11-1506), die dit besluit had bekomen. Uit zijn huwelijk met Isabella van Boussu werd o.m. *Joost* (+ 1518) geboren, gehuwd met Katarina de Gijsperre, van wie werd geboren *Willem* (+ 1588), in huwelijk met Bernardina de Mol, die een zoon hadden *Jaspar,* die heer van Wedergrate was tot bij zijn overlijden en werd opgevolgd door *Philippina* (dochter van Willem, broer van Jaspar X Anna van der Meeren) (+ 1633), erfvrouw van het Land van Wedergrate en baronnes van Bousies, in eerste huwelijk - zonder nakomelingen - met Maximiliaan de Goulsin - de Lille (+ 1622) en in tweede huwelijk met Philip-Willem de la Pierre, heer van Fay (+ 1629). *Frans-Philip de la Pierre* volgde zijn moeder op als baron van Bousies en heer van Wedergrate. In 1666 was het *Jacob-Ferdinand* de la Pierre, die te Lippelo woonde, gehuwd met Maria-Theresia de Kesselaer, vrouw van Malderen, die eveneens de heerlijkheid van Wedergrate beheerde; vanaf 1687 kwam het leen van Wedergrate aan zijn neef *Hendrik-Philip* de la Pierre, die het op 25 november 1699 voor 60.000 gulden verkocht aan *Pieter-Antoon van Cauteren,* heer van Nederbrakel en Zarlardinge, gehuwd met Anna-Maria van der Goten. Hun zoon *Antoon-Frans-Clemens,* heer van Wedergrate in 1717, bekwam op 20 november 1734 de titel van baron van het Land van Wedergrate; hij was algemeen ontvanger van 's lands inkomsten (+ 15-4-1744). Hij werd opgevolgd door zijn zuster *Maria-Isabella-Gasparine van Cauteren,* gehuwd met Frans-Geraard van Ingelmunster, baron de Plotho (+1755). Hun zoon *Theodoor-Jozef,* baron de Plotho,gehuwd met Maria-Gabriella-Benigna de Tournai d'Assignies d'Oisy, volgde zijn moeder op als baron van het Land van Wedergrate. De laatste heer van Wedergrate was *Karel,* baron de Plotho, zoon van *Theodoor-Jozef* (+ 15-6-1825).

III. DE ADMINISTRATIEVE EN RECHTERLIJKE INSTELLING.

a. De baljuw.

Deze was de vertegenwoordiger van de heer, wiens belangen hij op het dorp behartigde. Hij stond in voor het innen van de domaniale en feodale inkomsten. Als gerechtsdienaar moest hij de schepenen *manen,* opdat zij vonnis mogen spreken... en eens het vonnis uitgesproken, lag de uitvoering van de gerechtelijke beslissing in zijn bevoegdheid. Op de wegen- en waterlopenschouw had hij toezicht.

De baljuw van Wedergrate had bevoegdheid te Pollare, waar hij namens de heer optrad.

Baljuws : Matheys Raes 1596, Philemon d'Hanens 1662, Adriaen van den Abbeele 1664, Franchois van den Abbeele 1672, Gillis van den Abbeele 1673-1683, Pieter van den Abbeele 1686-1727, Joannes van der Mijnsbrugghen 1731-1748, Jozef van der Mijnsbrugghen 1749-1784, Jan-Baptist van der Mijnsbrugghen 1785-1797.

b. De meier.

Ook de meier werd door de heer benoemd, met als taak op te treden bij geschillen, de prater te benoemen, te zorgen voor de straatschouwing, het afsluiten van velden en weiden, evenals het onderhoud van de wegen en van de waterlopen.

Gedurende de 18e eeuw waren de bevoegdheid van meier en baljuw in dezelfde handen, ook al was het de opdracht van de meier de gemeenschap te dienen, terwijl de baljuw deze van de heer moest behartigen.

Op 23 juli 1660 verleende François-Philip de la Pierre, heer van het Land van Wedergrate, aan het meierschap een zekere vorm van erfelijkheid, ten vordele van Gillis van Vaerenberghe, «uit dankbaarheid om de bewezen diensten als meier en wegens lening van geld», zal steeds een zoon van de huidige als meier worden aangeduid en moest deze eventueel niet meerderjarig zijn, dan mocht de taak door iemand anders worden vervuld.

Meiers : Pauwel van Boterdaele 1596, Joos van Varenberghe + 1632, Gillis van Varenberghe zn. Joos 16.12 1632-1669, Jan van Varenberghe 1670-1700, Joannes-Philip van Varenberghe 1712-1716, Joannes van der Mijnsbrugghen 1721, Jozef van der Mijnsbrugghen 1749-1784.

c. De schepenen.

De schepenen werden oorspronkelijk, ten getale van zeven, op het dorp, onder de biezonderste vertegenwoordigers gekozen. Na de opslorping in het Land van Wedergrate werden de schepenen door de heer gekozen uit de voornaamste families van de aangesloten dorpen. Zij hadden zowel een gerechtelijke als een bestuurlijke bevoegdheid. Samen vormden zij de vierschaar, met aan het hoofd de voorschepen of vanaf de 16e eeuw de *burgemeester*. Zij werden benoemd door de dorpsheer en mochten niet weigeren, tenzij om gegronde redenen. Bij de aanstelling werd de eed van trouw aan de vorst vereist.

De taak van de schepenen was de belangen van het dorp te verdedigen en het dorpsbeheer te behartigen. Binnen hun bevoegdheid lag het innen van de belastingen, *de wettelijke passeringen* (of het enregistreren van koop en verkoop, de rentevestiging, de borgtochten, de verkavelingen, de staten van goed) enz.

De schepenen hadden ook rechtsbevoegdheid in alle graden, zowel in burgerlijke als boetstraffelijke zaken. Deze uitspraken, gezien de mogelijke misbruiken, waren aan hoger toezicht onderworpen, zodat de veroordeelde steeds beroep kon aantekenen bij de Raad van Vlaanderen «*De schepenen van den Lande van Wedergrate halen haer hooft an mine heeren van den rade in Vlaenderen* (1493).

Burgemeesters : Gillis van den Broucke 1664, Jan van den Broecke 1680, Joannes van den Abbeele 1686, Adriaen van de Neucker 1690, 1692, Christoffel van Eesbeke 1694, Cornelis de Maeseneer 1704, 1718, Jan Mertens zn. Charles 1729, 1730, Jan de Maeseneer zn. Cornelis 1740, 1743, Cornelis de Maeseneer 1743, 1751, Jan de Maeseneer 1756, 1759, Cornelis de Maeseneer 1759, 1767, Petrus de Smet 1768, 1772, Joos Buydens, 1772, 1785, Peeter J. Mertens 1785, 1791.

IV. HET DORPSLEVEN VOOR DE FRANSE REVOLUTIE.

Zoals ons weinig bekend is over het kasteel te Pollare zelf, zo weten wij even weinig over het dorpsleven uit die periode. Zoals de meeste bezittingen van de edelen toen, bestond het uit een herenwoonst en een boerderij.

Gelijk hoger vermeld, duikt het kasteel in de geschiedenis op in 1267 en wordt nog aangegeven in het Wezenboek te Gent in 1450-51 als *upperhof sluutende met eender valbrugghen ende tnederhof behuust met duufhuus*. Het was dus een omwald goed. Volgens Gailliard werd het afgebrand ten tijde van de Brabantse beroerten, rond het einde van de 15e eeuw.

De voetbrug over de Dender, die de verbinding met Appelterre verzekert, dagtekent uit deze periode. Nopens het herstel en het onderhoud ervan ontstond een betwisting in 1443 tussen de heer van Pollare en de eigenaar van de Molenmeers. De gerechtelijke uitspraak verplichtte de dorpsheer tot het verder onderhoud van de brug.

Over de belevenissen alhier gedurende de godsdienstberoerten, gedurende het laatste kwart van de 16e eeuw, is ons weinig bekend. De kerk werd door de geuzen ontwijd en de klok uit de toren weggenomen. Na het herstel van de vrede, volgde een moeizame opruiming van puin en verval.

Omstreeks 1580 werd het dorp, zoals de meeste dorpen in Vlaanderen, daarbij zwaar getroffen door de zwarte pest. Pollare dat in 1576 ongeveer 240 inwoners telde, had er in 1596 minder dan 60.

De regering van Aalbrecht en Isabella waren een weldaad voor de bevolking. De vrede die in het land was teruggekeerd, werd door de bevolking als een goed aanvaard. Ook van 1643 tot 1653 leed het dorp opnieuw onder de sporadisch opduikende pest.

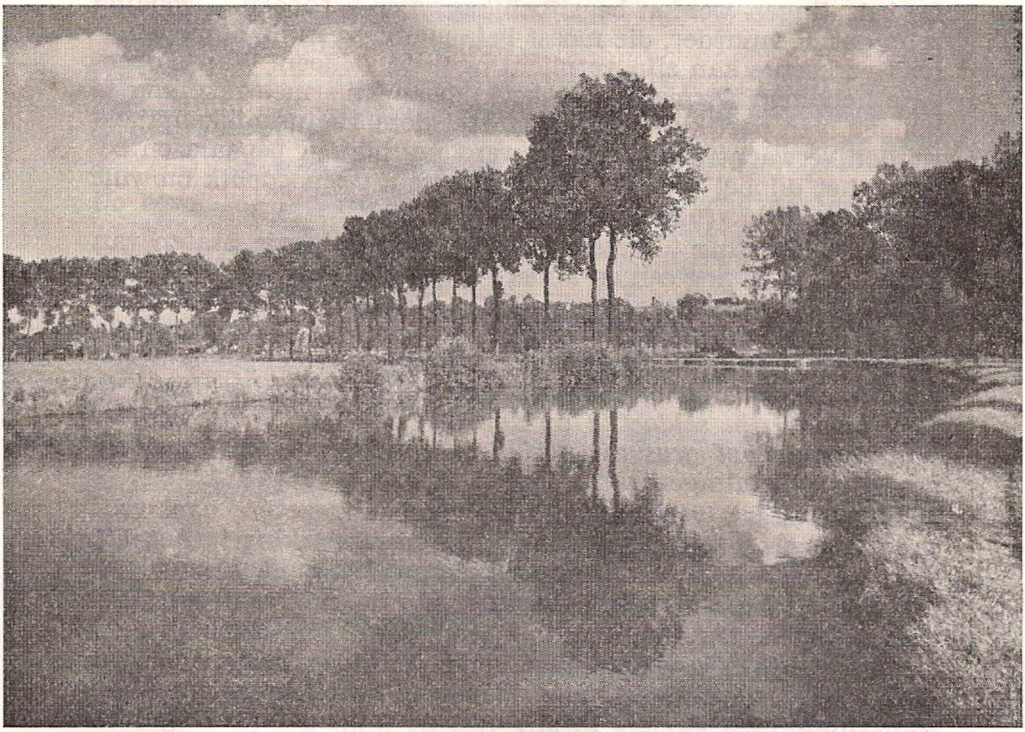

Schilderachtige Dendervallei... «In de lente, als de botten zwellen, zweven daar trossen harsgeur tussen de vele kanada-populieren, die hun sap jagen in de buiteling van hun twijgen...»

Marcel Grypdonck.

De Franse koning Lodewijk XIV zou in onze gewesten van 1658 tot 1713 (de vrede van Utrecht) onrust en oorlog doen heersen, waarin ook de bevolking van Pollare haar aandeel had te betalen. Alsof het nog niet erg genoeg was, had het volk erg te lijden van een nieuwe geweldige pestepidemie in 1667 met 42 overlijdens in 1667-68 op ongever 270 inwoners.

De dorpsrekeningen hangen een duidelijk beeld op van wat de bevolking van Pollare onder de oorlogsomstandigheden te lijden had.

De belastingen werden begrijpelijker wijze verhoogd,... zodanig zelfs dat de huurder, die moest betalen, soms in de onmogelijkheid verkeerde aan zijn verplichtingen te voldoen. Waren openbare lichamen (Armendis en kerk) bereid hiermee rekening te houden, van partikulieren mocht niet dezelfde inschikkelijkheid worden verwacht. De belasting werd per bunder bepaald en bedroeg het dubbel voor de Dendermeersen, vermoedelijk omwille van de dubbele vrucht (de «toemaat»).

Naast de belasting te betalen aan de Gedeputeerde Staten van Aalst, kwam er nog een en andere uitgave om de hoek kijken in 1659, als *over de uitkoop van soldaten* 29 gulden 4 stuivers, «*over eenen hamel geschoncken aenden ontfanger Bijl over een cortoisie* (courtoisie) 6 gulden 10 st., nog *eenen hamel geschoncken aenden cononel* (kolonel) *die te Ninove in garnisoen lach in 1657 omdat sijn soldaeten op den meersch van Pollaerde met hun paerden het gras affweijden en souden weeden* 6 gulden, verder nog betalingen van soldaten te voet en te paard.

Voor 1667 staan verscheidene uitgaven aangegeven, o.m. voor *een sauvegarde* 18 gulden 10 st., voor de versterking te Aat 120 gulden, aan kommissaris Donarel aldaar 192 gulden, aan levering van stro te Aat en te Zandbergen op het kasteel, waar eveneens graan en kersen werden afgeleverd.

Gedurende 1671 werden verschillende arbeiders naar Aalst gestuurd om er de versterkingen te slopen. Op te merken valt dat ruim 10 % (128 gulden 15 st.) van de uitgaven (1107 gulden 16 st.) verbruikt werden *aen tering... geschiet bij schepenen, pointers ende setters deser prochie.* Er werd dus ten gepasten tijd een goede pint bier op gedronken.

Voor het eerst wordt in de rekening van 1672 gewezen op ontslaging van belasting voor de 18 bunder vaag liggende gronden. De belasting bedroeg toen 5 gulden 10 st. per bunder.

In 1674 en volgende jaren werden de belastingen betaald te Oudenaarde... aan de Fransen, die voor 14 gulden eveneens een *sauvegarde* afleverden. Drie paarden werden aangekocht voor de dienst van zijne koninklijke majesteit. Volgens de dorpsrekening van 1677 lagen 28 bunder vaag.

Voor 1679 werd een gepeperde belastingsbrief aangeboden van 24 gulden per bunder ! De uitgaven beliepen tot 8320 gulden 14

st. De vaag liggende gronden bedroegen 69 bunder of 1/5 van de bebouwde oppervlakte. In 1682 verminderd tot 37 bunder 1 dagwand en in 1683 tot 28 bunder.

In 1684, wanneer de pastorie door de Fransen werd afgebrand, werd evenmin het dorp gespaard, want ruim 37 bunder 2 dagwand grond lag vaag en men diende de belasting van 10 gulden 10 st. per bunder hier voor te betalen. Vanaf 29 augustus tot in oktober moest de bevolking van Pollare te Gavere in het kamp van het Franse leger, dagelijks 2 voeren hooi en 5 zakken haver leveren. Dus gedurende 47 dagen. Achteraf werd de belasting verhoogd met 3 gulden 15 st. per bunder.

De rust hersteld, werd de belasting verlaagd tot 6 gulden per bunder voor 1685, 8 gulden 16 stuivers voor 1686, 7 gulden voor 1687 en 1688, 6 gulden voor 1689 mits een daarop gevolgde vermeerdering tot 7 gulden in 1690 *contributie geexigeert bij sijne koninklijke majesteit van Vranckrijck,* 9 gulden per bunder in 1691, 7 gulden 10 st. per bunder in 1692, 5 gulden 5 st. in 1693, 13 gulden in 1694, 15 gulden in 1695, 7 gulden in 1696, 7 gulden 10 st. per bunder in 1699, 4 gulden 10 st. in 1700, 9 gulden in 1701, 14 gulden per bunder in 1702, 9 gulden 5 stuivers in 1703, 11 gulden voor 1706, 8 gulden + 3 gulden subsidie per bunder voor 1707, 7 gulden 10 st. voor 1709, 7 gulden 10 st. + 2 gulden 10 st. per bunder tot betaling van de franse kontributie + 5 gulden in 1710, 7 gulden + 3 gulden tot betaling van de franse kontributie in 1711, 9 gulden + 2 gulden 10 st. per bunder in 1712, 10 gulden in 1713, 8 gulden voor 1714 en 1715, 7 gulden 10 st. voor 1716, 8 gulden voor 1717, 7 gulden voor 1718, 8 gulden 10 st. voor 1719, opnieuw 13 gulden per bunder in 1721, 8 gulden 5 st. in 1722, 7 gulden 16 st. in 1723 en 1724, 8 gulden 5 st. in 1728, 9 gulden 10 st. in 1729, 9 gulden 7 st. in 1730 en 1731, 8 gulden 5 st. in 1732, 1735, 1737, 1738 en 1739, 8 gulden in 1733, 1734, 1736 en 1740, 6 gulden 15 st. per bunder in 1741, 7 gulden 10 st. in 1742, 8 gulden 15 st. in 1743 en 1744.

Opnieuw daagt het oorlogsspook op... en de belasting gaat tijdelijk de hoogte in : 14 gulden 15 st. per bunder in 1745, 20 gulden in 1746, 38 gulden in 1747, 18 gulden 10 st. in 1748, 10 gulden 10 st. in 1749, 10 gulden in 1750, 8 gulden 10 st. in 1751 en 1752, 8 gulden 15 st. in 1753, 8 gulden 10 st. in 1754, 9 gulden in 1755 en 1756, 9 gulden 10 st., in 1757, 1758, 1759 en 1760, 9 gulden in 1761, 1762, 1763 en 1766, 8 gulden 15 st. in 1764, 8 gulden 10 st. in 1765, 10 gulden in 1767, 1768, 1769 en 1770, 9 gulden 10 st. in 1771, 1772 en 1773, 9 gulden in 1774 en 1776, 8 gulden 10 st. in 1775 en 1777, 10 gulden in 1778, 1781, 1782, 1783 en 1784, 11 gulden in 1779 en 1780, 9 gulden 10 st. in 1785 en 1786, 8 gulden 10 st. in 1787 en 1788, 6 gulden in 1789, 7 gulden in 1791.

Ook de onbebouwde of vage gronden zien wij met de troebelen toenemen en met de herstelde vrede opnieuw bebouwen. In 1686 bleven ruim 38 bunder onbebouwd, in 1687 22 bunder, in 1688

12 bunder, in 1689 33 bunder 2 dagwand, in 1691 14 bunder, in 1692 19 bunder, in 1693 25 bunder 3 dagwand, in 1695 32 bunder, in 1696 31 bunder 2 dagwand, in 1697 7 bunder, in 1699 en 1700 5 bunder 3 dagwand, in 1701, 1702, 1703, 1704, 1705 en 1706 7 bunder 3 dagwand, in 1708 en 1709 8 bunder 2 dagwand, in 1710 en 1711 6 bunder 3 dagwand, in 1712, 1713, 1714 en 1715 2 bunder, in 1720 7 bunder 3 dagwand.

In dezelfde dorpsrekeningen staan eveneens enkele gebeurtenissen vermeld die op het anders rustige dorp beroering hebben verwekt. Soms zijn het slechts aanduidingen die een of ander verklaren uit het volksleven. Zo werd in 1659 voor 6 gulden 10 stuivers een nieuwe trommel aangekocht en betaalde de gemeenschap 5 gulden 5 stuivers *over het slaen vande trommel gedurende den tijt van 3 maenden, so' s'avonds als 's morgens.* Het gaat hier dus om een soort morgen- en avondklok, waarbij aan de bewoners, die over geen uurwerk beschikten (!), de dageraad werd aangekondigd en 's avonds de verplichting zich uit het veld terug te trekken of sommige vuren te doven. Gezien het slechts om 3 maanden gaat, was het vermoedelijk de winter... of zomerperiode.

Van tijd tot tijd waren op het dorp ook soldaten ingekwartierd, o.m. in 1659, in 1675, in 1682 en in 1688 een kompagnie van de Rode Roede.

Wij kennen nog de meiboomplantingen, die als folklore hier of daar zijn blijven voortleven of, veelal, in eer hersteld. In het verleden blijkt dit gebruik algemener te zijn geweest. In een dorpsrekening van 1686 komt een uitgave voor van 3 gulden 12 stuivers *betaeld aen de wed. Joos de Bolster over theringen thaerenhuyse gedaen bij de soldaten liggende in garnisoen tot Nienove opden meydach int ransoenen van eenighe meijboomen deser prochie.*

Het rustige dorpsleven werd vooral gestoord door oorlogsgeweld ! In de zomer van 1686 betaalde men 260 gulden 10 stuivers voor de paarden van mons. Monfleny; het jaar daarop 191 gulden 2 stuivers *tot houdenisse van 7 peerden*; in 1688 317 gulden 14 stuivers *voor levering van beesten, bier en broot aen het camp geleghen binnen Apelteiren;* in 1689 werd het dorp verplicht aan het leger van de koning van Frankrijk te leveren binnen Doornik *543 rantioenen,* afkoopbaar tegen 6 stuivers per rantsoen; in 1690 betaalde men 73 gulden 10 stuivers *aen diversche teringen ende vuytcoop van differente militaire partijen.* In 1691 werden huurlingen of arbeiders opgevorderd gedurende de winter *tot het brecken van het eijs* binnen Ninove, om de vestingswallen ijsvrij te houden en bier, brood, hopstaken en gras werd opgevorderd door *het regiment van baron Corires en andere,* waarvan de waarde werd geschat op 718 gulden 4 stuivers. Huurlingen en wagens werden opgeeist in 1693. In 1695 gaat het slechts om *een halff tonne bier ten dienste vande garnisoene op*

het casteel van Neijgem. Wanneer op 25 februari 1699 een speciale belasting van 7 gulden per bunder wordt geheven, ten laste van de eigenaars en pachters van 1696 en 1697, dan beklaagt men zich bitter in de dorpsrekening over de *excessieve lasten en oncosten, onderstaen tsedert den 2 januari 1696 tot date deser, consisterende soo in teringen van diversche militaire partijen, soo fransche als spaensche, vuijtcoop aan deselve, leveringhe van waegens ende ceurelingen ten dienste van zijne majesteit, betaelinghe van diversche interesten,... midtsgaeders tot betaelinghe van sekere assignatie aende militaire ofte quartiermeester van het regiment Gaitano de som van 200 guldens.*

Het begin van de 18e eeuw is al niet veel beter ! In 1704 betaalt men 31 gulden *tot het vuitcoopen van diversche partijen,* gedurende 1705 is men verplicht een pionier ten dienste te stellen *opden casseije weghe loopende van Brussel tot Gent* en in 1706 was men tot 3 Franse en 3 Hollandse kontributies gehouden, evenals tot het leveren van wagens, pioniers, haver, hooi, stro en hout te Dendermonde (1616 gulden 7 stuivers 3/4). Vijftig gulden 6 stuivers werden in 1707 betaald *tot het uijtcoopen van diversche partijen soo vande volckeren der geallieerde als van de croone van Vranckereijck.* In 1710 werd er voor 1276 gulden 10 stuivers 3/4 schade geleden in *groene graenen* en voor 681 gulden 19 stuivers geleverd aan haver, tarwe, piketten, wagens, hooi, mutsaard, stro enz. In 1711 werden wagens opgevorderd, terwijl de hagel een schade veroorzaakte van 534 gulden 10 stuivers.

Het waren de geallieerden die hier lelijk huishielden in 1712 en om 322 gulden 1 stuiver 1/2 schade veroorzaakten aan graan en meubelen.

De vrede van Utrecht in 1713 zou de vreemde troepen voor enkele jaren buiten de grenzen houden en het volk opnieuw op adem laten komen.

Maar ook de natuur sprak haar woord mee. In 1717 (visitatie van 3 oktober) werd grote schade geleden aan de veldvruchten : tarwe, rogge, schoekeloen, sloorzaad, vlas en 4800 hopkuilen werden zwaar beschadigd of vernield, in totaal ruim 50 bunder veldgewassen werden vernield ten gevolge van de hagelstorm op 19 juni 1717. Op 27 april 1721 was het de watervloed, die aan velen *ruine hebben doen onderstaen.* Dat de schade aanzienlijk was, blijkt uit de tegemoetkoming vanwege het hoofdkollege van het Land van Aalst, dat in 1724 een toelage verleende van 52 pond 11 groten, om te verdelen onder de getroffenen.

Eveneens 1730 is voor menig landbouwer een slecht jaar geweest, ten gevolge *van den continuelen reghen* in juni brachten de Dendermeersen niets op en was het hooi verloren (geschat op 1597 gulden 8 stuivers 1 oord), en enkele percelen land bleven onbebouwd (120 gulden). In 1738 werden vele vruchten *door den haegel geruineert ofte ten deele beschaedight,* waarvoor de

slachtoffers in 1739 een schadeloosstelling trokken van 341 gulden 8 stuivers.

Inmiddels werd het opnieuw oorlog ! In 1744 en 1745 moet Pollare wagens, paarden, hout, fouragie enz. leveren en pioniers sturen voor de geallieerde troepen (in totaal 617 gulden 7 stuivers 2 oorden). Voor sauvegardebrieven betaalde men 122 gulden 18 stuivers. Daarop komen de Fransen aan de beurt in 1745, 1746 en 1747 : in 1745 levering van stro, hooi, haver, klaver, gras, ongedorsen graan, mutsaard, wagens, trekpaarden, pioniers enz., voor een waarde van 1246 gulden 5 stuivers 3 oorden; in 1746 werden 15 pioniers opgevorderd voor Laken (2-2-46), 1 wagen met 4 paarden (25-1 en 30-1-46), 4 wagens met 4 paarden (3-5-46), 6 zadelpaarden van Pollare naar het kasteel te Zandbergen; gedurende 2 dagen (1-5-46) was hier een gedeelte van de ruiterij van het regiment van Orleans op logement, die piketten en tentstokken opeisten, evenals verscheidene wagens voor Gent, Brussel, Asse, Aat, Leuven enz.; 10 pioniers voor het fort van Sint-Margriet (15-6-46); 5 schiptrekkers van Pollare tot het sas te Idegem (10-7-46); gedurende 5 maanden en 27 dagen was een kompagnie karabiniers van kolonel Lavalette hier in garnizoen (van 5-11-1746 tot 2-5-1747) en had het dorp 42 soldaten te herbergen en te onderhouden. In de loop van 1747 en 1748 worden wagens met paarden bespannen opgevorderd voor verschillende plaatsen, evenals rantsoenen; van 24 oktober 1747 tot 28 maart 1748 verbleven te Pollare in winterkwartier 22 karabiniers van de kompagnie van kapitein Condé en van 25 tot 27 april 1748 het bataljon van Vernou, bestaande uit niet minder dan 786 manschappen ! De onkosten bedroegen van 15-5-1747 tot 25-5-1748 6021 gulden 12 stuivers. Van 22 mei tot 2 november 1748 verbleven hier opnieuw 21 soldaten van de hogergenoemde kompagnie van Condé, wat voor het dorp een uitgave betekende van 1063 gulden 2 stuivers, terwijl herhaaldelijk wagens en rantsoenen werden opgevorderd.

Eindelijk kende de bevolking opnieuw een periode van vrede en rust. Het is evenwel niet te verwonderen dat het dorp diep in de schuld was geraakt. Het stond op 8 november 1751 in het krijt bij Jan de Maeseneer zn. Cornelis voor 1740 gulden 13 stuivers 1/4 2 deniers courant, bij de wezen Jan Mertens voor 646 gulden 0 stuiver 3/4 2 deniers courant, bij de armendis van Pollare met 5 obligaties ter waarde van 1161 gulden 18 stuivers 1/4 courant, bij de baronnes van Wedergrate met 369 gulden 13 stuivers 3/4 courant en 855 gulden 13 stuivers 1/2 1 denier courant.

Ook de Brabantse omwenteling vond te Pollare haar weerklank. Het zal wel een vergissing zijn wanneer Fr. de Potter een tweede gift van 1000 gulden vermeldt ten voordele van de patriottenbeweging, door de pastoor ingezameld in 1793 (?). In de kerkrekening van 1786-87 komt op 8 oktober 1790 een uitgave voor van 58 gulden, welke met de goedkeuring van de opper-provi-

seurs werd gevoegd bij eenzelfde som, geschonken *door de Liberale (vrijgevige) parochianen tot het maeken van eenen standaert.* Deze vlag werd besteld door pastoor A. Truijen en burgemeester P.J. Mertens en gemaakt door J.B. Keuterick, meestertapissier en P.J.G. Canive, meester-schilder te Geraardsbergen. De beweging schijnt dus wel zeer aktief geweest te zijn te Pollare. En natuurlijk mocht een vlag niet ontbreken !

Evenmin als elders werd het hier een weerstand op leven en dood en bleef het bij een strovuurtje..

Alle burgers van Pollare waren in de loop van de 17e en 18e eeuw niet even vreedzaam ! In 1659 wordt Thiedbaldus Cieters aangegeven als vrijgesteld van belasting, aangezien hij soldaat is...

In de rekening van de Armendis van 1673 komt dezelfde voor onder de steuntrekkenden !

Soms was het dorp verplicht iemand voor de soldatendienst af te staan en te onderhouden. Adriaen Beeltereys heeft zich ter vervulling van deze verplichting voor een termijn van drie jaar aangeboden (1705-1708) en ontvangt vanwege de gemeente de voorziene gratifikatie.

In 1746 werd het dorp verplicht 3 soldaten te leveren en de voorgeschreven vergoeding uit te betalen. De strijdlustigen waren Abraham de Pevel, zoon Adriaan, Cornelis de Winter, zoon Jan en Carel-François Jefroid. Deze laatste verbond zich voor 6 jaar.

De uitgaven voor *openbare werken* waren over het algemeen gering. De aanpalenden dienden immers zelf voor het onderhoud van de wegen en de ruiming van de waterlopen te zorgen.

In de dorpsrekening van 1699 komt een uitgave voor van 22 gulden *van het maecken van de wertbrugghe.*

Ten jare 1729 kreeg Jan de Maeseneer, koster (en waarschijnlijk ook schrijnwerker) opdracht van de burgemeester en notabelen van Pollare *het cleyn spaeije* of de kleine sluis te maken. Dat werk werd uitgevoerd in 1730 en de koster ontving voor zijn arbeid 66 gulden. Een gedeelte van het oud materiaal werd gebruikt tot het maken van de kerktoren.

In 1769 wordt een eerste uitgave geboekt voor kasseidewerken : *betaeld Anthoine calseyder over bij hem gemaeckt te hebben 53 roeden calseywegh binnen de prochie van Pollaerde... 92 gulden 15 stuivers.* Herstellingswerken hieraan werden uitgevoerd in 1778, 1779 en 1780 door Gillis Gerard *meester calseyder* (31 gulden 10 st.).

Over de uigave voor de school wordt elders gehandeld !

Ook de *openbare orde* diende gehandhaafd te worden. Op de meeste dorpen geschiedde dit door de prater of veldwachter. Blijkbaar had Pollare zelf er geen. Jaarlijks werd vanaf 1728 een vergoeding van 12 gulden betaald aan *Lajeunesse, soldaet*

vanden drossaert van Brabant over gerondeert te hebben binnen dese prochie int uytjaegen vande vremdelinghen, bedelaars etc. In 1731 en volgende jaren (tot 1759) is het Augustinus Caudron die Lajeunesse vervangt.

V. HET DORPSLEVEN NA DE FRANSE REVOLUTIE.

De gegevens voor deze periode, wat Pollare betreft, zijn uiterst schaars. In 1794 werd het Oostenrijks beheer door een Frans Republikeins bewind vervangen, na de overwinning van de Fransen op de Oostenrijkers te Fleurus op 26 juni 1794. Bij besluit van 1 oktober 1795 werden onze gewesten bij Frankrijk ingelijfd. Onder de nieuwe oorlogsschattingen ging het volk zwaar gebukt. Er waren in 1796 nog slechts 8 paarden te Pollare, de overige waren door de Fransen opgeeist. Trof de eerste speciale belasting de kerkelijke goederen en de geestelijkheid, de bevolking zou evenmin ontsnappen. Weldra kregen de anti-godsdiestige wetten, die in Frankrijk werden toegepast, ook hier kracht van wet. De konscriptiewet zou in 1797 de maat doen overlopen.

In 1796 bestond de raad te Pollare uit de volgende leden : Joannes de Cooman, E.J. Fransman, P. de Houwer, G. van Vrechem, P. vander Schueren, M. de Mot, W. Goelens, L. de Decker, G. Rollier en P.L. Menschaert.

Joannes-Josephus Steppe was hier *agent-municipal* in 1796 en 1797 en legde de eed van trouw af aan de republiek en van haat aan het koningdom. Hij werd opgevolgd door *Antonius-Josephus-Franciscus de Smet,* in 1798 en 1799, en die vanaf 1800 tot 1802 als meier het dorp bestuurde. In 1803 werd *Jean-François Chaboteau* «maire» van Pollare en bleef het gedurende het Franse keizerrijk tot december 1812. *Jean-Antoine Arents* volgde hem op in januari 1813 en bleef in funktie tot mei 1822. Vanaf 1805 tot 1819 zullen de trouwe dienaars van ieder regime de gemeenteakten in het Frans opstellen.

In hoever heeft de bevolking van Pollare deel genomen aan de *Boerenkrijg,* waarbij de wapens werden opgenomen omwille van de Franse anti-kerkelijke wetten en de hatelijke konscriptie ? Op 24 oktober 1798 verzamelde een groep van ongeveer 200 *brigands* te Ninove, onder de leiding van de Ninovieter Van der Smissen. Een geplande aanval op Aalst op 26 oktober mislukte. Bij een nieuw treffen tussen de troepen van generaal Rostolant en de brigands tussen Geraardsbergen en Ninove op 31 oktober, werd Van der Smissen te Pollare gekwetst, gevangen genomen en achteraf te Brussel ter dood veroordeeld. Verschillende brigands, waaronder de broeder van de leider, vonden de dood. Het aandeel van Pollaarse jongens in de strijd *voor Outer en Heerd* is ons onbekend.

Onder het keizerrijk van Napoleon, waarbij aan de kerk de vrijheid werd teruggeschonken, zou ook het bloed van de Pollaarse jeugd op de slagvelden van Europa vloeien. De konscriptie werd immers onverminderd voortgezet, en jaar na jaar, werden de jongelingen onder dwang opgeroepen voor de legerdienst. En oorlog voeren kost geld ! Geen wonder dat de belastingen met 75 per honderd werden verhoogd.

***

Het koninkrijk der Nederlanden dat in 1815 tot stand kwam, en waarbij de Oostenrijkse Nederlanden met de Noorder Provincies werden verenigd, liet de bevolking over het algemeen onverschillig. De goeie zaak voor hen was de afschaffing van de verplichte legerdienst !

Aanvankelijk bleef J.A. Arents meier van Pollare. Bij koninklijk besluit van 1822 werd *Petrus-Joannes-Franciscus van der Veecken* tot burgemeester benoemd en bleef het tot na de opstand van 1830, waarbij de Nederlanden opnieuw uit mekaar werden gerukt.

***

Het koninkrijk België erfde de opvolging van de Oostenrijkse Nederlanden. Vanaf november 1830 werd een nieuwe burgemeester benoemd, *Jan-Baptist Lemmens,* mulder, met *Petrus-Jozef Mertens* en *Jan-Baptist de Smet* als assessoren of schepenen, de eerste tot 1843, de tweede tot 1858. Pieter-Jozef Mertens werd achtereenvolgens opgevolgd door *Paul van der Kelen* (1843-1848); *Jan-Baptist Cooman* (1849-1856), *Joannes Mertens* (1857) en *Jan-Baptist van Wijnendaele* (1858-1865).

Onder het bestuur van J.B. Lemmens bekwam het dorp, samen met Denderwindeke, bij koninklijk besluit van 8 september 1834, de toelating tol te heffen op de steenweg Ninove-Edingen.

Er bestonden nog te Pollare vrijgeweiden of gemeentemeersen. Tegen de misbruiken die hierin bestonden werd door de gemeenteraad op 18 december 1835 beslist : *dat het voortaan verboden was ganzen, schaepen, hingsten en stieren op het gemeente van Pollare te laten weyden;* de overtreders werden met 12 frank beboet. Het was dus alleen toegelaten, binnen de wettelijke perken, er koeien te laten grazen. Op 2 juli 1842 verbood de raad de kudde schapen te laten weiden langs de openbare weg, op straf van een boete van 15 frank.

Het reglement *nopens de gemeine weilanden,* die ongeveer 40 ha groot zijn en in eigendom behoren aan de gemeente, de K.O.O., de kerkfabriek en enkele partikulieren, werd op 12 december 1844 gewijzigd. In het eerste artikel werd bepaald dat *het regt van het vee te laten weiden in bedoelde gemeine weilanden zal mogen uitgeoeffend worden t'elken jare van den 14 september*

tot de 31 december; in het tweede artikel wordt de boete der overtreders bepaald op 5 tot 15 frank en bij herhaling tot een gevangenisstraf van 1 tot 5 dagen.

Voor de hongerlijdende medemensen schijnt men minder bekommerd gedurende de *hongerjaren 1845-48,* want de gemeenteraad wijst de aangevraagde toelage af, tot oprichting van een werkhuis, gepland door pastoor Sommer. Men zal de veldvruchten verdedigen tegen de hongerigen en daartoe werd op 30 oktober 1845 de nachtwacht ingesteld, die van 1 november tot 1 april zou optreden en waartoe alle mannen boven de 18 jaar (uitgezonderd de burgemeester, schepenen, pastoor, koadjutor, koster en veldwachter) werden verplicht. In 1846 verleende het rijk een toelage van 400 fr tot aankoop van plantaardappelen voor de kleine landbouwers en de behoeftigen van de gemeente. Op 16 september 1847 meende de raad dat de armoede, gevolg van de krisis in de vlasnijverheid en van de mislukking van de landbouwvruchten, de aangroei van de misdaden had in de hand gewerkt : zes diefstallen en... een jachtovertreding (stropersmisdrijf) werden vastgesteld.

Onder het bestuur van burgemeester J.B. Lemmens werd in 1844 de ontslagnemende *gemeenteontvanger* Egidius Rollier, opgevolgd door Petrus-Jozef Bické *gemeentesekretaris* wonende te Denderwindeke. Tot 1843 was Pieter van Eesbeecke gemeentesekretaris; hij werd opgevolgd door Pieter-Francis de Vuyst, die ontslag nam in 1858.

Rond het einde van 1858 werd *Jan-Baptist de Smet* tot burgemeester benoemd, in opvolging van Jan-Baptist Lemmens. Hij kende slechts een kort bestuur (tot 1863); hij werd als schepen opgevolgd door *Edward de Cooman* (1859, 1860) en nadien door *Pieter Jan Mertens* (1861-1863).

Onder het kort bestuur van J.B. de Smet vallen twee feiten aan te geven, nl. de eerste belangrijke kasseidewerken en tevens de heffing van de eerste opcentiemen. Een kasseideweg werd einde 1859 gepland en de daaropvolgende jaren uitgevoerd, nl. enerzijds de weg in de richting van het station te Ninove en anderzijds deze in de richting van Denderwindeke naar de nieuwe steenweg van Ninove op Edingen. Tot uitwerking van deze werken besloot de raad *tien additionele centiemen te heffen op de grond en personele belastingen van 1860, uitmakende een som van 347,42 fr.* In 1860 werd ook een rijkstoelage van 1300 fr. verleend, tot het kasseiden van 3184 m. op 3 meter breed. De totale uitgave werd geschat op 2630 fr. Op 6 juli 1863 besloot de gemeenteraad de Ninoofse baan, de Molenstraat en Schuitstraat op te breken en te herkasseiden op de totale lengte van 1328 m., waarvan 1070 m. op 4 meter breedte, 68 meter op 3,50 meter en 190 meter op 3 meter breedte. De nodige zavel werd gestoken uit een *nieuwe zavelmijn nabij de gemeenteplaats* (1440 fr).

«Dit land leeft werkelijk aan de zoom
van 't wereldstille, van het wereldvreemde,
om het dorp-rustige, het ingeheemde
machtig als zoomren en als hitte loom».

M. Brauns.

Victor van der Kelen werd *gemeentesekretaris* in 1859 en bleef het tot 1867.

In 1863 werd *Pieter-Jan Mertens* tot burgemeester benoemd, en dit ambt zal hij waarnemen tot 1911, hetzij gedurende een periode van 48 jaar. Hij werd als schepen opgevolgd door *Felix de Vos (1863-1893)* en deze door *Emiel de Vos* (1894-1933); schepen Jan-Baptist van Wijnendaele werd in 1867 opgevogd door *Pieter de Smet* (1867-1893) en nadien door *Francis de Smet* (1894-1911).

In de loop van dit langdurig burgemeesterschap werden kanaliseringswerken uitgevoerd aan de Dender (1867). Gedurende vele jaren werd de bouw van een gemeenteschool en gemeentehuis gepland en eindelijk uitgevoerd in 1870.

De bekommering om het zedelijk welzijn van de inwoners van Pollare uit zich in het politiereglement dat op 28 september 1872 werd uitgevaardigd, waarbij o.m. de herbergen en drankgelegenheden dienen te sluiten vanaf oktober tot maart inbegrepen... te 9 uur, gedurende de overige maanden te 10 uur. Bij besluit van 28 april 1875 werd oktober bij de zomermaanden gerekend.

Op 3 september 1900 werd een reglement opgesteld nopens de openbare dansfeesten, waarbij de dans slechts wordt toegelaten op de 4e zondag van september, en daaropvolgende maandag, waarbij een taks wordt geeist van 15 fr. per dag. Dit reglement werd goedgekeurd bij koninklijk besluit van 2 januari 1901 en afgekondigd op 20 januari.

Er ontstaat heel wat betwisting omtrent de bijdrage van de gemeente in de bouw van een nieuwe pastorij. Het bestek bedroeg 14.554,77 fr (1877); noch gemeente, noch kerkfabriek kunnen deze last dragen, zodat wordt uitgezien naar toelagen. De gemeente, eerst bereid 1280 fr. bij te dragen, wordt evenwel verplicht haar aandeel tot 8531 fr. te verhogen, waartoe o.m. een partij bomen (4471 fr) worden verkocht. Dit werk werd uitgevoerd in 1882.

In 1895 werden grote kasseidewerken uitgevoerd, nl. 644 m. (de wegen nrs. 2, 11 en 12) tot aan de grens met Denderwindeke (5755,29 fr), terwijl in de loop van 1896 de wegen nr. 1 en nr. 2 (Ro- en Steenbergstraat), die onbruikbaar waren, op de gehele lengte (1190 m) werden opgebroken en geherkasseid (932 fr.). De kosten zouden evenwel hoger oplopen, zodat het gemeentebestuur zich verplicht ziet in 1897 een lening aan te vragen bij het Gemeentekrediet (die in 1899 werd toegestaan) tot afbetaling van de uitgevoerde werken. Het was Evenepoel, die men 2837,25 fr schuldig bleef, die de werken had uitgevoerd.

In de raadszitting van 12 maart 1905 wordt de bouw besproken van een voetgangersbrug over de Dender, aan de plaats genaamd het Schuit (grondgebied Pollare-Appelterre-Eychem), mits deling van de onkosten *tusschen de aanpalende gemeenten*

en toelagen van het Rijk en de Provincie. Appelterre weigerde zijn aandeel te betalen (1908). Het bestek bedroeg 22.000 fr, waarin het aandeel van de gemeente 11.101 fr, waartoe een lening zou worden aangegaan. In 1912 werd dit werk uitgevoerd door Jozef de Cuyper, aannemer te Ledeberg-Gent voor 32.000 frank.

Inmiddels vond een grondruiling plaats tussen Pollare en Appelterre, waarbij de gekanaliseerde Dender de nieuwe grensscheiding vormde tussen beide gemeenten (7-7-1910).

Ook aan de wegen werd gewerkt. De weg nr. 9, genaamd Lang-Halfbundel, zou een meter worden verbreed (24-4-1909). Ingenieur Matton van Oudenaarde maakte een ontwerp op tot verbetering van de weg nr. 2 en van deze om heen de kerk (26-8-1910); in 1911 wordt een lening afgesloten bij het Gemeentekrediet tot het kasseiden van de wegen nrs. 6 en 7 (800 m) op een breedte van 6 meter. Een nieuwe lening wordt voorzien op 20-12-1911 tot uitvoering van herkasseiding van de wegen nrs. 1 en 7, waarvan het bestek 17.717,20 fr. bedraagt.

En leningen vragen ook geld om af te korten. Op 30 juli 1912 stemt de raad 20 opcentiemen op de grond en de personele belastingen en voert patenten in.

Wanneer V. van der Kelen op rust ging op 20 november 1867, werd hij vervangen door Cyriel Arents als *gemeentesekretaris;* P.J. Bické nam in 1885 ontslag als *gemeenteontvanger* en Frans van Wilrode, mulder te Pollare, werd op 26 november tot zijn opvolger benoemd.

Pollare kreeg in 1912 een nieuwe burgemeester, *Jozef Cosijns* en een nieuwe schepen *Jan-Baptist de Fraine* (1912-1918), opgevolgd door *Kamiel Lauwaert* (1919-1937).

In 1933 werd Emiel de Vos opgevolgd door *Augustaaf van Peteghem* (1933-1941) Kamiel Lauwaert - de jonge werd in 1938 vervangen door zijn naamgenoot *Kamiel Lauwaert-Schoonjans (1938-1941).* Zowel de burgemeester als de beide schepenen werden in hun ambt geschorst in 1941.

Het bestuur had de zware last van de oorlog 1914-18 te dragen, waarbij de openbare werken niet alleen werden stil gelegd, maar tevens zware ellende kwam over de bevolking : de soldaten die werden opgeroepen, de jonge mannen die door de bezetter werden opgeeist, de opvordering van allerlei voedingswaren. Gelukkig werd de voedselschaarste vanaf 1915 opgevangen door het *Komiteit,* waarbij regelmatig voedselbedelingen uit de Verenigde Staten van Amerika plaats vonden.

Het gemeentebestuur heeft als hoofdbekommering geld ter lening te vinden om zijn lasten en oorlogsuitgaven te kunnen betalen. De voetgangersbrug was nog niet afbetaald. De noodlijdende inwoners dienden te worden ondersteund.

Ook Pollare heeft zijn tol betaald aan de oorlog : soldaten gesneuveld : Jozef Capiau, Desiré de Fraine en Philemon van der Kelen; Frans Roossens, opgeeiste.

In 1919 ging de *gemeentesekretaris* Cyriel Arents op rust en werd opgevolgd door Jan-Baptist de Fraine, notarisklerk, schepen te Pollare. Het jaar daarop nam de *gemeenteontvanger* ontslag en op 20 mei werd Jozef van den Broeck tot zijn opvolger benoemd.

Vooral sinds de eerste wereldoorlog zien we de belastingen steeds meer en meer de hoogte ingaan. De 27 opcentiemen op de grond in 1918 worden er 36 in 1919, 40 in 1922, 60 in 1925, 450 in 1950. Natuurlijk gingen ook de overige belastingen mee omhoog : de 100 opcentiemen op de voertuigen en de tabakslijterijen in 1944 werden er 300 in 1949, de 100 op de drijfkracht werden er 800 enz... Ook de devaluatie van de frank blijft niet zonder invloed.

De wegen (nrs. 2, 13 en 14) hadden dringend herstelling nodig. Het bestek voor deze verbeteringswerken bedraagt 112.320 fr.

Op 20 augustus 1921 werd dit werk toegewezen aan Frans Roelandt en Frans van den Eeckhout, aannemers te Lede, voor 94.544,30 fr; de bijkomende werken lopen op tot 29.538,40 fr.

Modernisering vraagt elektriciteit : in 1923 sluit het gemeentebestuur een kontrakt af met de elektriciteitsmaatschappij «De Dender» voor vergunning van de bedeling van de elektrische energie. Hiertoe wordt een lening van 33.000 fr. aangegaan bij het Gemeentekrediet.

Verbredings- en verbeteringswerken aan de wegen nr. 12 (dreef) en nr. 16 staan op het programma in 1923.

De volgende jaren werd er gepland... om in 1938 een modern plan ter uitvoering te brengen. In dat jaar werd met de uitwerking van een groot wegenisplan aangevangen. De wegen nrs. 1, 2, 3, 11 en 12 zouden een betonbedekking krijgen en werden aanbesteed op 22 juni 1938 voor 560.526,50 fr aan Oktaaf d'Haese, van Lebbeke. Ten dele was het plan uitgevoerd bij het uitbreken van de tweede wereldoorlog, waarbij alle openbare werken werden ondergeschikt aan het oorlogspotentieel van de Duitse bezetter.

Bij de aftocht van de Engelsen voor de oprukkende Duitsers in 1940 werd op 18 mei de voetgangersbrug, samen met een paar woningen vernield; in 1941 werd de brug hersteld. Gedurende de oorlog 1940-44 was *Arthur de Vos* vanaf juni 1941, waarnemend burgemeester, met *Alfons de Jonge* (augustus 1941) en *Kamiel Neckebroek* (oktober 1941) als schepenen.

Een vergeefse poging werd gedaan om de aangevangen werken voort te zetten.

Ook Pollare telde een oorlogsslachtoffer in de persoon van Aimé de Cooman.

Na de oorlog verschijnt het bestuur van voorheen opnieuw op het gemeentehuis : burgemeester Jozef Cosijns bleef het tot 1947 met zijn vroegere schepenen Augustaaf van Peteghem (tot 1947) en Kamiel Lauwaert-Schoonjans (tot 1947).

Op 5 oktober 1945 werd een voorontwerp tot aansluiting op het waternet besproken, dat evenwel slechts in 1948 werd uitgevoerd.

In 1948 kwam een nieuw schepenkollege tot stand : *Kamiel Lauwaert* werd tot burgemeester benoemd en bleef het tot 1964, met *Ernest Hemmerijckx* en *Remi Cieters* als schepenen. Beide schepenen werden in 1953 opgevolgd door *Nestor van Vreckem* en *Jozef van der Mijnsbrugge;* in 1958 ruimden zij de plaats voor *Remi Cieters* en *Kamiel de Saedeleer.* In 1965 werd *Abraham Ruiz Agüero Hageman* burgemeester benoemd, met *Robert de Jonge en Jozef-Alfons Dupont* als schepenen; in 1972 werd R. de Jonge (+) opgevolgd door *Raymond Hemerijckx.*

De eerste zorg van het nieuw bestuur was de afwerking van het wegennet. De afrekening werd gemaakt met O. d'Haese, aan wie 949.514,20 fr. werden betaald. Het bestek voor de nog uit te voeren werken beliep ruim 1.500.000 frank. Deze werken werden toegewezen aan de aannemer Jozef Delens van Lede en vóór 1954 uitgevoerd. Bij het gemeentekrediet werd in 1951 een lening van 1.047.600 fr. afgesloten.

Inmiddels werden in 1949 herstellingswerken aan het schoolhuis ontworpen en in 1951 uitgevoerd.

In 1949 werd over een straatverlichting in de gemeenteraad gesproken... maar intussentijd moesten de jonge vrijers het nog stellen met de maneschijn. Misschien wel een enig dorp in Oost-Vlaanderen met ongeveer 10 km. betonwegen, waterleiding,... maar geen straatverlichting. Maar ook die komt er. En die is inderdaad gekomen in 1968.

In 1969 werd het eerste gedeelte van weg nr. 1 (Steenberg) aanbesteed voor 2.019.970 fr. en uitgevoerd door Omer van den Eeckhout, van Idegem. Het tweede gedeelte van dezelfde weg op de Roe (Ninovebaan, Roestraat en het gedeelte van de Steenberg nl. de vroegere Ekelstraat) werd aanbesteed voor 4.701.045 frank en aan de uitvoering van de werken werd einde 1972 begonnen door Hector van den Eeckhout en zonen. Door dezelfde aannemer zal de buurtweg nr. 7 in de loop van 1973 met 2 meter worden verbreed.

Gemeentesekretaris Jan-Baptist de Fraine, wegens «ouderdomsgrens» in 1942 op pensioen gesteld, werd tot 1944 vervangen door Herman Herpelinck, om bij de bevrijding zijn funktie te hernemen tot 1946, waarna hij werd opgevolgd door J. van Cauwelaert.

Hier volgt de lijst van de gemeenteraadsleden vanaf 1833 : Jan-Baptist Lemmens, mulder, ° Geraardsbergen, 1830-1858, Pieter-Jozef Mertens, 1830-1842, Jan-Baptist de Smet 1830-1862, Gerard Mertens 1830-1848, Paul van der Kelen 1830-1848, Jan-Baptist Heremans 1836-1848, Jan-Baptist de Cooman 1836-1856, Jozef van den Haute 1843-1848, Willem Marrant 1849-1852, Petrus-Jan Merckx 1849-1890, Jan-Baptist van Wijnendaele 1849-1866, Cornelis de Jonge 1849-1868 (?), Joannes Mertens 1853-1866, Edward Cooman 1858-1895, Pieter-Jan Mertens 1861-1911, Felix de Vos 1864-1893, Pieter de Smet 1867-1893, Lieven van Wijnendale 1867-1895, Benedictus de Jonge 1870-1893, Pieter-Jan Geeroms 1891-1895, Francis de Smet 1894-1911, Emiel de Vos 1894-1933, Charles de Jonge 1894-1911, Theofiel Coppens 1896-1927, Vital de Jonge 1896-1911, René de Jonge 1896-1903, Jozef van der Kelen 1904-1907, Jozef Cossijns 1908-1947, Jan-Baptist de Fraine 1912-1918, Petrus Symoens 1912-1920, Jacobus Keuterickx 1912-1920 (?), Kamiel Lauwaert - de Jonghe 1912-1969, Victor van Laethem 1921-1925, Joannes van Beneden 1921-1937, Kamiel Lauwaert - Schoonjans 1921-1925, 1932, Augustaaf van Peteghem 1927-1931, 1933-1946, Alfons de Jonge 1926-1944. Joannes Coppens 1927-1932, Edmond van der Poorten 1932-1939, Kamiel Neckebroeck 1939-1952, Ernest Hemmerijck 1947-1964, Remi Cieters 1947-1970, Robert van der Poort 1947-1952, Kamiel de Saedeleer 1947-1968 †, Jozef van de Mijnsbrugge 1953-1957, Nestor van Vreckem 1953-1961 †, Robert de Jonge 1959-1972 †, Abraham Ruiz-Argüero-Hageman 1965-, Floris van Mol 1965-, Ferdinand van den Driesschen 1965-, Jozef-Alfons Dupont 1971-, Raymond Hemeryckx 1971-, Maurits Sergeant 1971-, Albert Pletinckx 1972.

IIe HOOFDSTUK :

ONTSTAAN EN ORGANISATIE VAN HET PAROCHIEWEZEN.

I. HET ONTSTAAN

Herhaaldelijk wordt Pollare een dochterparochie genoemd van Meerbeke. Het zou dus oorspronkelijk behoord hebben tot deze parochie, waarin later een hulpkerk werd opgericht, die zich achteraf onafhankelijk wist te maken. Wanneer kwam de hulpkerk tot stand ? Gedurende de Karolingische periode ? of nog later ? Hierover bestaat niet de minste zekerheid.

Tegen een vroege stichting verzet zich de indeling van de tienden... en de huidige patroonheilige. Indien St.-Kristoffel de oorspronkelijke patroonheilige is van de parochie, dan kan de stichting teruggaan tot de twaalfde eeuw.

II. DE PAROCHIETITEL

Was Sint-Kristoffel de eerste patroonheilige van de plaatselijke bidplaats ? Vermoedelijk niet. De plaatsnaamkunde wijst in een andere richting. Men treft hier een Sint-Martensdagwand, - kerkhof, - kluis en - vijver aan. Al deze toponiemen zijn gelegen in dezelfde buurt, nl. van de Nekkersput. Vooral Sint-Martenskerkhof stemt tot nadenken. Het kerkhof was immers de begraafplaats omheen de kerk. Is dit geen aanduiding dat de eerste kerk van Pollare zich niet bevond waar de huidige Sint-Kristoffelkerk oprijst. Werd de primitieve kerk achteraf niet verlaten, omdat dit bedehuis teveel blootgesteld was aan overstromingen en werd geen veiliger, hoger-gelegen bouwplaats uitgekozen, mogelijk na zware beschadiging of instorting van de Sint-Martenskerk !

Alles wijst er op dat Sint-Maarten de primitieve patroonheilige was van Pollare en dat hij later - misschien na de Kruisvaarten - door Sint-Kristoffel werd vervangen.

III.DE VERERING VAN SINT-KRISTOFFEL

Over de heilige zelf is zeer weinig gekend. tenzij wat de legende over hem vertelt, waarmee hij een grote volksgunst verwierf. Hij zou in het Oosten geleefd hebben omstreeks het jaar 200, nabij een rivier, waar hij ten dienste stond van de reizigers om ze er doorheen te dragen.

Zijn naam is rijk aan betekenis, nl. *Kristusdrager*. Hoe is hij volgens de legende (dus geen geschiedenis !) aan die naam gekomen ? Het is een schoon en stichtend verhaal dat wij hier weergeven.

Kristoffel of Kristofoor was een heidense reus, die slechts in dienst wilde staan van de machtigste. Daarom zocht hij een koning op, die hem als grootste werd aangewezen, en stelde zich in zijn dienst. Bij een hoffeest bemerkte Kristoffel dat de koning verbleekte wanneer een liedjeszanger over de macht van de duivel zong. Kristoffel besloot : die is machtiger dan de koning; ik zal in zijn dienst treden. Zo gezegd, zo gedaan ! Samen trokken zij er op uit, tot wanneer zij op zekere dag langs de weg voorbij een kruis moesten,... wat door de duivel werd afgewezen : «niet langs daar !». En weer besloot Kristoffel : Die op het kruis is groter en machtiger dan de duivel. En aan een kluizenaar, die geknield lag aan de voet van het kruis, vroeg Kristoffel : «Is dit de grootste Heer van de wereld ?» en op het bevestigend antwoord, sprak Kristoffel : «Die wil ik dienen !» En de kluizenaar onderrichtte hem in het geloof... en gezien Kristoffel noch kon bidden, noch kon vasten, gaf de kluizenaar hem als opdracht : de mensen, die over de rivier willen, er over te dragen. Hij zou zich heiligen door de naastenliefde te beoefenen ! Trouw vervulde hij die opdracht gedurende vele jaren.

Toen op zekere dag een kleine jongen hem vroeg naar de overzijde te worden gedragen, nam Kristoffel hem gezwind op de schouders.. De last leek zo zwaar, dat hij slechts met veel moeite aan de overkant geraakte, waar hij zuchtte : «gij zijt zo zwaar; het was alsof ik de ganse wereld op mijn schouders droeg». En het antwoord van de jongen luidde : «gij hebt inderdaad de Schepper van de wereld gedragen». Hierop was Jezus verdwenen.

Laat het slechts een verhaal wezen, het is toch treffend, waarbij ieder mens kan leren dat hij *zijn* taak moet vervullen !

Sint-Kristoffel werd als patroonheilige gekozen van de parochie, en tevens het hoogaltaar aan hem toegewijd; maar zijn invloed zou zich verder over de dorpsgrenzen uitstrekken.

Nog voor de godsdienstroebelen was Pollare in het bezit van een reliek van de heilige Kristoffel, die hier veel volk heen trok. Hij werd toen immers vooral aanroepen «tegen het onweder en de hagel, de tand- en hoofdpijn en tegen een onboetvaardige en schielijke dood».

Het feest van de parochieheilige werd hier met veel luister gevierd op 25 juli. De offergiften bedroegen in 1594 op het feest van Sint-Kristoffel 6 pond parisis, maar ook in de loop van het jaar kwamen de vereerders heen om *cappoenen* (hanen) te offeren of een geldstuk te schenken. De giften zouden van jaar tot jaar aangroeien... Aangezien Pollare zelf geen koster had, kwam de koster van Meerbeke hier de mis en de vespers helpen zingen... en naar oud Vlaams gebruik werd er ook gevierd; *verteerd ten huyse Mertens de Buydele bij den pastoor, custer ende kerck-*

Sint-Kristoffelbeeld (ca. 1600).

meesters 2 pond parisis ! Eerst... of nadien werd er een processie gehouden, waarbij de trommel werd geslagen door Hendrik de Wolf... en de relieken van de heilige werden rondgedragen. Ook de predikant mocht hierbij niet ontbreken !
Uit de dorpsrekening van 1699 blijkt dat ook het schuttersgild aan de processie deelnam, waarvoor het dorpsbestuur 3 gulden schonk.

Zoals elders uitvoeriger wordt meegedeeld, liet de pastoor in 1744 een bedevaartvaantje ter ere van de heilige Kristoffel maken en bestelde er 1000 stuks van.

Het volgend jaar werden muurbeschotten geplaatst in het koor van Sint-Kristoffel.

Alles laat vermoeden dat er in 1745 op de parochie nog een kapel was, toegewijd aan de patroonheilige. Er bevond zich in de Schuitstraat een kapel in hardsteen gebouwd, met borstbeeld van de heilige en de aanroeping : H. Christoffel B.V.O. Anno 1770.

Op 6 december 1818 vergoedde de kerkfabriek Martin Hombrecht, *plaetdrukker te Gent* voor het drukken van 100 beeldekens van de heilige Kristoffel.

In 1893 verscheen een devotieboekje : *Het Leven van de H. Christophorus,* gedrukt bij D. Anneessens te Ninove.

Tot 1937 werd Sint-Kristoffel vooral aangeroepen *tegen gevaarlijke klieren en gezwellen, tandpijn, pest, cholera, brand en zweren, onweder, bliksem, hagel en onvoorziene en onboetvaardige dood.*

De bedevaarders doen meestal de «Kleine ommegang» d.w.z. ze gaan driemaal rond het ommuurde kerkhof, na de relikwie te hebben vereerd. De *grote omweg,* of *Kristoffelweg* gaat de pastoor met de gelovigen op de feestdag van de heilige. Sinds 1937 werd door pastoor Corteville, samen met een bedevaartkomitee, aan Sint-Kristoffel een andere, meer moderne, bevoegdheid geschonken, nl. hij wordt nu vooral aangeroepen door de weggebruikers. De eerste zondag van augustus is voorbehouden aan de auto- en motowijding en op de tweede zondag komen de fietsen aan de beurt. (1).

IV. HET KERKGEBOUW

Na het oorspronkelijk kerkje, in leem opgetrokken, werd vermoedelijk gedurende de 11e en 12e eeuw hier een romaans kerkje gebouwd. Hiervan bleef niets gespaard. Wat wij te Pollare

(1) **LIC. RENAAT VAN DER LINDEN, Bedevaartvaantjes in Oost-Vlaanderen,** blz. 266.

De dorpskerk.

aantreffen is een ten dele verminkte gotische kerk, gebouwd in rode baksteen, waar in de steunberen en rond de vensters de witte hardsteen niet gespaard is.

Het oudste gedeelte van de huidige kerk dagtekent, volgens architekt Stan Leurs, wat de zuiderkant betreft, uit de 14e eeuw, de noorderkant, uit de 15e eeuw.

Het portaal en de toren, gebouwd in 1761, zijn veel minder sierlijk.

De zuider zijbeuk werd aangebouwd (zoals vroeger deze langs de noorderzijde) in 1842-3, terwijl de toren in 1853 en het hoogkoor en de sakristie in 1858 werden herbouwd. Voor deze laatste werken verkocht de kerk 5 perceeltjes land op Denderwindeke (12 à 70 ca. met 36 a. en 8 a. en 37 a. en 40 ca. en 6 a. 30ca.) en twee op Pollare (20 a. 30 ca. en 97 a. meers).

V. HET PERSONAAT

Het *persona personatus* of het personaat bleef na de 12e eeuw een uitzonderlijke rechtstoestand van sommige kerken. Deze «persona» was een natuurlijk persoon, een eenvoudige klerk, een priester, een leek, aan wien de begever van een parochie, gewoonlijk hier de bisschop, de titel van pastoor toekende op dezelfde wijze als aan een werkelijke pastoor, maar met dit wezenlijk onderscheid dat de «persona personatus» aan geen enkele verplichting van de werkelijke bedienaar onderworpen was, het ambt van bedienaar van de pastorele dienst niet uitoefende, en daardoor gehouden was een plaatsvervanger aan te stellen (2).

Dusdanig was de toestand te Pollare, waar een lekenpatronaat bestond.

Het was de heer van Wedergrate, die hier evenals te Meerbeke, het recht had een pastoor voor te dragen.

VI. DE BEDIENAAR VAN DE PAROCHIE EN DE PASTORIE

De zielzorg van de parochie werd door de persoon toevertrouwd aan een pastoor, die daarom nog zelf de zielzorg niet waarnam, maar zich in de bediening liet vervangen. Dit was de toestand vóór het koncilie van Trente, dat hieraan een einde stelde. De pastoor had tegenover zijn parochianen rechten en plichten, nl. de verplichting de sakramenten toe te dienen en te prediken op zon- en feestdagen en het recht de doden te begraven.

Zoals hoger gezegd, werd de pastoor van Pollare aangeduid door de heer van Wedergrate.

---

(2) **J. VERBESSELT, Het Parochiewezen in Brabant tot het einde van de 13e eeuw,** Dl. I, blz. 309.

Een andere verplichting, die vooral door het koncilie van Trente werd geurgeerd, was de residentieplicht. Daartoe was evenwel nodig dat er een pastorij bestond. Te Pollare was er geen in het begin van de 17e eeuw.

De eerste werd hier gebouwd in 1611. De troepen van de koning van Frankrijk verbrandden de pastorij in 1684; het was pastoor Joannes de Strooper die de pastorij in steen herbouwde in 1686 en dit op zijn eigen kosten.

De huidige pastorij werd gebouwd in 1882, volgens een plan van de Gentse bouwmeester Van Vaerenbergh.

VII. DE KERKELIJKE EN PASTORELE GOEDEREN.

De kerk beschikte over de regelmatige inkomsten van de verpachting van de kerkgoederen, die in de loop der eeuwen werden verworven.

In 1594 was de kerk in het bezit van 1 dagwand 50 roeden meers en 11 dagwand 28 roeden land; de opbrengst bedroeg 21 pond 3 schellingen 4 deniers.

Eenenveertig roeden land op de Wijngaard, 3 dagwand 73 roeden land eveneens op de Wijngaard nabij het bos, 5 dagwand 75 roeden op de Nederkouter, 1 dagwand 34 roeden op het Schalckemveld, nog 1 bunder 1 dagwand 94 roeden op hetzelfde veld, 2 bunder 3 dagwand 60 roeden, genaamd de Tien dagwand, 1 bunder 26 roeden land op de Nederkouter gen. het Curebunder, 1 dagwand 83 roeden land op d'Eigen, 1 dagwand 55 roeden land eveneens op d'Eigen, 1 dagwand 34 roeden land op d'Eigen binnen Denderwindeke, 3 dagwand 95 roeden ettemeers gen. de Steenbeek, 2 dagwand 18 roeden meers in de Paddenhole, 1 dagwand 9 roeden meers ter Baningen, 2 dagwand 45 roeden meers in de Pollaremeers gen. het Lang halfbunder, 3 dagwand 21 roeden meers in dezelfde Pollaremeers, 67 roeden meers tegen het Pad van het Sas, 1 dagwand 99 roeden bos in de Moosbroek en 1 dagwand 99 roeden pastorie. Dit was het curebezit in 1734, dat ten goede kwam aan de pastoor.

Het totaal van de kerk- en curegoederen bedroeg 13 bunder 1 dagwand 44 roeden land, meers en bos.

Op 25 februari 1697 schonk F. de Lacourt 1 dagwand 30 roeden meers in de Paddenhole. Op 9 mei 1724 kocht de kerk van de erfgenamen De Wandel in de Paddenhole 62 roeden meers, voor 27 gulden 18 stuiver.

Op 12 februari 1720 schonk pastoor Joannes de Strooper 50 roeden schoofland aan de kerk.

De totale opbrengst van goederen bedroeg in 1790 155 gulden 11 stuivers van 18 dagwand 24 roeden land en meers.

Hieruit blijkt dat een gedeelte van de goederen aangegeven in 1734 pastorele goederen waren.

In 1862 was de kerk in het bezit van 13 percelen land en meers : 1 ha. 30 a. 95 ca. op de Nederkouter, 41 a. 20 ca. op het Schalckemveld, 88 a. 40 ca. op d'Eigen, 56 a. 25 ca, 98 a. 70 ca. in de Pollaremeers, 12 a. 60 ca. op de Wijngaard, 33 a. 80 ca. op de Rijsman. 66 a. 85 ca. in de Paddenhole, 93 a. 95 ca. op de Cloppaert, 61 a. 50 ca. op Schalckemveld, 1 ha. 48 a. 17 ca. op he Molenveld, 36 a. 30 ca. op de Rottenbos, 25 a. 42 ca. in de Moosbroeken.

VIII. ANDERE INKOMSTEN

a. van de kerk.

(a) Naast de opbrengst van de kerkgoederen beschikte de kerk nog over *erfelijke renten,* die in (1594) jaarlijks 13 pond groot opbrachten. Er waren ook *zaadrenten :* zo ontving de kerk jaarlijks vanwege de Armendis 1 vat zaad, eveneens vanwege Joos van de Maele, vanwege de erfgenamen Jan de Ridder 3 vierlingen zaad en evenzo vanwege de erfgenamen Jan Walchiers.

(b) Verder van de «*appoorte*» of offergiften (geld, vlees, boter). Deze inkomsten hingen natuurlijk af van de «godsvrucht» van de gelovigen.

(c) De opbrengst van de verkoop van appelen op het kerkhof (1594). Het planten van fruitbomen op het kerkhof en de verkoop van dit fruit was algemeen. Deze ontvangst komt nog voor in 1727. In 1745 werden zij vervangen door piramieden of ieven *in spaenshout* en *sapijne boomkens.*

b. van de pastoor.

Buiten de opbrengst van de curegoederen, had de pastoor volgende inkomsten :

(a) de helft van het groot tiend van graan, zomervruchten, sloorzaad, tabak enz. (de andere helft kwam aan de scholaster van Meerbeke) ; verder het volledig tiend op *zeker veldekens ende huyssteden rondom de prochiekerke... gheheeten de vrijheijt;* ook de vleestienden (van kiekens, biggens en lammeren) en hooitienden op zekere percelen meers in de Pollaremeers; eveneens de novale tienden (op gronden die tot kultuur werden gebracht). De pastoor bezat ook bostienden op een bos van 8 bunder, eigendom van de heer van Wedergrate.

Als gevolg van zijn tiend op de vrijheid en de hooitienden, was de pastoor verplicht een publieke stier *oft dorp verre* te onderhouden.

(b) Buiten de tienden bezat de pastoor ook *enkele renten, o.m.* vanwege de Armendis 12 pond parisis *over zeker jaergetijde ende andere gerechticheyt in deelinghe van erten, lampsmoudt, bier ende noch een paer schoenen,* vanwege de kerk van Pollare 12 schellingen parisis, en verder op verschillende percelen (in 1682 3 gulden 13 st. en 6 kappoenen).

(c) De pastoor ontving van de Armendis, naast het paar schoenen, jaarlijks ook 30 schell. parisis *voor wijn of ontspanning* (1607).

IX. VASTE UITGAVEN VAN DE KERK

Enkele uitgaven komen regelmatig voor in de kerkrekeningen. Wij bedoelen niet de bijna jaarlijkse uitgaven voor toezicht en herstel van de daken, evenmin de uitgave bij het aanhoren van de kerkrekening, waarvoor in 1750 de pastoor en de baljuw ieder 1/2 gulden ontvingen en de griffier 1 gulden, de jaarlijkse aankoop van was, hostiebrood, miswijn, olie enz.

a. De kerk had ook uitgaven voor *gestichte jaargetijden.* In 1750 voor jonker Gaspard le Groux, pastoor Fredericus Schermutsel, Joos Cardoens, Marie Daniel, Pieter Coppijn en Gillis de Bremaeker. Hiervoor betaalde de kerk 5 gulden aan de pastoor en 3 aan de koster.

Nog 3 jaargetijden voor Arnoldus Maegerman, Anna van der Schueren en Petronelle Maegerman, waarvoor 3 gulden aan de pastoor en 1 1/2 gulden aan de koster.

Een stichting van 3 missen voor Anna van den Broeck, Jan Mertens en zijn vrienden (past. 1 gulden 7 stuivers; de koster 3 st.).

Het jaargetijde van juffr. Josine Evenepoel (past. 2 guld.; koster 1 guld. 4 st.).

Stichting van een gelezen mis voor pastoor Joannes de Strooper (pastoor 1/2 gulden).

Twee jaargetijden voor Petrus Verhasselt en huisvrouw (pastoor 2 gulden, koster 1 gulden 4 stuivers).

Een jaargetijde voor pastoor Servais (past. : 1 gulden, koster : 1/2 gulden).

Een jaargetijde voor Joris van Bont, zn. Bartholomei (past. 1 gulden, koster : 1/2 gulden).

De jaargetijden nemen steeds toe : Pastoor Leverd sticht er een voor zichzelf en zijn zuster (okt. 1773), Jan de Maseneer zn. Cornelis x Petronella de Clippel (1775), Pieter de Maseneer zn. Jan x Marie-Elisabeth Luyckx (13-4-1776), Cornelis de Maeseneer x Elisabeth van Snick.

b. De kerk moest jaarlijks een *smoutrente* van 5 stuivers op de kerkgoederen betalen aan de pastoor.

c. De kerk moest jaarlijks ook aan de heer van Wedergrat[e] *heerlijke renten* betalen.

d. Jaarlijks komt in de kerkrekeningen een uitgave voor van [3] gulden 14 stuivers voor het kuisen van de kerkvensters.

e. In 1594, en eveneens in 1611, staat nog een uitgave aangegeven van 12 schell. 16 den. en 20 schell. parisis *voor peperkoeken te Paesschen om de communicanten te distribueren.* Deze gewoonte peperkoek te bedelen aan de paashouders kwam aldra in onbruik.

f. Eveneens had de kerk, zoals iedere eigenaar en huurder, er zorg voor te dragen dat de aanpalende wegen werden onderhouden en berijdbaar gehouden. Aldus *in de meye 1764 gelevert om 25 gulden 10 stuivers groot houten tot het maecken vande straete aenden kerckendries gen. den mansdael.*

X. DE BEHEERDERS VAN DE KERKELIJKE INKOMSTEN

Het beheer van de kerkgoederen en van de inkomsten en uitgaven van de kerk waren toevertrouwd aan kerkmeesters, die door de heer benoemd werden.
Jaarlijks, of om de twee jaar, werden de rekeningen voorgedragen door de dienstdoende kerkmeester; daarna werden zij ondertekend door de pastoor, de heer of zijn vertegenwoordiger, de magistraat.

Ten gevolge van de organieke artikelen, bij het konkordaat tussen de paus Pius VII en keizer Napoleon in 1801, werd de kerkfabriek ingesteld, aan wie het beheer over het tijdelijke in de kerk werd toevertrouwd.

De kerkmeesters

Voor de Franse Revolutie :

Erasmus de Wandel 1592, Karel de Wandele 1594, Christoffel van Eesbeke 1595, Olivier van de Broecke 1596, Jan de Breemaker 1611, Olivier van Eesbeke 1657, Cornelis Hemmericx 1665, Seger de Cooman 1666, François Appelmans 1667-70, Cornelis de Wandel 1671, 72, Adrianus de Doncker 1673, 74, Christoffel van Eesbeke 1675-78, Guillamme van Berchem 1680-84, Peeter Mertens 1687-1688, Adriaen Maeten 1689-91, Franchois Hemeryckx 1692-94, Cornelis de Maeseneer 1695-98, Nicolaus de Bonte 1701-1702, Peeter de Breemaecker 1703-1704, Christoffel van der Keelen zn. Lauwereys 1705-1706, Pieter Cardoens 1707-1708, Jan Mertens zn. Karel 1712-1713, Pieter Verhasselt 1714-1715, Jan Cieters 1716-1717, Pieter Lauwaerts 1720-1721, Adriaen de Coppel 1722-1723, Laureys Hemerijcx 1724-1726, Adriaen Her-

remans 1727-1728, Gillis van der Keelen 1729-1730, Jan Lauerijs zn. Peeter 1731-1732, Jan Cautert 1739-1741, Peeter de Doncker 1741-1743, Peeter Steppe 1743-1745, Cornelis de Neve 1745-1747, Peeter de Smet 1747-1749, Gerardus Mertens 1749-1751.

XI. DE KAPELANIE

Een kapelanie was een eeuwigdurende stichting, meestal zonder zielzorg, belast met een bepaald aantal missen per week, voor een vaste intentie.

Volgens het *Poilé de l'Ancien Diocèse de Cambrai* bestond hier gedurende de eerste helft van de 14e eeuw een *kapelanie van St.-Niklaas.*

Hierover staat niets meer vermeld in de dekanale verslagen.

In de 16e eeuw bestond te Pollare de *kapelanie van Onze Lieve Vrouw,* belast met zes missen per week, te begeven door de heer. De heer van Wedergrate duidde de kapelaan aan, die door de aartsbisschop werd benoemd.

Reeds in 1603 las de pastoor, met goedkeuring van de heer, drie van de 6 missen, de rest zou worden gebruikt tot opbouw van een pastorie.

Het verzoek van de pastoor, die de verplichting nakwam, om het aantal missen voor de helft te verminderen, in 1624 tot de aartsbisschop gericht, werd op 14 augustus 1624... door de heer toegestaan ! Voortaan was de kapelaan nog slechts tot 3 missen per week verplicht.

In 1632 was de kapelanie, sinds 40 jaar, in het bezit van Adrianus Moens, die de mis zingt op zaterdag.

Joannes van Breuseghem, kapelaan van het kasteel te Neigem, was in 1671 in het bezit van deze kapelanie.

In 1688 werd de kapelanie gehouden door Franciscus Marin.

In 1693 was een Brussels priester De Haes in het bezit van deze kapelanie.

Volgens het *Manuale* van psstoor Leverd bezat de kapelanie volgende goederen : 2 dagwand land op de Wijngaard, 2 dagwand land op het Schalckemveld, 1 dagwand 25 roeden land gen. de Steenbeek, 4 dagwand 80 roeden land op het Molenveld, 75 roeden meers aan de Steenbeek, 1 dagwand 7 roeden land op de Schapraai, 1 dagwand 40 roeden land op Hoog-Hoenderskot, 6 dagwand 50 roeden land op het Damveld binnen Eichem, 30 roeden etteweide gen. de Hamer, 3 dagwand etteweide gen. de Kloppaard, 2 dagwand etteweide gen. de Steenbeek, 1 dagwand 80 roeden maaimeers op de Pollaremeers. In totaal : 8 bunder 0 dagwand 24 roeden.

XII DE KOSTERIJ

De koster werd benoemd door de dorpsheer. Hij bezat zekere rechten en plichten. Hij ontving zijn aandeel van de begrafenisrechten en uit de armgoederen jaarlijks 4 maten graan.

Daarbij ontving hij als onderwijzer van de Armendis jaarlijks 12 gulden en als koster, eveneens jaarlijks, volgens aloude gewoonte een paar schoenen (1603).

Verder had hij nog zijn aandeel in enkele jaargetijden.

Kosters :

Adrianus Rampelberchs 1576, Adriaen Roelof 1594, Theobaldus Geerkens alias Swinnen 1611-1624; vanaf 1627 tot 1642 staat hier afwisselend als koster geboekt in de dekanale verslagen Judocus, Ghijsbert, Arnoldus, Henricus, Lambertus of Remigius de Mol; Gillis de Maseneer 1657-1667, Jan de Maseneer gedurende 60 jaar en zijn zoon Jan 1680, 1770, Benedictus de Coker 1772-1791, Frans de Cooman 1792-1794, Cornelis Sack (° Mere) 1846-1852, Karel Sack (tevens onderwijzer) 1866 tot 1899 (+ 1912), opgevolgd door De Coninck (1899-1927 +).

XIII. HET ONDERWIJS

a. Vóór de Franse Revolutie.

De zorg om het onderwijs van de kinderen wordt vanaf de 17e eeuw, al of niet met zorg, nagekomen door de koster. Hij werd hiermee gelast. In hoofdzaak beperkte dit onderwijs zich tot het katechismusonderricht van de kinderen en in het beste geval tot het leren lezen en schrijven.

Pollare bezat evenwel nog een speciaal statuut. De scholaster van Meerbeke was verplicht gratis onderricht te geven aan 9 jongelingen van Pollare.

Ter plaatse werd onderwijs verstrekt door de koster *Adriaen Roelof* die in 1603 een school opende. Uit de dekanale verslagen vernemen wij dat hij het goed deed (1608). *Gillis de Masenere* werd in 1658 en '59 en eveneens in 1661 en 1662 door de armendis vergoed *over scholgelt vant leeren van de arme kinderen.* In 1672 en 1674 hield de koster *Joannes de Maseneer* school gedurende de winterperiode. *Nicolaes de Hoeymaecker* wordt als schoolmeester betaald in 1682 en 1686. Voor het onderwijs van de arme kinderen werden gedurende de 18e eeuw achtereenvolgens vergoed : *Roelant de Smet* (1702-1706), die tevens zorgt voor het *vuytslaen van de honden vuyt de kercke* (later wordt dit de kerkbaljuw), de koster (1713), *Pieter Laureys* (1714-1716), de schoolmeester te Ninove en Denderwindeke (1717-1718), *Gillis Rasschaert* (1719-1726), *Petrus-Adrianus Hulstaert* (1727-1728, 1730-1734), *Hendrik Mertens* (1729), *Gillis*

Coudron (1734-1745, 1749-1752), *Joannes-Frans van Doren* (1746-1747), *Jan-Anthon van Lil* (1748), *Martinus Roosens* (1753-1755), *Gillis-Livinus Lauwaert* (1766-1774), Marcus-*Benedictus de Coker*, tevens koster (1775-1780), *Francis Soetaert* (1783-1794).

Hiertoe werd een kamer gehuurd, waar het onderwijs aan de kinderen werd verstrekt. De armendis vergoedde hiervoor 4 of 5 gulden per jaar.

Hoeveel kinderen mochten van dit onderwijs, door de armendis betaald, genieten ? Van 19 november 1783 tot 21 april 1784 volgden 5 arme meisjes en 6 arme jongens de lessen van de onderwijzer Soetaert. Er werd slechts in de winter onderwijs verstrekt en gevolgd.

b. Na de Franse Revolutie

(a) *Biezonder onderwijs.*

Volgens de Gemeenteverslagen is hier een biezonder onderwijzer *Petrus Keuterickx* (° 1782), die *zints verscheide jaeren is gelast geweest met het verschaffen van het onderwijs aen arme kinderen,* vanwege de gemeenteraad 63 centiemen per hoofd en per maand ontvangt om aan de arme kinderen kosteloos onderwijs te verstrekken (189 fr. per jaar). De K.O.O. nam deze uitgave op haar rekening (17-2-1843). Ook volgende jaren komt deze uitgave voor. Voor 1847-'48 waren er 16 jongens en 8 meisjes, van de behoeftige klas ingeschreven. Verschillende meisjes ontvingen immers onderricht in de werkschool, opgericht door pastoor Sommers.

In 1848 verzocht de gemeenteraad Petrus Keuterickx, sinds 30 jaar gelast met het onderwijs der arme kinderen, als gemeenteonderwijzer te mogen benoemen. Zijn private school werd afgewezen door de bestendige deputatie, aangezien zij niet voldeed aan de vereiste voorwaarden. Er wordt aangedrongen op de bouw van een schoolgebouw. Op 4 december 1852 verklaart de gemeenteraad hiertoe niet te kunnen bijdragen, terwijl de Kommissie van Openbare Onderstand bereid is 8 à 900 fr. te betalen.

Op 27 oktober 1858 verleent de gemeenteraad een toelage van 74 fr. om kosteloos onderwijs te verstrekken aan 40 behoeftige kinderen in de school van *Karel Sack.* Op 6 april 1859 wordt de gemeenteraad bereid gevonden ontbrekende meubelen aan te kopen, nl. 2 zwarte borden (30 fr.), 30 meters lessenaars (135 frank), een kachel (50 fr.), een kast (36 fr.). Begrijpelijk vraagt de gemeenteraad hiertoe een toelage.

Het aantal kinderen die kosteloos onderwijs mochten genieten werd stilaan opgevoerd : 56 in 1859, 61 in 1861, 81 in 1863, 87 in 1864, 68 in 1865 (waarvoor de gemeente een toelage betaalt van 6 fr. per kind of 408 fr, w.o. ook voor een hulponderwijzer),

80 in 1868 (er waren tevens 22 betalende schoolkinderen), 94 in 1869 (er waren 82 niet-betalende en 27 betalende kinderen), 97 in 1870 (er waren 84 niet-betalende en 26 betalende), 107 in 1871 (er waren 92 niet-betalende en 20 betalende), 108 in 1873, 102 in 1874 (er waren 112 niet-betalende en 20 betalende), 114 in 1875, 121 in 1876, 105 in 1877, 102 in 1878, 108 in 1880, 111 in 1881, 105 in 1882, 98 in 1883, 99 in 1884, 75 (9 fr. per kind in de school van K. Sack) voor 1885, 100 (ongeveer steeds voor de helft jongens en meisjes) in 1887, 109 in 1888, 123 in 1889, 125 in 1890, 132 in 1891, 118 in 1892, 112 in 1893, 121 in 1894, 134 in 1895, 128 in 1896, 132 in 1897, 58 jongens in 1898, 63 jongens in 1899, 50 j. in 1900, 55 j. in 1901, 46 j. in 1902, 42 in 1903, 51 in 1904, 41 j. in 1905, 37 j. in 1907, 36 j. in 1908, 40 j. in 1909, 43 j. in 1910, 44 j. in 1911, 38 j. in 1912, 54 j. en 47 m. in 1913.

Tot 1880 was de K.O.O. bereid geweest het hare bij te dragen tot het onderwijs van de behoeftige kinderen. In haar vergadering van 5 augustus 1880 beslist het bureel evenwel *niets meer te kunnen bijdragen in de onkosten voor het onderwijs van de arme kinderen, gezien de last tot ondersteuning van de behoeftige klasse.*

(b) *Gemeenteonderwijs*

De gemeenteraad doet op 14 mei 1859 een poging om een schoollokaal met onderwijzerswoning te bouwen. Hiertoe verzocht de raad aan de kerkfabriek 8 aren grond *zijnde driesch, ten deele met boomen beplant* (geschat op 250 fr.) te ruilen voor 2a. 52ca. aan de Kluis eveneens met bomen beplant + 1a. er naast gelegen (geschat op 172 fr.). De schatting van de kerkgrond beliep evenwel tot 360 fr.

Dit eerste ontwerp mislukte echter.

Op 10 oktober 1859 verzocht de gemeenteraad 7 percelen gemeentegrond te verkopen om de nodige fondsen te bezitten tot de opbouw van een schoollokaal en woning. De opbrengst ervan wordt geschat op 1335 fr.

Het bouwplan werd opgemaakt door architekt Van de Perre de Montigny.

Op 27 december 1865 beslist de gemeenteraad langs de Hoogstraat 16 aren (sektie A, nr. 495a) aan te kopen (1760 fr.) om er een school te bouwen. Op 2 oktober 1866 werd in de begroting 16.427,25 fr. voorzien tot de opbouw van een gemeenteschool en -huis, waartoe aan het rijk de nodige toelage werd gevraagd. Inmiddels was het bestek voor de bouwwerken gestegen tot 17208,45 fr., waarvan 1/6 door de gemeente te dragen; het gemeentebestuur wil een lening van 25.000 fr. aangaan bij de K.O.O.

Eindelijk werd op 14 maart 1870 overgegaan tot een voorlopige aanbesteding.

Op 28 januari 1870 besliste de gemeenteraad *gezien het groot getal leerlingen der gemeenteschool beloopende tot 130 en op verzoek van de provinciale en kantonale schoolopzieners er op over te gaan tot de benoeming van eenen moniteur of helper aen voornoemde gemeenteschool* (met 150 fr. jaarwedde). De jaarwedde van de onderwijzer bedroeg 654 fr.

Op 4 september 1879 noteert de gemeenteraad het ontslag van de hoofdonderwijzer Karel Sack, vermoedelijk in verband met de liberale *ongelukswet* van 1 juli 1879.

Waarschijnlijk werd hij opgevolgd door Kamiel van Wambeke, die reeds op 19 juni 1880 tot een andere funktie was overgegaan, en werd opgevolgd door *Karel Sack* (° Pollare 29-1-1847).

Op 27 december 1883 werd *Marie Sack* tot *meesteresse van het naeldewerk,* in de lagere gemeenteschool, met een vergoeding van 150 fr. per jaar, benoemd.

Nochtans was ook het gemeenteonderwijs aan de krisis, die de wet van 1879 had veroorzaakt, niet ontsnapt. Dit blijkt uit het gemeenteraadsverslag : *onze gemeenteschool werd slechts door zes kinderen bijgewoond* (22-11-1884). De raad vraagt dan ook, na de wet van 20 september 1884, de gemeenteschool af te schaffen. De raad herziet op 21 augustus 1885 evenwel zijn beslissing van 22-11-1884 en besluit : de gemeenteschool te behouden en de onderwijzer K. Sack in zijn dienst te handhaven, terwijl *Jozef De Coninck* (° Denderwindeke 11-2-1850) tot hulponderwijzer wordt aangenomen (met een jaarwedde van 1000 fr.).
Deze laatste beslissing werd blijkbaar niet bekrachtigd door de hogere instanties, want op 18 november 1886 vraagt de raad de toelating de hulponderwijzer J. de Coninck te mogen behouden tot 1 mei 1887, aangezien er in de winter voldoende leerlingen zijn voor 2 onderwijzers, terwijl één onderwijzer in de zomer volstaat.

Op 22 mei 1887 werd tot onderwijzeres voor de naad benoemd : naaister *Josephine van der Poorten.*

Op 3 januari 1890 werd *Adolf Steppe* (° Outer) tot hulponderwijzer benoemd voor de wintermaanden.

Het onderwijs van K. Sack schonk aan de inspektie geen voldoening, zodat de raad herhaaldelijk werd uitgenodigd hem op pensioen te stellen, waarop ten slotte op 21 november 1892 werd ingegaan.

Als opvolger van K. Sack werd op 16 februari 1893 benoemd *Alfons-Jozef de Cooman* (° Appelterre 14-1-1872), hulponderwijzer te Moorsel. Deze zal vanaf 1900 gedurende de wintermaanden in de gemeenteschool avondlessen voor volwassenen inrichten. In augustus 1938 werd hij opgevolgd door *Georges Cieters,* die

als schoolhoofd in 1940 een hulponderwijzer kreeg in de persoon van *Petrus-Jozef van Wilderode* die tijdelijk werd vervangen van 10 september tot einde november 1944 door mevr. *Peeters-Van der Kelen Margriet,* waarna hij zijn dienst waarnam tot 1961 en opgevolgd werd door mevr. *De Cock.* (1961-1962), *André de Coster* (1962-1965), wanneer er nog slechts één klas overbleef. In 1971 ging G. Cieters op rust en werd de gemeenteschool opgeheven bij gebrek aan leerlingen.

De gemeenteschool telde voor het schooljaar 1962-'63 30 kinderen in 2 klassen van het lager onderwijs.

(c) *Het parochiaal onderwijs.*

Tot 1879 was de gemeenteschool praktisch katholiek onderwijs. De wet van 1 juli 1879 wou hieraan een einde stellen. Onder leiding van het kerkelijk gezag werd de uitvoering van de wet verhinderd, door zowel het onderwijzend personeel als de ouders, onder bedreiging met kerkelijke straffen, te verbieden nog langer in het officieel onderwijs te staan of er hun kinderen heen te sturen. Gezien afbreken niet volstond, werd omiddellijk een parochiaal onderwijs uitgebouwd, dikwijls in zeer moeilijke omstandigheden, zowel wat de lokalen betreft als het onderwijzend personeel. Deze laatste, veelal niet geschoold op de kleinere dorpen, trachtten door toewijding en edelmoedigheid aan te vullen wat hun aan vorming ontbrak.

Het was pastoor Boeykens die het moeilijk probleem voor zijn parochie oploste. Onmiddellijk werd een vrije school uit de grond gestampt, waarin *Jozef de Coninck* vanaf juli 1880 tot november 1884, onderwijzer was, evenwel zonder diploma. Ruim honderd kinderen verlieten de gemeenteschool om onderwijs te volgen aan de parochiale school.

De gemeenteraad wordt bereid gevonden de vrije school, «die volkomen beantwoordt aan de wil van de huisvaders, waarvan de tegenwoordigheid van bijna al de schoolkinderen der gemeente een beslissend bewijs oplevert, aan te nemen en verklaart zich bereid een hulpgeld van 1400 fr. toe te kennen, daarin begrepen de schadeloosstelling der behoeftige kinderen».

Achteraf zou die beslissing van 22 november 1884 worden herzien en wordt J. de Coninck aan de gehandhaafde gemeenteschool benoemd. Evenwel voor korte tijd,... misschien aangezien hij in zijn voorgenomen eksamen mislukte ? !

In 1888 werd ook een bewaarschool ingericht met als onderwijzeres, Scholastica van der Straeten, die in 1892 door een religieuse werd opgevolgd (Henriette Heireman). De gemeenteraad neemt ook de biezondere school aan onder het bestuur van zuster Louisa Dumon (2-2-1892), reeds in december 1893 opgevolgd door zuster Leonie de Groote.

Alle meisjes waren in de parochiale school, zodat de raad, bij zitting van 14 juni 1894 Jozefine van der Poorten, onderwijzeres voor handwerk in de gemeenteschool, schorstte zonder jaarwedde, aangezien zij geen leerlingen meer had.

Bij het ontslag van de hoofdonderwijzeres in 1898 wordt tevens afgezien van de aanneming van de school.

Op 20 oktober 1908, onder het bestuur van zuster Rosa (Leontine de Weyls), (tevens overste van het klooster tot 1962 +), werd de vrije school heraangenomen en geniet een toelage van 1000 fr. Achteraf werd de school regelmatig opnieuw aangenomen, tot wanneer de wet Harmel van 1958 dit overbodig maakte. Zuster Rosa werd in 1943 als direktrice opgevolgd door zuster Agnes (1943-1948), zuster Suzanne (1948-1953), nadien door zuster Benigna (1953-1954) en door zuster Harlindis (1955-). Zuster Thérèse is overste sinds 1962.

De school telt in 1972-'73 10 kinderen (5 j. en 5 m.) in 1 froebelklas (2e klas gevallen in 1972) en 1 jongen en 4 meisjes in 1 klas van de lagere graad. Ook hier staat de opheffing in het verschiet.

XIV. DE ARMENZORG.

a. Vóór de Franse Revolutie.

De zorg om de armen, zieken en noodlijdenden werd steeds door de Kerk vanaf de eerste tijden behartigd. Bij ons was dit een taak die sinds de 13e eeuw door de Armendis of heilige Geesttafel werd vervuld. Dit organisme, onder het gezag van de pastoor en de arm- of heilig geestmeester, hield zich tot bij de Franse Revolutie hiermee bezig.

De inkomsten van de armendis werden beheerd door de H. Geestmeester, die door de dorpsheer werd benoemd voor de duur van twee jaar. Bij het eind van zijn bediening moest de beheerder de rekening voorleggen aan de heer of zijn vertegenwoordiger, de pastoor en de dorpsmagistraat.

Welke waren nu *de bronnen van inkomsten* voor de armendis ?

a. De opbrengst van *cijnzen* en *meerspacht :* op 1 dagwand meers wisselmeers 6 gulden per jaar, op 2 dagwand meers gen. het Cromwiel 9 gulden, op 1 dagwand meers ter Hellen 2 gulden, op 90 roeden meers in den Ouden meers 7 gulden 10 stuivers, op 50 roeden meers te Baningen... verpacht voor de zetting, op 3 lijnen meers op den Weert 1 gulden 10 stuivers, op 1 dagwand 1/2 meers inden Ouden meers 5 gulden, op 2 dagwand 1/2 meers gen. den Lombaert aende Saenpotbrug... verpacht voor de zetting, op 3 dagwand 6 roeden meers gen. den Lietersmeers (waarvan de kerk 2/3). 1/3 van 8 gulden 10 stuivers, op 1 dagwand 57 roeden meers 6 gul-

den, op 3 lijnen meers geh. den Ouden meers... verpacht voor de zetting, op 36 roeden meers op den Weert 2 gulden 15 stuivers, op pacht van den Armenmeers in den Hollander 1/3 10 stuivers, op 1 dagwand 10 roeden meers in den Ouden meers 9 gulden, op 1/2 bunder meers op den Ondersten Kwaadbroek... voor de zetting, op 3 lijnen meers in 2 partijen... onverpacht, op 25 roeden op den Ondersten Kwaadbroek onverpacht, op 3 dagwand meers in den Hekkersput... gecedeerd voor de rente (Arek. 1682-1684).

b. De opbrengst van *erfelijke renten :* jaarlijks 7 stuivers op de stede van Jan t'Kints en op een 1/2 bunder, - 2 gulden 1 stuiver op de Roswiele, - een rente van 6 gulden van Adriaen van de Neucker, - een rente van 3 gulden van Jan van Zeeberghe, - 3 gulden op de meers van de wed. Frans Cautaert te Baningen, - 12 1/2 stuivers op de onbehuisde stede van Pieter van der Linden (Arek. 1682-1684).

c. De opbrengst van *landpacht.* De armendis bezat in eigendom 6 perceeltjes, nl. 25 roeden op de Neerkouter, - 2 dagwand op d'Eigen, - 1 dagwand op het Molenveld, - 1 dagwand op het Hoenderskot, - 1/2 dagwand op het Molenveld, - en 1/2 dagwand op de Wijngaard. Slechts 2 partijen waren in 1682-'84 verpacht (nl. de 2 dagwand op d'Eigen en het 1/2 dagwand op de Wijngaard), de overige waren *ongecultiveert.*

d. De ontvangsten van *gestichte jaargetijden.* In 1682 waren er drie, nl. voor Frans van den Eeckhout (jaarlijks 1 gulden 4 stuivers), Frans Baes (6 gulden) en Gillis de Roy (6 gulden). Achteraf komen er nog enkele bij, evenals de fundatie van Marie-Elisabeth Luyckx (X Jan de Maeseneer) op 13 april 1776 van 8 missen, en loven gedurende het oktaaf van Allerzielen (24 gulden per jaar).

e. *De korenrenten :* jaarlijks 2 vaten op 40 roeden meers op den Opperste Kwaadbroek, - 2 vaten op 1/2 bunder meers eveneens aldaar, - 2 vaten op 3 dagwand bos van Lieven van den Borre, - 2 vaten «over tjaergetijde van Jan Bogaert en Joanna Weijns op sijn stede te Rode», - op een meers in de Weerd een viertel. - over de erfgenamen Jan Couseyns 3 viertelen, - over de erfgenamen Jan van Belle 1 vat.

Gedurende de 18e eeuw worden de meersen (a) niet meer verpacht, maar wel gehooid. Het hooigras wordt verkocht in 1709, 1710 en 1711 voor 408 pond 15 schellingen parisis, in 1764 en 1765 voor 332 gulden 9 stuivers.

Een onvoorziene bron van inkomsten betekende het steken van turf in de armenmeers gen. de Lombaert. In 1759 bracht de verkoop van «torfaerde» 29 gulden 5 stuivers op, in 1760 en 1761 500 gulden 4 stuivers. Vermoedelijk was de ondergrond hiermee uitgeput.

En waar gingen die inkomsten naartoe ? *De uitgaven !*
Men was heel profijtig in het beheer van de inkomsten, zodat de Armendis kon bijdragen tot het herstel van de kerk en geld lenen aan de dorpsgemeenschap. Pollare stond in 1751 voor 1161 gulden 18 stuivers 1/4 in het krijt bij de H. Geesttafel.

Er waren enkele vaste uitgaven, die jaarlijks terugkeerden : de pastoor, de koster, de officier (veldwachter), de *swindere* (de hoeder van de dorpsbeer) en de *proviseur* (armmeester) hadden recht op een paar schoenen, zoals voorkomt in de armrekening van 1596 en 1597. In 1658 en 1659 noemt men als genieters van deze gunst : de koster, de officier, de armmeester en de «hont*slager* (deze die de honden uit de kerk moet houden). In 1690 komt ook de grafmaker voor. In 1705 en later staat de pastoor er opnieuw bij.

Verder de betaling van schoolgeld voor het onderwijs aan de arme kinderen en de huur van een «schoollokaal».
De bedeling van wit brood op Witte Donderdag (12 pond parisis).

En de armen en zieken ? Er waren er 3 in 1597, die in totaal 22 pond 9 schellingen ontvingen (de schoenen van de bevoorrechten kostten 21 pond). Voor 1669 en 1670 staan 6 behoeftigen ingeschreven; voor 1707 en 1708, 10; voor 1714 en 1715, 5; ook in 1740 en 1741 zijn er heel wat meer die van de bedelingen genieten.

Wat werd bedeeld ? Rogge, mutsaard, bier, aalmoezen en dokterskosten; aan zieken verleende men in 1720 suiker, witbrood, eieren en bier; in 1740 werden klederen, *socken, causen* en lijnwaad uitgedeeld en in 1750 (en later) komen de *holleblocken* voor; in 1786 *gegeven voor secrete almoesse tot het coopen van eene coey : 62 gulden.*

Vanaf 1736 komt opnieuw een vaste uitgave voor in de rekening van de armendis, nl. jaarlijks 2 gulden 2 stuivers als vergoeding aan de *choraelen* of misdienaars.

H. Geestmeesters.

1592 en 1593 Merten de Buydele, 1596 en 1597 Joannes Cardoens, 1598 Adriaen van der Keelen, 1658 en 1659 Gillis van den Broucke, 1661 en 1662 Gillis van den Abbeele, 1663 en 1664 Adriaen de Neuckere, 1669 en 1670 Jan van Varenbergh, 1680 en 1681 François de Mol, 1682, '83 en 84 Christoffel de Pongh, 1685 en 1686 Jan van der Stockt, 1687 en 1688 Cornelis de Maeseneer, 1689, '90 en '91 Jan Lauwaert, 1692, '93 en '94 Cornelis de Maeseneer, 1695, '96, '97 en '98 Gillis de Pongh, 1699 en 1700 Jan Cautaert, 1701 en 1702 Steven Soetaert, 1703 en 1704 Jan Mertens, 1705 en 1706 Christoffel van der Keelen zn. Gillis, 1707 en 1708 Eloy de Doncker, 1709, 10 en 11 pastoor Joannes de Strooper, 1712 en 1713 Joannes-Philips van Varenbergh, 1714 en

1715 Petrus Lauwaert, 1716 en 1717 Jan de Maeseneer zn. Cornelis, 1720 en 1721 Cornelis van der Stockt zn. Jan, 1722 en 1723 Cornelis de Maeseneer zn. Cornelis, 1724, 25 en 26 Adriaen du Pont, 1727 en 1728 Joos Roosen, 1729 en 1730 Joos de Breemaecker, 1780 tot 1795 Peeter-Joannes Mertens.

b. Na de Franse Revolutie.

Door het republikeins bewind werd de armendis gelaiciseerd en vervangen door, wat nu geworden is, de Kommissie van Openbare Onderstand. Aldus werd de Kerk geweerd uit haar eeuwenoude armen- en ziekenzorg.

De goederen en andere inkomsten van de H. Geesttafel werden aan dit nieuw organisme toegewezen. Door het konkordaat van 1801 werd aan de K.O.O. toelating verleend met een schaal rond te gaan onder de hoogmis en bij begrafenissen.

De leden worden nu door de gemeenteraad, bij evenredige vertegenwoordiging benoemd.

IIIe HOOFDSTUK :

DE PASTOORS, DE KERK EN HET PAROCHIELEVEN.

I. DE PASTOORS TOT HET EINDE VAN HET OUDE REGIEM.

In 1468 was de cure in het bezit van *meester Pierre Mingnoteau*, die zich in de uitvoering van de pastorele taak liet vervangen door *Clais Colaerts*.

Een oorkonde bepaalt de verplichtingen zowel van de pastoor als van zijn plaatsvervanger. Deze laatste hield in huur al de curegoederen voor 10 pond groot, waarvan hij 7 pond diende af te staan aan de eigenlijke pastoor P. Mingnoteau en voor zijn pastoreel werk 3 pond mocht behouden. De pastoor was verder verplicht mis te lezen op zon- en feestdagen, bij begrafenis en huwelijk. Eveneens, vermoedelijk ter nakoming van de verplichtingen van een kapelanie, was hij er toe gehouden 7 keer mis te lezen op 14 dagen. De pastoor moest ook in de kerk de metten en vespers (officie) zingen op de vigiliedagen van Pasen, Pinksteren, Kerstmis, Onze-Lieve-Vrouw-Hemelvaart en Kerkwijding. Verder ook de mis, vespers en lauden zingen op de voornaamste feestdagen van Onze-Lieve-Vrouw. De pastoor moest ook ten dienste staan van de heer van Wedergrate.

Deze verplichtingen van de pastoor werden door zijn plaatsvervanger nagekomen.

Na ruim honderd jaar wordt opnieuw, en van nu af regelmatig, een pastoor vermeld in de verslagen van de deken. Het is *Adriaen van Brantegem,* pastoor in 1576, over een parochie met ongeveer 210 zielen en een kerk met drie altaren, nl. het hoogaltaar, dit ter ere van Onze-Lieve-Vrouw, met een oude schilderij en dit ter ere van de H. Kristoffel. De kerk bezit ook een oud *beeld* (in hout) van Sint-Kristoffel, waarbij een kluizenaar met zijn lamp zich verschuilt in de aanwezigheid van de heilige. De deken zal dit in 1632 onbehoorlijk vinden en voorschrijven hierin verandering te brengen.

Eveneens een *trits* (S. Anna, O.-L.-Vrouw en het Kind Jezus) uit de 16e eeuw bleef in de kerk bewaard. - En de Kalvaar ? Naast het barok Kristusbeeld in linden hout, het Onze-Lieve-Vrouwbeeld en Sint-Jan in eiken hout, misschien wel uit de 15e eeuw.

In 1594 werden in een van de herstelde ramen nieuwe ruiten geplaatst (15 pond 8 schell. parisis). Gezien de kerk nog geen klok bezat - deze werd immers door de opstandelingen opgeëist - werd een bel gebruikt om de gelovigen tot de goddelijke dienst op te roepen. In de rekening van de Armendis van 1596-97 ko-

men verscheidene uitgaven voor *tot het achterhalen of een klok te Aalst toebehoort aan Pollare,* waartoe door de pastoor en Seger de Breemaker negen reizen naar Aalst werden ondernomen. Echter tevergeefs !

Dezelfde Armendis betaalde aan de landdeken 7 pond voor een nieuw missaal en liet de kerkgewaden uit Bergen, waar zij in veiligheid waren gebracht, terughalen.

Zijn opvolger, *Adrianus Claus,* was hier pastoor van 1588 tot 1696-97. Zijn parochie was evenwel verminderd tot minder dan 60 zielen.

De parochie werd immers zwaar getroffen door de pest en bleef evenmin van de godsdienstige beroerten gespaard. Daarbij kwam voor de pastoor nog de miserie, dat de heer van Wedergrate over alles in de kerk wou meester spelen; hiertoe gebruikte hij zijn 7 schepenen, die de gelovigen aanzetten hun paasplicht niet na te komen (1594).

De kerk was in het bezit van de relieken van Sint-Kristoffel, bewaard in een gebeeldhouwde arm, evenals een reliek van het H. Kruis. Vermoedelijk verbleef de pastoor niet op de parochie, gezien er geen pastorij was.

Pastoor Claus overleden, werd geen opvolger voor hem gevonden. De parochie was zo klein en er was een gebrek aan priesters om al de parochies te bedienen. De zielenzorg zou te Pollare dan ook van 1597-98 tot 1623 waargenomen worden door een bedienaar *Fredericus Mitherus* of *Schermutsel,* die naar het oordeel van de distriktdeken meer tijd doorbracht in de herbergen dan in de kerk, waarom hij in 1600 werd afgesteld, maar, gezien de beloofde verbetering, nadien opnieuw in zijn dienst hersteld. In 1598 gebruikte men in de kerk nog steeds, tegen de voorschriften in, een missaal van het bisdom Luik en niet het Romeinse.

In 1600 werd een nieuw banier met de afbeelding van het kruis aangekocht. Er waren evenwel nog weinig liturgische gewaden. Ook de kerk was in verval : het dak had dringende herstellingen nodig en de vensters waren met stro toegestoken. In 1604 werd de kerk met schaliën gedekt, maar er waren nog weinig vensters. Eveneens de kerkhofmuur werd gerestaureerd.

De bemoeizucht van de heer bleef inmiddels voortduren : jaarlijks benoemde hij enige mensen, die onder het gezag van de baljuw, vóór Palmzondag onder hun dorpsgenoten een onderzoek instelden en wanneer iemand schuldig werd bevonden de dorpswetten te hebben overtreden, dan mocht de pastoor hem niet absolveren of de Paaskommunie schenken, vooraleer hij zijn verplichting tegenover de heer had nagekomen. De pastoor weigerde echter hiermee rekening te houden en ontsloeg eenieder die in goede gesteltenis was.

Beeld van de H. Maagd Maria (15e eeuw).

In 1605 werd de kerk van binnen en van buiten hersteld en werden ook de vensters in orde gebracht.

Inmiddels was de verhouding tussen de pastoor, die volgens de deken nederiger was geworden, en zijn parochianen in 1606 verbeterd en de pastoor vond het ook goed de verplichting van het zondagssermoen na te komen.

Onverwacht stond de kerk voor nieuwe uitgaven, nl. het herstel van de schade door de storm op 2e Paasdag 1606 veroorzaakt aan het dak en de muren van de kerk.

Er was wel een *klok* aangekocht, maar deze bleef te Aalst geblokkeerd, tot wanneer de heer zich in 1607 bereid verklaarde de nodige lening toe te staan. In 1608 was de klok afbetaald, maar werd nog steeds te Aalst weerhouden.

In 1611 werd de kerk verrijkt met een gestoelte en de vensters werden goed hersteld. Zowel het hoogkoor als de sakristie werden met schaliën gedekt. Gedurende de volgende jaren volgde het herstel van de kerkdaken.

In 1614 kwam de kerk in bezit van een *zilveren kelk en zilveren ciborie,* evenals van relieken van de H. Barbara.

De deken vindt de schilderij op het altaar van Onze Lieve Vrouw «monsterachtig» (1617). Voor het hoogaltaar werd in 1618 te Aat een nieuwe *schilderij* aangekocht, welke de Gekruiste Zaligmaker voorstelt.

Een van de laatste werken van de pastoor was de aankoop in 1621 van een mooie zilveren-vergulde *monstrans,* met op de voet de beeltenis van de heilige Berlindis en het inschrift : *Bartholomee d. Mean. Fredericus Malders Mascykensis me fecit anno Domi 1621.* Of kwam zij slechts later in het bezit van de kerk van Pollare ?

Sinds 1619, aangezien de pastoor ziekelijk was, waren zowel de vespers als de predikatie weggevallen. Bij zijn overlijden op 8 februari 1624 telde de parochie ongeveer 150 inwoners.

Magister Franciscus Raes, bakalaureus in de teologie, werd hier op 16 februari 1624 tot pastoor benoemd, en bleef het tot bij zijn overlijden op 10 januari 1644. Hij was, zoals de deken het in zijn verslagen meldt, een geleerd priester, die zorgzaam katechismusonderricht verstrekt, maar uitzonderlijk de vespers doet. De mening van de deken is er met de tijd niet op verbeterd : in 1625 vond hij dat hij het katechismusonderricht van de jeugd verwaarloosde en te veel bekommerd was om de tijdelijke goederen, zodat zijn parochianen hem niet op de handen droegen.

In 1629 werd een *schilderij* aangekocht voor het altaar van Sint-Kristoffel die, naar de mening van de deken, teveel naakt vertoont.

Een nieuwe *zilveren kelk,* evenals antipendia, werden in 1630 aangekocht.

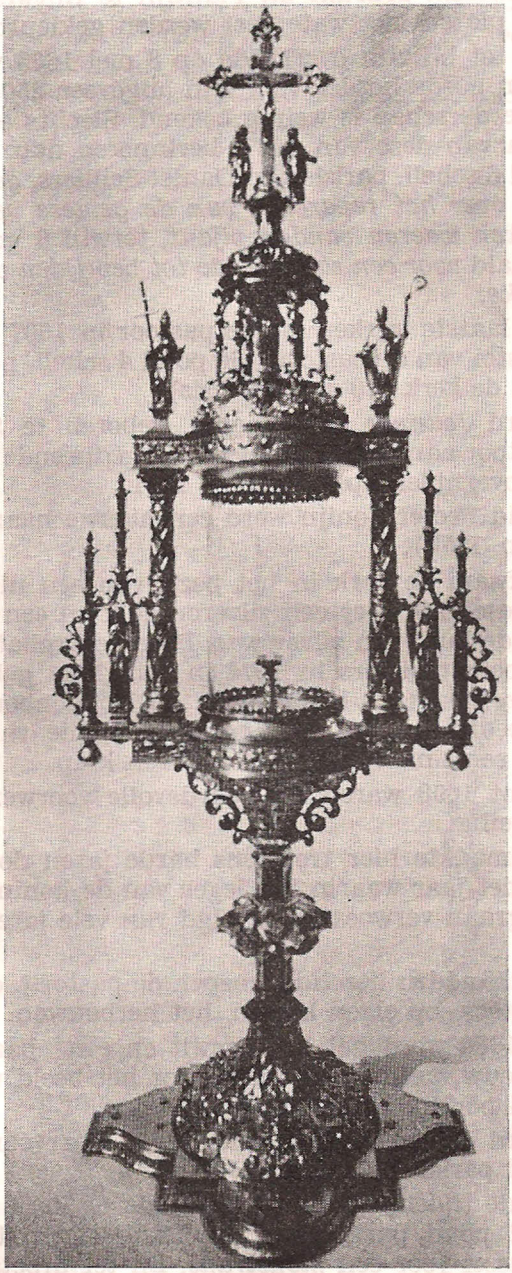

Remonstrans in Maaslandse stijl (1621).

Waarschijnlijk was het deze pastoor die omstreeks 1620 een *missaal* aankocht, gedrukt bij Plantijn te Antwerpen in 1618, waarvan de platen met waterverf werden gekleurd.

Vanaf 1645 tot bij zijn overlijden op 8 mei 1668 was *Joris van Vrechem* een goede herder voor zijn ongeveer 250 parochianen. Over zijn herderschap is weinig bekend. Slechts een paar rekeningen, waarvan deze van 1657, herinneren aan de betaling van 16 pond 6 schell. parisis aan Daniël Seilliers, *gelaesemaecker tot Ninove, over het repareren van de gelaese vensters, midts die gebroecken waeren vanden vijant,* terwijl 8 pond 12 schell. werden betaald *voor een sauvegarde tot bevrijden vande boomen van de kercke.*

Een van de laatste werken die de pastoor in 1667 liet uitvoeren was het herstel van de pastorij (66 pond 4 schell. parisis) en van het dak van de kerk (70 pond parisis).

In 1668 werd *Joannes de Strooper,* geboren te Schendelbeke, hier tot pastoor aangesteld en bleef het gedurende ruim 50 jaar, tot bij zijn overlijden op 27 januari 1721.

Door de smid Peeter Sonijn werd een nieuwe haan op de toren geplaatst. (o. 1677).

Inmiddels kwam de kerk in het bezit van een nieuwe *zilveren ciborie* en beschikte over een zilveren kelk en een andere waarvan slechts de kuip van zilver was. Deze kerkschat werd, samen met de parochieregisters in 1674 in veiligheid gebracht in het begijnhof te Laken en in de abdij op Koudenberg te Brussel. Inmiddels bediende men zich op de parochie van een ciborie in koper en een tinnen kelk met koperen kuip.

Van 1695 tot 1698 waren de waardevolle voorwerpen opnieuw te Brussel veilig.

De pastoor maakte hier trouwens harde jaren door. Hij kwam hier toe in het jaar waarin het leger van de koning van Frankrijk al het graan verwoestte, gevolgd van vele jaren van armoede.

In 1684 verbrandden dezelfde troepen de pastorij, die de pastoor in 1686 in steen, op eigen kosten, liet herbouwen.

Omstreeks 1680 werd het koor gewit en een paar jaar later werd een nieuw kleed aangekocht voor het beeld van Onze Lieve Vrouw (4 pond 16 schell. par.).

In 1690 werd de kerkhofmuur hersteld, waarvoor men ongeveer 87 pond parisis betaalde.

Eens de vrede tijdelijk hersteld, betaalde de kerk op 16 december 1698 72 pond parisis aan Jan-Baptist tSerstevens, zilversmid te Brussel voor een *monstrans.* En ter afbetaling ontving de huisvrouw van voornoemde goudsmid op 21 juli 1702 nog 65 pond 5 schell. parisis. De monstrans had in totaal 2026 gulden gekost.

Rond 1700 was het Peeter Lippens die het Onze Lieve Vrouwaltaar marbreerde en dit van Sint-Kristoffel verniste (43 pond par.).

In 1713 werd een *klok* geschonken door de tiendeheffer, nl. de scholaster van Meerbeek, die als inschrift droeg : *St.-Christophore, ora pro domino Joanne Stroopere, pastore in Pollare, Cornelio de Maesener et Maria-Francisca van Vaerenbergh. Gille Scaille m'a fait anno 1713.*

Rond 1715 werd de *toren* herbouwd. Nicolaes Pierets, timmerman, ontving 24 pond 16 schell. par. voor het afdoen van de klok; de timmerlieden betaalde men 103 pond 16 schell. par.; Jan Cieters voor het zagen van de balken voor de toren 46 pond 8 schell. par.; Peeter Laurent voor 150 dagen arbeid tegen 15 stuivers daags 222 pond parisis; voor 2700 schaliën 69 pond 2 schell. par..; voor 2 loden goten 71 pond 8 schell. par.; voor 8 eiken 184 pond par.; Anthon Faut voor het dekken van de toren 56 pond 4 schell.; voor nagels enz. 67 pond 16 schell. par. Vermoedelijk was aan deze werken een proces tegen de dorpsheer voorafgegaan, waarvoor de kerk 210 pond 14 schell. betaalde aan ereloon en kosten.

In 1718 plaatste Gillis Cieters in de kerk van Pollare *muurbeschotten,* terwijl opnieuw herstellingswerken aan het dak werden uitgevoerd.

Op 10 februari 1720 betaalde men 14 pond parisis aan H. Horion voor het vergulden van het tabernakel en op 21 september aan de beeldsnijder Jan-Baptist Woons 49 pond parisis *van het maecken van twee engelen ten dienste van dese kercke.*

Middelerwijl was een geding ingespannen voor de Raad van Vlaanderen tegen de scholaster van Meerbeke *nopende de reparatie van de kerke.*

Antoon-Frans Servaes, geboren te Brussel, volgde Joannes de Strooper op als pastoor van Pollare op 24 juni 1721 en bleef het tot bij zijn overlijden op 22 april 1729. Hij was slechts 35 jaar oud.

De pastoor zorgde voor de aanvulling van de kerkornamenten en kocht hiertoe kantwerk bij de overste van het hospitaal te Ninove (9 pond 4 schell. par.) en een witte koorkap in damast en een dito rode kazuifel te Brussel bij Henricus Hospies op 10 februari 1722 (196 pond parisis).

Pieter Lippens ontving op 14 december 1723 136 pond parisis voor *het schilderen ende marbiliseren* van de altaren. Het werk van meester P. Lippens van Aalst was blijkbaar nog niet voltooid, want de kerkfabriek betaalde hem in 1725 nog 74 gulden 12 ½ stuivers *over gout verven ende arbeyt.*

Bij voornoemde H. Hospies kocht de pastoor in 1725 de stof voor het maken van 2 antipendia, die in het hospitaal te Ninove werden gemaakt (128 gulden 8 st. 3/4); op 26 maart 1727 be-

taalde men bij dezelfde firma te Brussel 70 gulden voor 2 zwarte kazuifels, nadat reeds op 3 maart 102 gulden 17 st. was betaald voor een nieuw baarkleed.

In 1728 kwam de kerk in het bezit van een *tweede klok,* geschonken door de parochianen van Pollare. Zij droeg volgend opschrift: *Ste Christophore, ora pro nobis. Anno Domini 1728 facta sum ad usum parochialis ecclesiae pollariensis, cura atque diligentia Antonii Francisci Servaes, pastoris loci; patrini mei sunt Joannes de Maesener fs. Caroli et Elisabetha van Snick, anno 1728* (Sint Kristoffel bid voor ons. In het jaar des Heren 1728 ben ik gemaakt tot dienst van de parochiale kerk van Pollare, dank zij de zorg en de toewijding van Antonius-Franciscus Servaes, pastoor alhier; mijn peters zijn Joannes de Maesener zn. Karel en Elisabeth van Snick ten jare 1728). De klok werd gegoten door Nicolaas Drouot en slechts opgehangen in 1732.

Op het feest van Onze Lieve Vrouw Hemelvaart in 1729 werd pater *Jan-Jozef Leverd,* geboren te Edingen, van de orde van de H. Augustinus, hier tot pastoor aangesteld en bleef het tot 1773. Hij overleed op 4 oktober 1773, 75 jaar oud.

Vermoedelijk had pastoor Servaes reeds het werk gepland, dat door zijn opvolger werd uitgevoerd, nl. het plafoneren van de kerk. Dit werk werd in 1731 uitgevoerd door Frans Gernie samen met zijn arbeiders. De onkosten bedroegen voor de kerk 247 gulden 5 stuivers ½.

Het lag in de mode van de tijd de monstrans, waarin het Allerheiligste werd uitgesteld, met zijdebloemen te versieren. Ook pastoor Leverd kocht er om 1 gulden 5 stuivers. Bij Pieter Smecht werd een klein antependium en een kelkvelum gekocht (4 gulden 14 stuivers) en te Bergen een kroon.

In 1736 werd een nieuwe *sacristie* gebouwd, waarvoor het kerkbestuur een kareeloven liet inzetten tot het bakken van 40.000 stenen. De bouwmeester was Jaak de Pui, aan wie men 159 gulden 4½ stuivers betaalde en Guilliame Sieters werkte gedurende 37 dagen als timmerman. De totale uitgave voor dit werk beliep 566 gulden 9 stuivers ½.

In 1737 liet de pastoor de 3 schilderijen van de altaren evenals de processievaandels opkuisen. Het jaar daarop plaatste Jan Marie glasramen (60 gulden 15 ½ stuivers). In 1739 werd in de abdij van Beaupré een *doopvont* aangekocht en geplaatst door Jan Winick. Opnieuw werden te Gent bij Jaak de Smet, *blommaker,* bloemen aangekocht voor de monstrans en voor het altaar.

Aan de timmerman Jozef Roosen betaalde de kerk op 15 december 1741 70 gulden voor de muurbeschotten in de sakristie en voor een biechtstoel aldaar.

H. Hospies leverde op 22 maart 1743 voor 11 gulden 9 stuivers een kazuifel in damast. Aan André d'Avesne betaalde men 45 gulden *over het kuysschen en racomoderen van drij schelderijen van de drij autaeren deser kercke, alsmede over 't racomoderen vande marbelliseringhe vande voorseyde drije autaeren* (16-10-1743).

Een bizondere vermelding verdient de aankoop bij Joannes van Vlaanderen te Brussel, op 19 mei 1744, *over het graveren vande plaete in hout van den heylighen, Christophorus, alsmede over 't drucken ende maecken van 1000 vaentiens vanden selven heylighen.* Het eerste *bedevaartvaantje* van de H. Kristoffel te Pollare dateert dus van 1744.

Op 9 december 1745 plaatste Egidius Pierets muurbeschotten in rode den aan het altaar van Sint-Kristoffel (18 gulden 12 stuivers), terwijl hij herstelllingswerken uitvoerde aan de beschotten van de kerk (54 gulden betaald op 2-6-1746).

In 1749 werden 8 altaarkandelaars en een *wierookvat* aangekocht bij de weduwe G. Stevens (79 gulden).

J. Clerens begon in 1750 te vergulden. 61 gulden 14 stuivers werden hem betaald *voor 3 crucifixen met hunne ornamenten vergult ende 2 coppelen piramyden ende het marbelliseren vande antipendium en 11 gulden over het vergulden van Engelen en 4 kandelaars.*

De devotie tot de H. Kristoffel verspreidde zich tot buiten de kerk. Een broeder van de abdij van Ninove leverde op 12 april 1745 voor 7 gulden een schilderij voor de kapel van St.-Kristoffel. Ook voor de kerk schilderde hij drie doeken in de loop van datzelfde jaar (22 gulden 8 stuivers).

Begrijpelijk dienden herhaaldelijk herstellingswerken aan het dak van de kerk uitgevoerd. In 1751 betaalde men hiervoor 126 gulden 10 stuivers en in 1752, 55 gulden 18 stuivers.

In de loop van 1755 werden de beuken geplafonneerd door Jean Hurbain, die hieraan 69 dagen werkte en hiervoor op 3 juli 90 gulden ontving. Op 10 oktober 1755 betaalde de kerk aan Jacobus Laureys 46 gulden 9 stuivers ½ over de levering van ijzerwerk voor de kerk aan Bartholomeus Schandevel 147 gulden voor *136 marbele paveye steenen.* Ook nieuwe vensters werden geplaatst en oude hersteld, waarvoor Guilliame de Mulder 40 gulden werd vergoed op 28 december 1755. Het jaar daarop werd door Jean Mercier een nieuwe vloer geleverd voor de kerk - *van steene trappen en paveysteenen tot het paveyen van de kercke* - die hiervoor op 12 februari 1756, 675 gulden 17 stuivers ontving, terwijl de werken werden uitgevoerd door Jan Brancquart, meester-metselaar, die tevens 2 grote vensters metste (127 gulden). Volgens oud Vlaams gebruik werden bij de uitvoering van deze werken om 60 gulden 19 stuivers bier gedronken. Het schrijnwerk werd toevertrouwd aan Jacobus Boulanger (58 gul-

den). Ook de schaliedekker kwam er bij te pas (29 gulden 14 stuivers). Uit de rekening van 1754 en 1755 blijkt duidelijk welke belangrijke werken aan de kerk werden uitgevoerd.
In 1757 betaalde men aan N. Carbier te Brussel 73 gulden 10 stuivers voor een koorkap en een kazuifel en aan frater Cyprianus a Sancta Maria Magdalena, sakrist te Muilen (Liedekerke), 32 gulden 7 st. voor een nieuwe groene kazuifel.
Grote werken werden uitgevoerd in 1761-62. Een *nieuw kerkportaal...* en toren werden gebouwd. De witte steen werd geleverd door Cornelis de Quick, steenhouwer (177 gulden 6 stuivers) en blauwe steen door Gregoir-Jozef Wincque te Zinnik (56 gulden); het metselwerk werd uitgevoerd door Judocus de Jonghe (144 gulden), het timmerwerk door Jan, Cornelis en Adriaen Cieters (99 gulden 6 stuivers), het ijzerwerk door de smid Jacobus Lauwereys (45 gulden 8 stuivers) en het schaliewerk door Petrus Simon (49 gulden 18 stuivers ½). De kareelsteen werd aangekocht bij Jan Haelterman (88 gulden voor 16.000 stenen, tegen 5 gulden 10 stuivers per duizend). Het werk kostte in totaal 1093 gulden 9 stuivers 3/4, maar helaas ook het leven van een mens, nl. Joannes Floriquin, van Ninove, die neerstortte van het dak van de kerk en deerlijk verminkt de dag daarop (22-10-1761) overleed.
In 1766 zorgde de steenkapper A.J. Mercier tegen de som van 118 gulden voor een nieuwe bevloering met bazaltsteen in de sacristie, het portaal en de doopvont.
In 1772-74 kreeg de kerk volledige nieuwe muurbeschotten, die door Jan-Baptist de Cunsel werden gemaakt, evenals een biechtstoel, waarvoor de kerk 462 gulden 18 stuivers betaalde en 45 gulden aan Jan Paternot, die zorgde voor het beeldhouwwerk. Inmiddels werd de gevel bezet door de schaliedekker Petrus Simon (55 gulden) en de kerk gewit door Jean Sternon (31 gulden 2 stuivers). De pastoor mocht de voltooiing van zijn ondernomen werk niet meer beleven.
Om het godsdienstig leven bij zijn parochianen te bevorderen werd hier op 7 maart 1731 de *broederschap ter ere van het H. Sakrament ingesteld.* In 1756 volgde de oprichting van *de broederschap van «den Doodstrijdt».*
Van november 1768 tot 1774 was *Claudius Mertens* koadjutor van de zieke pastoor. Bij testament schonk de pastoor bij zijn overlijden 400 gulden aan de kerk en aan de armendis van Pollare; de intrest moest dienen tot de stichting van twee eeuwigdurende jaargetijden (één voor zijn zuster, religieuse in het klooster te Beaupré en één voor zichzelf), met bedeling van brood aan de armen. Hij schonk nog 200 gulden ter versiering van de kerk.
Arnoldus Truijen, (zn. van Petrus-Frans en Petronella van de Stichele), geboren te Mater, werd hier pastoor benoemd in 1774;

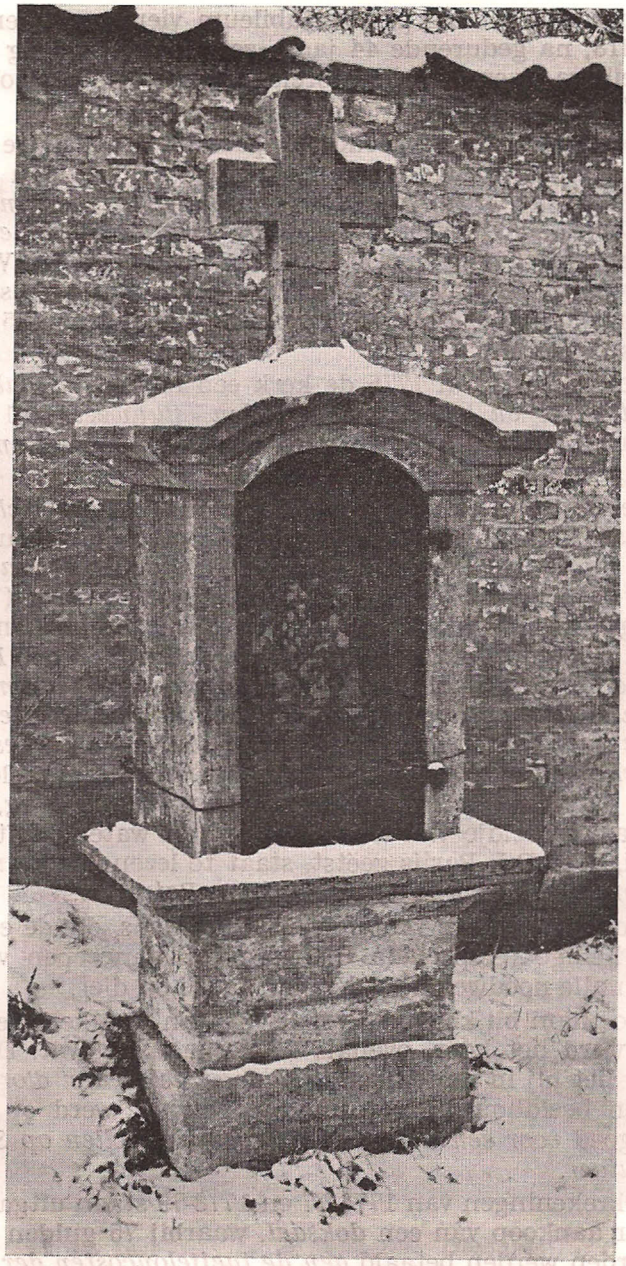

Sint-Kristoffelkapel langs de Schuitstraat (1770).

hij zou hier zijn gouden priesterjubileum vieren en overleed op 16 juli 1818, na gedurende 44 jaar «zeer lovenswaardig en met onvermoeibare ijver» zijn pastorele taak te hebben volbracht. Hij was 78 jaar oud.

Op 13 december 1774 vergoedde de pastoor van Pollare de baljuw Van der Mijnsbrugghen te Neigem met 18 gulden 18 stuivers *voor d'onkosten tot Roomen van de nieuw reliquien van de H. Christophorus.* Dit was tevens een gelegenheid om *het handt van S. Christoffel,* op 1 maart 1775 te Ninove door Jan Witteleir te laten repareren, terwijl twee nieuwe zilveren reliekkasjes voor het H. Kruis en Sint-Kristoffel werden aangekocht (35 gulden 3 stuivers 2 oorden).

De pastoor bezorgde in 1775 de kerk een nieuw *missaal beslaeghen met silver en bekleed met rooden flauweel* (71 gulden 13 stuivers 2 oorden). Verder werd ook een nieuwe *kommuniebank* aangekocht.

Vermoedelijk was het deze pastoor die in 1777 een *schoen reliquie kasken van Sint Nepomucemus aankocht* (8 gulden 10 stuivers) en tevens alhier een papieren *bedevaartvaantje* verspreidde ter ere van de H. Joannes Nepomucemus (1). Een beschadigd vaantje wordt in het kerkarchief bewaard en draagt de tekst : *Heyligen Joannes Nepomucemus Patroon der Penitenten en die perykel lijden van Eer en Faem wiens geapprobeerde Reliquien rusten en worden geëert in de Parochiale Kerke van Pollaerde voor alle qualen soo voor Menschen als Beesten die aldaer geholpen worden.* De heilige staat er op afgebeeld, langs de oever van een rivier nabij een monumentale brug, terwijl een miniatuurbeeldje van de heilige op het water drijft. Onder het beeld, door P.J. Parijs geëtst, staat te lezen : *Sanctus Joannes Nepomucemus Fama Periclitantium Patronus.*

De pastoor was wel een zeer vooruitziend mens, die de eredienst van een heilige verspreidde, die men kon aanroepen voor alle kwalen in alle noodwendigheden van mens en dier.

De pastoor nam blijkbaar de versiering van zijn kerk ter harte. In 1777 werd het koor, evenals de kerkgevel, gewit. Door Jan Witteleir liet hij in september 1777 *de straelen aen d'orgelkasse* maken en beeldhouwer Paternot, te Ninove, werd op 2 april 1778 vergoed *voor een nieuw crucifix om te stellen op S. Christoffels autaer.*

In de kerkrekeningen van 1776-77 en 1778-79 staan uitgaven vermeld voor aankoop van een *doksaal,* waarbij 75 gulden 17 stuivers 3 oorden werden betaald *aen de taeffeloncosten der schrijnwerckers.* Jammer genoeg ontbreekt de rekening, waarin de

(1) **R. van der Linden,** in «Land van Aalst», jg. VII, 1955, blz. 300.

aankoop van een nieuw *orgel* voorkomt (2). De rekening van 1786-87 vermeldt voor het eerst dat het orgel werd bespeeld door Francis Soetaert. Uit de rekening van 1794-95 blijkt dat het orgel werd geleverd door Petrus J. van Petegem, aan wie ter afbetaling *int maeken van de orgel dezer kercke* op 1 juni 1793, 158 gulden werden betaald. In datzelfde jaar betaalde men aan Frans Faveau, meester-beeldouwer, Joannes Bonnier, meester-smid en Pauwel Wauters, meester-timmerman 61 gulden 9 stuivers 3 oorden *van ijzerwerck maeken van den oksael, met houtende voordere temeragie*. Jan-Baptist Florquin vergulde en verniste de orgelkast in 1791 voor 102 gulden, 13 stuivers.

Twee tapijten werden op 19 augustus 1778 aangekocht *om t'hangen in 't deurgat van de kercke*.

In het begin van het jaar 1779 werden de drie altaren hersteld en door de gebroeders Crappë gemarbreerd (98 gulden 15 stuivers). De onkosten werden ten dele betaald door de verkoop van een gouden kruis, geschonken door de weduwe Pieter de Maesener, en van een *gouden rinksken*, gift van de weduwe Josine Cardoen (15 gulden 15 stuivers). Op 7 augustus 1780 betaalde men 79 gulden 1 oord een mevr. Jozef Massuij voor een koorkap. J.B. Florquin te Ninove vergulde en verzilverde in 1782 *vier cieraeten aen den hooghen autaer* (13 gulden 13 stuivers 2 oorden). Simon-Jozef Bertrand werkte gedurende 36 dagen *tot het witten van de kerk* tegen 24 stuivers daags (43 gulden 4 stuivers).

Op 9 juli 1784 belandde de pastoor bij JJ. Brichaut, zilversmid te Brussel en liet er het goudwerk opkuisen en vernieuwen;... er is zelfs spraak van *de gewisselde remontrantie en ciborie*, waarvoor hij 125 gulden 10 stuivers betaalde.

Kanonborden werden te Brussel aangekocht op 26 oktober 1787, voor 8 gulden.

Op 10 juli 1790 wordt een rekening van 60 gulden 10 stuivers voorgelegd door J.B. Florquin, meester-verver en vernisser en op 3 oktober 1792 verscheen de Ninoofse tapissier Cornelis van Assche om 60 gulden 9 stuivers 2 oorden te ontvangen *van een swart officie* of nieuw baarkleed, en op 25 oktober 1793 leverde hij een purperen antependium (3 gulden 5 stuivers). Aan de meester-schilder Canivé betaalde men op 21 september 1793 10 gulden 10 stuivers *over 't veranderen der schilderijen van den standaert*.

Aan Peter-Jozef van den Abbeele, smid te Zandbergen, die een ijzeren hek voor het kerkhof maakte *(wegende 264 pond tegen 15 oorden het pond)*, betaalde de kerkmeester op 22 juni 1792 62 gulden 16 stuiver 1 oord.

---

(2) Er moet reeds een orgel geweest zijn, want in oktober werd de **oude orgel casse** verkocht voor 6 gulden 10 stuivers.

Het waren Gichoma Poelliardi en Philippus de Paepe die rond het einde van 1795 de kerk hebben gewit (95 gulden). In de loop van datzelfde jaar werd voor 73 gulden een *kelk* aangekocht bij J.L. Delwaerde, meester-zilversmid te Ninove.

De pastoor maakte als onbeëdigd priester de harde tijd mee van het Frans Republikeins bewind. Vanaf 5 oktober 1797 werd de kerk gesloten en de dienst geschorst. Ondergedoken leefde hij midden van zijn parochianen, die hij niet verliet. Zelfs uit de naburige dorpen kwam men naar hier om de kinderen te laten dopen, terwijl hij op 14 januari 1799 een doopsel inschrijft met de bittere bemerking erbij *dat het kind te Outer werd gedoopt door pastoor J. Schouppe, berucht beëdigd pastoor, die het kind buiten zijn weten en zonder zijn toelating had gedoopt.*
In 1798 werden de klokken uit de kerktoren weggehaald.
Eindelijk werden de vrede en de vrijheid aan de kerk teruggeschonken door Napoleon.

II. DE PASTOORS NA DE FRANSE REVOLUTIE.

Onmiddellijk dacht pastoor Truijen aan de aankoop van een *nieuwe klok* ter vervanging van deze door de Republikeinen geroofd. Op 5 augustus 1806 werd op de Plaatsdries eindelijk de klok gegoten en op 13 van dezelfde maand door de pastoor van Schendelbeke Oudenaert, tevens deken van het distrikt Geraardsbergen, gewijd. Het inschrift luidt : *Christophorus is mijnen naem - Godsdiensten kondighen is mijn faem, - mijn voorsaet wiert van hier gerukt door 't gewelt, - door Gods bermhertigheijt word ick nu erstelt. - Mijnheer Arnoldus Truijen, hier pastoor, is mijn peter, - juffrouw Barbara-Joanna Weck is mijn meter, sij is vrouw van Chaboteau, mair van Pollaere, - door wiens iver en kerckmeesters al te gaere, - en voordere insetene ben ick weer in 't leven. - Godt wilt hun alle zijn milden zegen geven.* Aan de overzijde leest men : *Mij heeft gemaekt Petrus van den Putten van Moerbeke bij Geeraertsberghe, anno 1806.*
De klok weegt 1511 pond.

De finanties van de kerk zijn hiermee niet uitgeput. Blijkbaar had men weinig vertrouwen in papieren geld. De kerk kocht op 11 februari 1805 bij zilversmid J.L. Lelwarde voor 61 oncen zilver, waarvoor 192 gulden 99 stuivers werd betaald. Deze schat werd opgeborgen - en berustte er nog in 1818 - in de *komme* van de kerk, welke was gesloten met 3 sloten en 3 verschillende sleutels (waarvan één in het bezit van de pastoor en de andere in bezit van de kerkmeesters) en stond boven de sakristie.

In 1808 werd de kerk opgefrist en het Sint-Kristoffelkoor hersteld.

Van 1774 tot 1818 was de parochie van pastoor Truijen van ongeveer 450 zielen aangegroeid tot ruim 600.

Binnenzicht van de kerk op een hoogfeest.

Vanaf juli 1818 tot mei 1819 was *C.D. Westerlinck* onderpastoor te Meerbeek, deservitor te Pollare. Alsdan werd *J. Fr. Goemans,* geboortig van Leuven, hier tot pastoor benoemd. Hij zou de herderlijke taak slechts gedurende korten tijd waarnemen, aangezien hij reeds op 29 augustus 1822 overleed.

Op 6 december 1818 leverde de Gentse tapissier Jozef Lallement 2 gordijnen (katoen en franjen) voor de vensters op het koor (48 gulden 16 stuivers). Om de kerkschat aan te vullen belandde men voortaan niet op de eerste plaats bij een zilversmid, maar bij een koperslager. Bij de Aalsterse koperslager Van der Gucht werd een processiekruis aangekocht (20 gulden 17 stuivers).

Volgens Fr. de Potter werd de mooie zilveren vergulde monstrans, die de kerk bezit en het jaartal 1621 draagt, aangekocht door pastoor Goemans. De schrijver vermoedt dat zij afkomstig is uit een of ander afgeschaft klooster.

Petrus-Joannes Rottiers, (zn. van Joannes x Anna-Maria van Kerkhoven), geboren te Natten-Haasdonk, pastoor te Zandbergen, werd hier deservitor bij het overlijden van pastoor Goemans en in januari 1823 pastoor van Pollare. Hij bleef het tot bij zijn overlijden op 14 april 1834. De deken schrijft over hem als over een *lovenswaardig* herder.

Gedurende een vijftal maanden (van februari tot juni 1834) werd de deserviture waargenomen door *P.J. Stevens.*

Karel-Frans Sommer ° te Hamme, kwam in het bezit van de pastorij van Pollare in mei 1834 en wijdde zich aan de zielenzorg van zijn parochianen tot bij zijn overlijden op 29 maart 1856, na gedurende 22 jaar met ijver en toewijding voor hen ter ere Gods gewerkt te hebben. Hij was slechts 55 jaar oud.

Pastoor Sommer heeft vooral zijn man gestaan gedurende de «hongerjaren 1845-1848». Vanwege het gemeentebestuur kon hij geen steun krijgen, toch zou hij zijn plan voor een werkschool tot stand brengen. Hierin werd aan de behoeftige meisjes kosteloos onderwijs verstrekt, waarbij hij mocht rekenen op de grote liefdadigheid van zijn parochianen.

Deze pastoor was ook een bouwer : hij bouwde in 1842-43 de *zuider zijbeuk van de kerk* en herbouwde in 1853 de *kerktoren.* En reeds plande hij de bouw van een nieuw hoogkoor en een grotere sakristie. Dit plan werd slechts door zijn opvolger in 1858 uitgevoerd.

Van september 1855 tot einde april 1856 was hier deservitor *J.B. Mertens.*

Petrus van der Stegen (° Wetteren 1-9-1800) werd pastoor te Pollare in mei 1856 en vervulde die taak tot einde 1875 (3).

(3) Overleden te Geraardsbergen 25-8-1887.

Zijn eerste werk was de uitvoering van een plan door zijn voorganger ontworpen. Aangezien het koor sinds jaren met instorting was bedreigd, alhoewel de zuidermuur door pilaren was versterkt geworden, had de kerkraad op 1 april 1855 beslist een *nieuw koor* en een *nieuwe sakristie* te bouwen. Het plan, opgemaakt door de Brusselse architekt Schoonjans, werd door de overheid goedgekeurd en in 1857-58 uitgevoerd in dezelfde bouwtrant als de bestaande kerk.

In 1867 werd door de zorg van de pastoor voor de kerk van Pollare een tweede *klok* aangekocht, waarop te lezen staat : *Deze klok, wegende 800 kilos is gegoten door A.L.J. van Aerschodt, oudsten opvolger van A.L. van den Gheyn, in 't jaer 1867, onder het beheer van den eerw. heer P. van der Stegen, pastoor deser parochie, en Mr. P.J. Mertens, borgem.; gewijd door den zeer eerw. heer De Haerne, deken te Ninove, peter zijnde Mr. F. de Vos, schepen, en meter juffer Felicitas de Smet. A.M.D.G.*

Onder zijn pastoorschap werd, Joannes-Baptist de Smet, alhier geboren op 23 januari 1841, in 1867 tot priester gewijd; hij was achtereenvolgens onderpastoor te Zwijndrecht, Bevere-Oudenaarde, Mater en Destelbergen, pastoor te Astene en van 1894 tot 1915 te Heusden, alwaar hij overleed op 2 januari.

In januari 1876 werd tot nieuwe pastoor aangesteld *Karel Boeykens,* geboren te Ninove; hij bleef hier in dienst tot bij zijn overlijden op 30 november 1908.

Reeds 3 jaar na zijn aanstelling stond hij voor de zware taak parochiaal onderwijs op te richten. Hij lukte hierin uitstekend, want niet slechts gedurende de stormperiode van de schoolwet van 1879 bloeide het, maar achteraf bleef het zijn taak waarnemen voor de meisjes en de kleuters, toevertrouwd aan de zusters van de H. Harten van Ninove, die zich hier vestigden in 1891.

Vanaf 1879 zorgde hij voor de bouw van een nieuwe pastorij. Ook onder dit pastoorschap telt men hier een priesterroeping, nl. Abel van der Poorten, geboren 23 november 1882, priester gewijd in 1908, achtereenvolgens leraar aan het S. Gregoriuskollege te Ledeberg, onderpastoor te Zeveneken, te Dendermonde, pastoor te Schendelbeke en te Viane, alwaar hij overleed op 20 maart 1953.

Gedurende de laatste jaren van zijn leven werd hij door een koadjutor ter zijde gestaan. Achtereenvolgens *Leo van den Steen* (sept. 1901 - nov. 1903). *Pol. Verschraegen* (dec. 1903 - juli 1904), *Jozef van Damme* (nov. 1904 - mei 1906), *Gustaaf Lercangée* (juli 1906 - nov. 1908).

Zijn koadjutor L. van den Steen bekwam van de gemeenteraad op 22 mei 1902 de toelating 's zondags over de ongebruikte klas van de gemeenteschool te beschikken voor het houden

van vergaderingen voor jongelingen. Hier ligt het ontstaan van de zondagsschool voor de jongens.

De laatste, *Gustaaf Lercangée,* geboren te Denderhoutem 8-12-1865, werd op 7 december 1908 tot opvolger van Karel Boeykens benoemd en op 20 december aangesteld. Tot 1921 bleef hij het herderschap hier waarnemen, om op 11 juni 1921 overgeplaatst te worden naar Kruibeke, waar hij pastoor bleef tot 1930 (4).

In 1913 liet de pastoor de kerkhofmuur herstellen en het kerkhof langs de westkant uitbreiden.

Hij stichtte in juli 1914 het *Genootschap van de H. Familie.*

Vital de Meyer, geboren te Gent op 11 mei 1869, werd van onderpastoor te Sint-Laureins tot pastoor benoemd te Pollare op 24 juni 1921, aangesteld op 14 juli en is hier overleden op 17 december 1936.

De pastoor liet in november 1921, tot vernieuwing van het godsdienstig leven bij zijn parochianen, de grote Missie prediken door de paters Redemptoristen. Bij het sluiten van de Missie op 23 november werd de Kalvarieberg naast het koor opgericht en door de deken van Ninove gewijd als herinnering aan de oorlogsslachtoffers.

De pastoor zorgde in 1923 voor de beplanting van de Plaatsberg (1660,50 fr.).

In 1924 werd de elektrische leiding geplaatst in de kerk en in 1927 werd het torenuurwerk volledig vernieuwd (7488 fr.).

De opvolger van V. de Meyer was de kapelaan van Bareldonk, *Marcel Corteville,* geboren te Aalter 14-9-1887, (voorheen onderpastoor te Outer en te Ninove, direkteur te Berchem, proost te Bareldonk. Benoemd op 2 januari 1936, werd hij aangesteld op 26 januari. Reeds in mei 1941 verliet hij de parochie, om pastoor te worden te Ouwegem tot 20 maart 1945 (5).

In 1938 liet hij de muurbeschotten achteraan in de kerk (onder het dokzaal) voltooien (11.451 fr.).

Juist vóór de tweede wereldoorlog werd de kerk herschilderd door de firma Baeyens-Prins van Sint-Amandsberg.

In 1937 stichtte hij de *Mannenbond van het H. Hart,* herstelde de vervallen *Mariakongregatie,* richtte *de confrerie in van de H. Kristoffel,* en deed een vergeefse poging tot herinrichting van het Genootschap van de H. Familie. In 1938 kwam een *Vrouwenbond van het H. Hart* tot stand.

(4) Overleed te Rupelmonde, als direkteur van de Zwarte Zusters, op 16-3-1935.

(5) Overleden als direkteur van het klooster te Vrasene 9-11-1957.

Jaarlijks wordt het hoogkoor voor het kerstgebeuren in een grootse kerststal herschapen.

De eerste autowijding van 200 wagens vond plaats op 1 augustus 1937 (6).

Philemon de Smet, geboren te Kluizen op 11 december 1892, voorheen onderpastoor te Lochristi, werd hier op 16 mei 1941 tot pastoor benoemd en aangesteld op 4 juni. Hij verongelukte met zijn moto te Meerbeke op 18 juni 1949.
Op 23 augustus 1943 werd de kleine klok bij opdracht van de Duitse bezetter, neergehaald en weggevoerd naar Aalst op 25 augustus om tot schroot te worden gegoten.

Marc Claus, geboren te Ronse op 9 juli 1901, was achtereenvolgens onderpastoor te Overboelare en te Haaltert, werd te Pollare tot pastoor benoemd op 30 juni 1949 en aangesteld op 31 juli.
Een van de eerste werken van de nieuwe pastoor, die als onderpastoor te Haaltert reeds faam had verworven door de mooie bloemenrijke versiering van de kerk bij allerlei plechtigheden, was het optimmeren van een *kerststal* rondom het altaar,, uitgevoerd door Frans van Laethem, van Pollare, waartoe nieuwe beelden werden aangekocht in het huis Parentani te Brussel. (7).
Dit was evenwel de aanloop. In 1960 werd door de pastoor een nieuwe kerststal ontworpen, die buiten het altaar het ganse hoogkoor omvatte. De uitvoering geschiedde door Frans van Laethem en André van Petegem, beiden van Pollare, en Jozef en Gustaaf Mertens, van Haaltert. De beelden (busten op houten gestel) werden gesneden in eikehout door Kamiel de Mey, van Sint-Denijs-Westrem, en geschilderd door A. Verpoest, van Deurle, terwijl zuster Beatrijs, van de H. Harten te Ninove, de klederen ontwierp en maakte, samen met de kapmantels en kielen voor de kinderen die vóór de nachtmis kerstliederen zingen.
De kerk had een dringende nood aan *misgewaden.* In december 1950 werd bij de zusters van Bethanië te Lint een nieuw wit stel (kazuifel en dalmatieken) aangekocht; het jaar daarop 3 nieu-

(6) Het initiatief tot de stichting van de Sint-Kristoffelbroederschap te Pollare is uitgegaan van de heer Karel Fransman, Ninove, met als doel een jaarlijkse bedevaart op de eerste zondag van augustus voor automobilisten en motocyclisten. De stichtingsvergadering ging door in het lokaal «De Keizer» te Ninove in maart 1937. De jaarlijkse bijdrage werd vastgesteld op 10 fr. De opbrengst zou ten goede komen van Sint-Kristoffelkerk te Pollare. Tot de **stichtende leden** behoren Adolf de Cooman, Edgard Durand, Alfons de Schepper, Felix de Clercq en ap. Jozef de Ruyver, allen van Ninove, Christian Brocorens, dr. Robert D'Haenens en Jacques van den Daele, van Geraardsbergen, Pierre de Wolf en Pedro de Hert, van Aalst, Jan-Baptist de Fraine, voorzitter van de kerkfabriek van Pollare, dr. Cobbaut, burgemeester van Outer. Er was ook een **erekomitee.**

(7) Die beelden staan nu in de dekanale O.-L.-Vrouwkerk te Ninove.

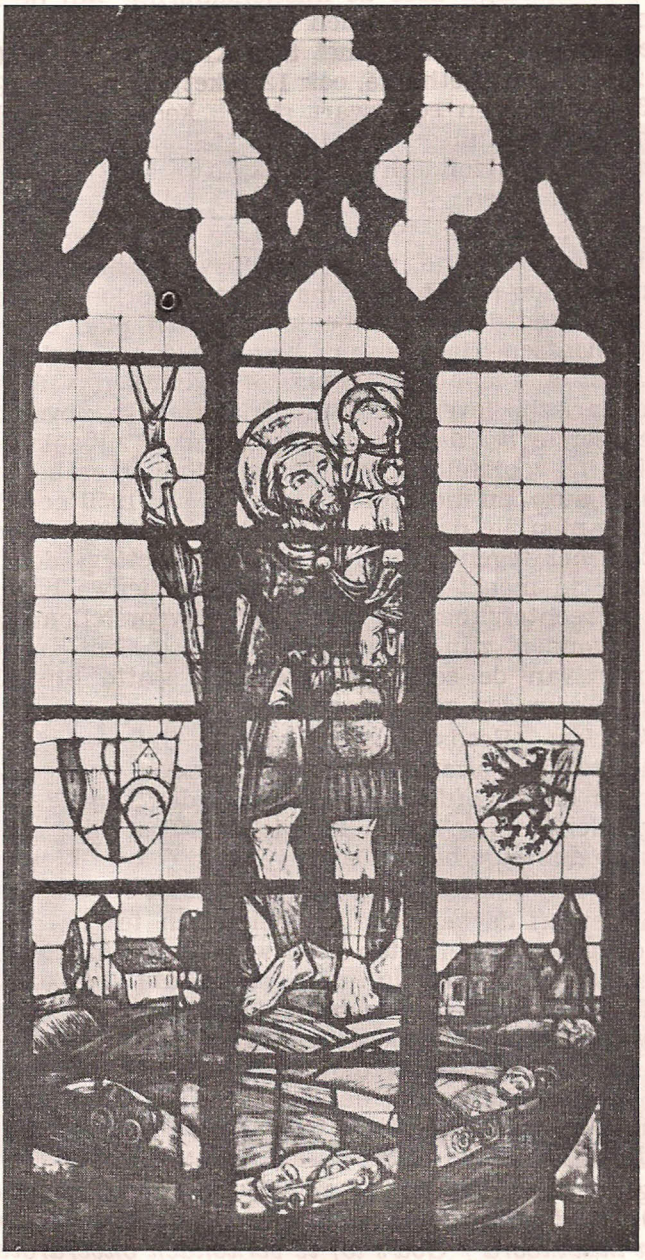

Glasraam : Sint-Kristoffel, patroon van Pollare en beschermheilige van de auto- en motobestuurders, door Joost Marechal.

we kazuifels voor dagelijks gebruik en een rode en een paarse koorkap, vervaardigd door de missienaaikring van de kapucijnen van Aalst; in 1955 kwamen er 3 nieuwe kazuifels voor de zondagen en een rood stel, met Sint-Kristoffel, uit het atelier van de zusters van Bethanië, ook 12 roketten; in mei 1959 nogmaals 3 kazuifels en een zwart stel + koorkap van de firma Stadelmeier van Nijmegen; in 1961 3 stellen alben voor feestgelegenheden en 3 afzonderlijke met kantwerk (8); in 1967 nogmaals een stel alben.

Op zaterdag 31 januari 1953 hadden de kerkramen zwaar geleden onder de stormwind, die de dijken van Zeeland zou vernielen en honderden slachtoffers maken. Na voorlopige herstelling van de ramen en de linkerzijbeuk, rijpte het plan nieuwe glasramen te plaatsen. Hiertoe werd beroep gedaan op de kunstglazenier Joost Marechal uit Eeklo, die taferelen verwerkte uit het legendarische leven van Sint-Kristoffel. In november 1957 werd een eerste *brandglasraam* in de linker zijbeuk geplaatst, Sint-Kristoffel voorstellend, patroon van Pollare en beschermheilige van de auto- en motobestuurders; in juli 1959 nog 2 nieuwe brandglasramen in dezelfde beuk, Sint-Kristoffel voorstellend als beschermer tegen bliksem en als «overzetter» doorheen de watervloed; in maart-juli 1961 volgden 3 nieuwe brandglasramen in de rechterzijbeuk, Sint-Kristoffel voorstellend, die eens Kristus gevonden, zijn trouwe dienaar werd, Sint-Kristoffel als beschermer van de eerbaarheid en ten slotte Sint-Kristoffel als patroon voor een goede dood.

En de *klokken ?* Reeds onder pastoor De Smet werden in 1949 de eerste stappen gezet om van het Rijk een vergoeding te bekomen voor de geroofde klok. Het overlijden van de pastoor en het wegvallen van de firma Michiels uit Doornik, schoven de plannen op de lange baan. Daarbij kwam dat de klok van 1806 slijtage vertoonde door het slaan van de te zware klepel.

In 1966 werden de bemoeiingen hervat en tevens gepland de oude klok te laten hergieten... en waarom geen drie klokken ? Het ministerie van justitie en van openbare werken schonk 77.875 fr. voor de weggenomen klok (8-9-1966). Hiet gieten van 3 nieuwe klokken werd toevertrouwd aan de firma Petit en Fritsen van Aarle-Rixtel (Noord-Brabant). Nog datzelfde jaar werden de 3 klokken op 11 december door de hulpbisschop van Gent, mgr. De Kesel gewijd. In 1967 was de ganse som reeds afbetaald !

Op de grote klok (745 kg., toon Sol) leest men, naast de tekst van 1806, *Oud geworden moet ik nieuw hergoten / om met mijn gezellen in akkoord / God's lof te verkonden onverdroten, / ook tot bee te roepen die mij hoort./ Zo help ik als Kristofoor de*

(8) Het kantwerk werd gemaakt door de 80-jarige mevr. Désiré de Feryne-Dupont Celina en haar dochters Ivonne en Florida.

Grote / mensen dragen binnen Kristus' oord. Monseigneur Leo De Kesel, hulpbisschop van Gent, heeft mij gewijd de 11 december 1966. Cyriel van Peteghem, voorzitter van de kerkraad, is mijn peter. Odile Pletinckx, kerk en bedienaar dienend, is mijn meter. Marc Claus, van Ronse, is sinds 1949 pastoor te Pollare. Firma Petit en Fritsen van Aarle-Rixtel (N.-Br.) heeft mij hergoten, december 1966.

Op de middelste klok (524 kg., toon La) : *Maria heeft men mij gedoopt, / Haar Zoon zij immer trouw geloofd ! / «Wees gegroet, Maria», sprak de godsgezant. / Zo wil ik met bronzen klare klank / over berg en dal, alover wei en land, / loven 's Heren Moeder, rein en blank ! / Monseigneur... Frans van Laethem, meer dan 25 j. klokluider, - moge hij nog vele jaren mijn klank laten horen - is mijn peter. Maria Delmotte, echtgenote van Robert Lemaire, is mijn meter. Marc Claus...*

Op de kleinste (304 kg., toon Do) : *Gabriël, van God gezonden. / Van hem is mijn naam gevonden ! / Zoals Gabriel, voor 's mensen heil gezonden, / op aard de blijde boodschap der verlossing bracht, / zo zal ik de mensen dag na dag verkonden : / Gods eer zij steeds tot uw heil door u betracht. / Monseigneur... Evarist van den Abbeele, trouwe helper gedurende 30 jaren, - moge hij op aarde en in de hemel jubelen - is mijn peter. Gabriëlle Timmermans, echtgenote van Emiel Bulterijst, is mijn meter. Marc Claus...*

In de linker kruisbeuk werd het vermolmde O.-L.-Vrouwaltaar door een nieuw vervangen, gemaakt door beeldhouwer Lemaitre, van Aalst, en geplaatst op 7 september 1954. Het schilderij «de aanbidding van de Wijzen» (uit de school van G. de Crayer, volgens prof. dr. Steppé), werd door E.H. Van den Broecke opgefrist.

De pastoor liet de *kalvaar* die zich buiten de kerk aan de zuider kruisbeuk bevond wegnemen en de mooie beelden van de verflagen ontdoen en herstellen door voorn. Lemaitre. Het Kristusbeeld is een kunstwerk uit de barok, in lindenhout gesneden; de beelden van O.-L.-Vrouw en de H. Joannes zijn laat-gotisch (vermoedelijk uit de 15e eeuw), in eikehout, en komen waarschijnlijk van een graflegging. In mei 1967 werd het vermolmde altaar in de rechter zijbeuk verwijderd en de kalvariegroep daar geplaatst, evenals een Sint-Anna-ten-drieën en de H. Donatus (9). In de loop van datzelfde jaar kreeg de pastoor van pater Basiel een zeer beschadigd Sint-Jozefsbeeld met kind Jezus (van o. 1600), afkomstig uit een vervallen kapel te Outer, dat door Kamiel de Mey werd hersteld.

(9) Voorheen bevond dit beeld van de H. Donatus zich in de kapel op de Hoogstraat, maar werd door Petrus en Helena de Fraine aan de kerk toevertrouwd.

De pastoor schafte regelmatig nieuwe *kerkbenodigdheden* aan of liet de bestaande herstellen : in 1950 een nieuwe godslamp en koorklokje (barok), van de firma Verdonck uit Gent; in 1953 een bidstoel en koorstoelen, evenals 6 kleine koperen renaissance kandelaars (volgens een model uit de kerk van Eichem), een grote paaskandelaar en een berechtingslantaarn, door voorn. firma. Hij liet 4 grote koperen altaarkandelaars en het altaarkruis (oud processiekruis) herstellen. Nog in de loop van dat jaar werden 10 processielantaarns gekocht en de prachtige renaissance monstrans van 1621 nieuw verguld; in 1954 werden 6 empire altaarkandelaars en het processiekruis herverzilverd en 12 kleine altaarkandelaars (gemaakt volgens het model uit de kerk van Overboelare) aangekocht; in 1955 werden twee grote koorkandelaars aangeschaft; in 1957 liet de pastoor een eikehouten gotisch kruis snijden door Kamiel de Mey (1,50 m. hoogte). In 1958 werd de verwarming van de kerk op punt gesteld; in 1960 kwamen er 75 nieuwe kerkstoelen; in 1961 een harmonium en een oude vergulde barokkelk; in 1966 een kleine nieuwe kruisweg, gesneden door Kamiel de Mey...

Ook de nodige *herstellings- en verbeteringswerken* aan het kerkgebouw werden uitgevoerd : in 1949 werd op de linker kruisbeuk van de kerk een nieuwe schaliebedekking gelegd en in 1950 kwam de toren aan de beurt; in 1957 en 1958 werden grote vernieuwings- en verbouwingswerken aan het innerlijke van de sakristie uitgevoerd; in 1959 werd gewerkt aan de «slapers» boven de zijbeuken en voegwerk uitgevoerd aan de muren; in 1964 plaatste men een nieuwe elektrische verlichting; in 1965 werden het hoogaltaar en de kerk herschilderd door Maurits Duchau, van Pollare, die eveneens de lambrizering in orde bracht; vooraf werden de pilaren en de muren hersteld; Frans van Laethem stak een nieuw plafond in het portaal; in 1972 werden de daken van de zijbeuken opgeknapt en grote werken uitgevoerd aan het torenuurwerk; begin 1973 zijn grote werken gepland voor herstelling van de schade door de storm veroorzaakt in de nacht van 12 op 13 november 1972, waarbij het torenkruis werd losgerukt.

Maar de aktiviteit van de pastoor beperkte zich niet tot het kerkgebouw. Zijn eerste opzet was de bouw van een grote *kapel ter ere van O.-L.-Vrouw* op de Molenberg, i.p.v. de kapelgrot, die in 1938 op de Plaatsberg bij het verbreden van de straat werd afgebroken. De onteigening, geschat op 20.832,50 fr., werd in 1955 uitbetaald. Het plan werd gemaakt door architekt E. Claeys, van De Pinte. In maart 1956 werd de bouw van het koor aangevat door Raymond Hemerijckx en broeders, van Ninove; het werd door deken Back op 19 augustus ingezegend en het beeld, geschonken door een Pollaarse familie, werd processiegewijs naar de kapel gebracht. Op 26 april 1964 werd eindelijk met de bouw van het schip en van de toren begonnen door Jozef Lie-

De H. Moeder Godskapel op de Molenberg (1956-1964).

vens, van Pollare, en op 23 augustus plechtig ingezegend door Mgr. De Kesel, hulpbisschop van Gent, in aanwezigheid van ongeveer 600 personen. Het klokje is het oud hoeveklokje van de boerderij Mertens, Pollare (10).

Dit werk was nog niet voltooid of op 1 juli 1962 werd op de Plaatsberg het *beeld van de H. Kristoffel* door mgr. De Kesel gewijd. Het werd gebeiteld in franse steen door Kamiel de Mey, van Sint-Denijs-Westrem. Het voetstuk in arduin werd geplaatst door de gebroeders Hemerijckx van Pollare.

Ook de *pastorie* kreeg de meer dan nodige beurt. Reeds in het voorjaar 1950 werd de voortuin, die wegens de helling bij felle regen het huis met modder bedreigde, met een muurtje omgeven. In 1952 kreeg de pastorie, tot nog toe slechts langs 16 treden te bereiken, achteraan een berijdbare ingang, die verbinding geeft met de straat. De dakgoten werden vernieuwd (1970) en met de verf werd niet zuinig omgesprongen en de nodige vernieuwingen uitgevoerd.

De pastoor had niet slechts zorg om alles wat kon bijdragen tot de luister van de eredienst en tot de verfraaiing van de parochiekerk en het onderhoud van de pastorie. De geestelijke zorg van zijn parochianen ging hem niet minder ter harte. In 1950 (14-25 december), in 1959 (28 april-10 mei) en in 1965 (28 februari-14 maart) werd door de paters kapucijnen Paschaas en Baziel op de parochie de Heilige Zending of de missie gepredikt. In 1948 werden 9.100 heilige kommunies uitgereikt; in 1949 vermeerderd tot 9.725, om tussen 1960-1964 gemiddeld 8.250 te bedragen. De missie van 1965 voerde dit aantal op tot 12.600, om sindsdien gemiddeld 11.000 te bedragen.

In 1970 woont 50 percent van de bevolking hier regelmatig de zondagsmis bij, terwijl 28 percent dit onregelmatig doet (in 1950 respektievelijk 87 % en 8 % en in 1960 77 % en 19 %).

Wij noteren twee kloosterroepingen, nl. Magda van Laethem (zuster Ignatia, bij de zusters van de H.H. Harten te Ninove, 1960) en Maria Lauwaert (zuster Lia, bij de zusters van het Gelove te Tielt, 1962). En een «officieuse» priesterwijding (wonend op de wijk Flierendries, Denderwindeke, maar het parochieleven van Pollare meelevend), nl. Robert Cieters (priester gewijd in 1959, onderpastoor op de H. Hartparochie te Aalst).

Sinds 1 september 1971 kreeg de pastoor een coadjutor in de persoon van *Luc Soens,* van Meerbeke.

(10) Het werd geschonken door de familie André Cosijns-Van Wilderode, van Pollare.

Het Sint-Kristoffelbeeld op de Plaatsberg (1962).

BROEDERSCHAP VAN SINT-KRISTOFFEL

Op 26 april 1937 werd Adolf de Cooman, van Ninove, tot voorzitter gekozen, Christian Brocorens en Pierre de Wolf tot ondervoorzitters en Karel Fransman tot sekretaris, terwijl de pastoor van Pollare het proostschap toegewezen kreeg. Na 20 jaar dienst nam de voorzitter ontslag wegens ziekte; hij werd opgevolgd door Alfons de Schepper (+ 1970), terwijl Karel Fransman nu voorzitter is en Marcel Dumough, van Pollare, sekretaris... en leden apotheker Robert van Onghevalle, Aalst, Jozef Schets, Roosdaal, Paul de Wit, Ninove, apotheker Willy Vandendaelen, Herne en Willy Cieters, Pollare.

De autowijding, voorafgegaan door een plechtige mis met sermoen, werd ten gevolge van de oorlog 1940-1944 onderbroken en slechts in 1947 hernomen. Men telde 221 voertuigen.

De wijdingsdag in 1954 verschoven naar de eerste zondag van juli, met een tweede wijdingsdag op de tweede zondag. Achteraf volgde een nieuwe verplaatsing naar de twee laatste zondagen van juni.

Het dertigjarig bestaan van de konfrerie viel samen met de veertigjarige priesterwijding van de pastoor. Dit gaf aanleiding tot een plechtige Eucharistieviering, waaraan werd deelgenomen door al de klasgenoten van de pastoor m. o. mgr. Daem, bisschop van Antwerpen (hoofdcelebrant die de homilie hield), mgr. De Kesel, hulpbisschop van Gent, kanunnik Hulpiau, diocesaan inspekteur, E. Ivens, deken van Sint-Gillis-Waas, Fr. Rooms, deken van Zele, U. Weemaes, algemeen-direkteur van de zusters van de H. Vincentius te Gijzegem, e.a.; de twee bisschoppen zegenden de voertuigen. In 1969 droeg mgr. De Kesel de wijdingsmis op en zegende de voertuigen; in 1970 werden beide gedaan door mgr. Van Peteghem, bisschop van Gent.

Het aantal voertuigen dat naar de wijdingsplechtigheid werden gebracht, groeide steeds aan (van 400 autos en 45 moto's in 1950 tot 0. 750 autos en 0.65 motos in 1972).

Niet slechts op de dagen van de wijding, maar ook maandelijks wordt de Mis opgedragen voor het welzijn van de leden van de broederschap (die vooral leden telt in het zuid-oosten van Oost-Vlaanderen en het Pajottenland, maar eveneens in de andere provincies van het land); ook voor de overleden leden wordt een Eucharistie gecelebreerd.

Terecht is de pastoor het komitee dankbaar aangezien de broederschap van Sint-Kristoffel in loop der jaren veel heeft bijgedragen tot het onderhoud en de verfraaiing van de kerk, die pastoor Claus gedurende zijn 24-jarig pastoorschap hier wist te verwezenlijken.

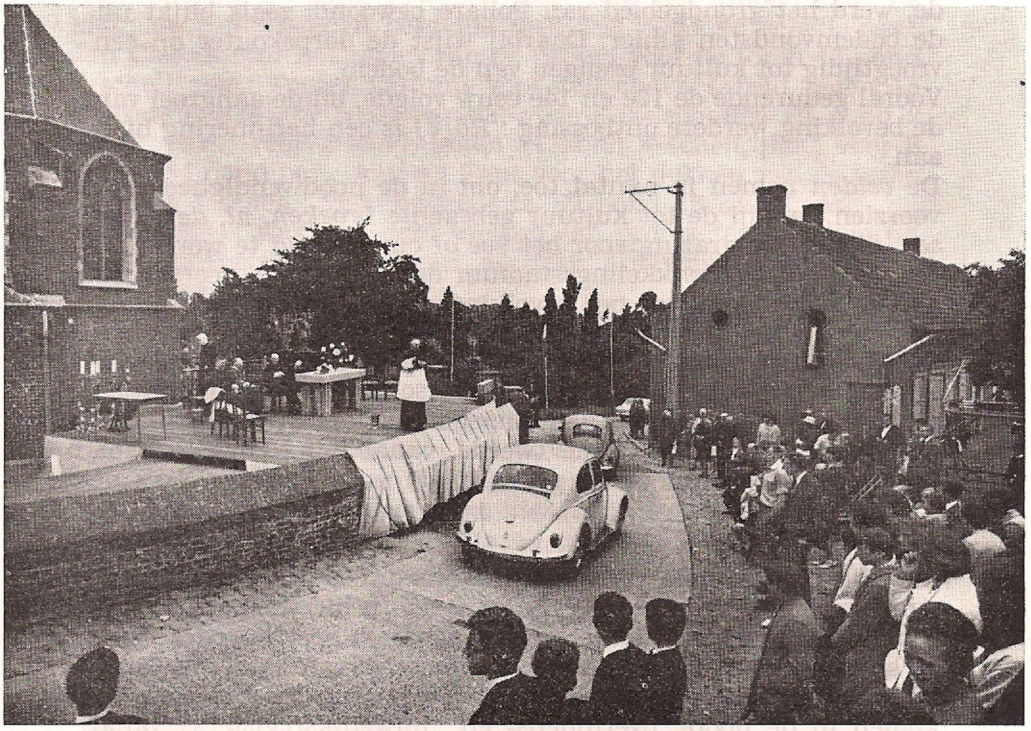

Autowijding in 1967.

IVe HOOFDSTUK :

DE DEMOGRAFISCHE EN SOCIAAL-EKONOMISCHE EVOLUTIE

A. DE DEMOGRAFISCHE EVOLUTIE

Reeds in de prehistorische tijd, en vooral in de Romeinse periode, werd het grondgebied van Pollare bewoond, zoals blijkt uit de bodemvondsten alhier. Daarbij wijst de dorpskouter op een vroegtijdig tot kultuur brengen van de bodem.
Vooral gedurende de 12e en 14e eeuw volgde, bij de aangroei van de bevolking, verdere ontbossing : *Ro(e)* is een herinnering hieraan.
De *velden* nemen in aantal toe, om in de noodwendigheden te voorzien, terwijl de tot kultuur gebrachte *broeken, nl. de meersen,* dienen tot grazing voor het vee of om gehooid te worden.
Het is uit dit ontwikkelingsstadium dat wij over de eerste gegevens beschikken wat het bevolkingsaantal betreft.

De bevolkingsevolutie wordt gevolgd in de loop van twee verschillende perioden, aangezien het verschil aan dokumentatie : voor de eerste periode worden de gegevens geput uit de parochiale bronnen, terwijl voor de tweede, vanaf het Nieuw Regiem, de burgerlijke stand wordt gebruikt.

1. Vóór 1796.

Het zijn de dekanale verslagen die ons de eerste gegevens verstrekken omtrent de bevolkingsdensiteit. In die verslagen wordt het bevolkingscijfer niet aangegeven, maar wel de paskanten of kommunikanten d.w.z. de personen gehouden tot de Paaskommunie (ouder dan 13-14 jaar). Verder worden gegevens bekomen in de doop-, overlijdens- en huwelijksregisters vanaf 1616.

a. De kommunikanten.

In tabel I vindt de lezer in de eerste kolom het jaartal, in de tweede de kommunikanten, zoals zij voorkomen in de dekanale verslagen en voor het laatste kwart van de 18e eeuw staan opgetekend op de omslag van het doopregister, in de derde kolom de berekende bevolking (voor de 17e eeuw 6/10 kommunikanten + 4/10 niet-kommunikanten geeft het bevolkingscijfer; voor het laatste kwart van de 18e eeuw : 3/4 kommunikanten en 1/4 niet-kommunikanten). In de vierde kolom staat het gemiddeld aantal dopen voor één jaar (4 jaar vóór en 4 jaar na het berekeningsjaar samengesteld en gedeeld door 9) en in de vijfde kolom het per duizend geboorten op de berekende bevolking.

TABEL I.

Jaartal	Kommunikanten	Berekende bevolking	Dopen	Per duizend geboorten op de berekende bevolking
1576	150	210		
1592	40	56		
1598	63	88		
1599	58	81		
1611	84	117		
1613	0.80	112		
1614	0.80	112		
1617	100	140		
1618	100	140		
1619	100	140		
1620	80	112	7,1	63,39
1621	80	112	7,5	67,36
1622	0.100	140	8,7	62,70
1623	0.100	140	8,5	61,11
1624	130	182	10,0	55,00
1625	130	182	9,9	54,39
1626	170	238	9,8	41,17
1627	190	226	9,7	36,46
1628	130	182	9,7	53,29
1629	170	238	8,8	37,31
1630	130	182	9,1	50,00
1631	100	140	8,6	61,43
1632	136	190	8,2	43,15
1633	140	196	8,6	43,87
1634	170	238	8,1	38,23
1635	145	203	8,4	41,37
1636	153	214	7,5	35,08
1637	144	201	7,4	36,81
1638	153	214	7,6	35,51
1639	145	203	7,0	34,48
1640	138	193	6,6	34,19
1642	100	140	6,0	42,85
1652	171	238	9,9	41,59
1653	0.180	252	9,6	38,09
1674	0.150	210	8,8 (1)	41,90
1688	0.140	196	10,0	51,02
1693	0.140	196	8,7	44,48
1694	0.140	196	8,4	42,85
1698	137	191	8,1	42,40
1731	186	260	9,3	35,76

(1) De gegevens voor 1677 en 78 ontbreken.

1774	330	412	15,2	36,89
1775	335	419	15,6	37,23
1776	323	404	15,7	38,86
1777	316	395	16,0	40,50
1778	313	391	15,3	39,12
1779	320	400	16,3	40,75
1780	333	416	16,5	39,66
1781	328	410	15,9	38,78
1782	330	412	15,2	37,13
1783	324	404	14,6	36,13
1784	332	416	14,5	34,85
1785	328	410	14,1	34,39
1786	352	440	14,3	32,52
1807	380	475	14,3	30,10
telling				
1791 (2)	460 inw.		16,2	35,21
1796 (3)	424 inw.		15,6	36,79

Ook hier, zoals elders in Vlaanderen, is de bevolking gevoelig verminderd, tussen 1576 en 1592 : deze vermindering bedroeg te Pollare ruim 2/3 van de inwoners. Deze bevolkingsafname is vooral te wijten aan de pestepidemie, die onze gewesten omstreeks 1580 teisterde, en in veel mindere mate aan de godsdienstroebelen.

Uit tabel I blijkt duidelijk dat alle kommunikantencijfers niet even betrouwbaar zijn : niets verrechtvaardigt de sprong van 130 (1625) naar 170 (1626) en 190 (1627), om opnieuw te dalen tot 130 (1628); ook de 100 van 1642 zijn niet te verrechtvaardigen. Spijts de onnauwkeurigheid van de gegevens laat tabel I toch toe een langzame aangroei van de bevolking vast te stellen tot midden de 17e eeuw. De pestepidemie van 1667-68 heeft ook hier die groei voor enkele jaren gestremd, maar een geleidelijk herstel greep aldra plaats, zodat een normale evolutie verder kan worden gevolgd.

b. De geboorten.

Het geboortecijfer lag vóór 1800 over het algemeen boven de 35 per duizend. Dit blijkt trouwens overduidelijk uit tabel I, waarin decennia voorkomen met een geboortecijfer van boven de zestig.

In tabel II staat in kolom 2 het gemiddeld aantal geboorten aangegeven per jaar (bekomen door de samenstelling van de geboorten over tien jaren en de deling van het koëfficient door tien);

(2) Telling volgens voorschrift van 27-8-1791.

(3) Ra. Gent, Scheldedepartement, nr. 1673. Er waren 88 gehuwde mannen en 84 gehuwde vrouwen, naast 130 jongens en 122 meisjes.

in kolom 3 staat het cijfer van de gemiddelde overlijdens per jaar, in kolom 4 het batig saldo en in kolom 5 de berekende bevolking (op een geboortecijfer van 37 %o).

TABEL II.

Tienjarige periode	Gemiddeld aantal geboort.	overlijdens Totaal	Volw.	%	Kinder.	%	Over-schot	Berekende bevolking	Ter vergelijking berekende bev. v./kom.
1616-1625	7,0	—	—	—	—	—	—	190	143
1626-1635	9,1	—	—	—	—	—	—	245	207
1636-1645	6,9	7,2	3,9	54,1	3,3	45,9	3	186	194
1646-1655	8,7	4,5	3,1	68,9	1,4	31,1	42	237	245
1656-1665	12,1	5,5	3,2	58,2	2,3	41,8	66	354	—
1666-1675	8,7	8,1	—	—	—	—	6	237	210
1676-1685	6,6	8,7 (4)	—	—	—	—	21	178	—
1686-1695	10,2	6,8	3,8	55,9	3,0	44,1	34	302	196
1696-1705	8,0	4,4	2,8	63,6	1,6	36,4	36	216	191
1706-1715	8,7	5,0	2,6	52,0	22,4	48,0	37	237	—
1716-1725	9,7	6,1	3,8	62,3	2,3	37,7	36	262	—
1726-1735	9,1	7,0	5,2	74,3	1,8	25,7	21	245	260
1736-1745	13,5	6,2	—	—	—	—	73	365	—
1746-1755	15,7	3,4	—	—	—	—	123	424	—
1756-1765	14,3	4,0	—	—	—	—	103	386	—
1766-1775	14,4	9,4	—	—	—	—	50	389	415
1776-1785	15,6	11,6	—	—	—	—	40	421	405
1786-1795	15,5	11,5	—	—	—	—	40	418	440

Bij een vergelijking van de berekende bevolking op de geboorten met deze der kommunikanten, komen op één uitzondering na (1686-1695) geen scherp uiteenlopende tegenstellingen naar voor. Over het algemeen ligt de berekende bevolking op de geboorten hoger als de berekening op de kommunikantencijfers. Wanneer de bevolking in 1616 ongeveer 125 zielen bedroeg en men hierbij het overschot telt van iedere tienjarige periode, dan zou de bevolking in 1796, 796 eenheden hebben bereikt, waar de telling van 1796 en slechts 424 aangeeft. Dit wijst enerzijds op een groter aantal uitwijkelingen - ruim 350 - dan inwijkelingen en anderzijds op een nalatigheid van sommige pastoors in het optekenen van overleden kinderen (5).

(4) 9 gegevens, 1681 «vacat».

(5) De pastoor merkt in 1632 op dat voortaan de kommunikanten en niet-kommunikanten afzonderlijk worden ingeschreven. In 1667 en 1668 zijn de geboortecijfers onvolledig «ter oorzake van de oorlog en de dood van de pastoor». Idem in 1674, 1677, 1678. De mogelijkheid nalatig geweest te zijn voor de inschrijving van de overledenen is nog veel groter.

Ook hier is de pestepidemie verantwoordelijk voor het laag geboortecijfer gedurende de periode 1676-1685 en het hierop berekende bevolkingscijfer; terwijl een zeer hoog geboortecijfer in de perioden 1656-1665 en 1686-1695 een overdreven berekend bevolkingscijfer geven, ruim honderd eenheden afwijkend van de op de kommunikanten berekende bevolking.

Speciale aandacht verdienen de procenten der overledenen. Voor de 17e eeuw waren 41,66 procent van de overledenen, kinderen; voor het begin van de 18e eeuw is dit verminderd tot 27,11 %. Men stelt dus over het algemeen reeds een gevoelige afname vast van de kindersterfte, welke evenwel in de volgende periode, zoals uit de gegevens van andere dorpen blijkt, achteraf opnieuw toeneemt.

c. De huwelijken.

Het gemiddeld huwelijkskoëfficient over het land bedroeg gedurende de 19e eeuw zeven per duizend. Dit koëfficient toegepast op het gemiddeld aantal huwelijken voor dezelfde tienjarige periode als aangegeven onder tabel II, geeft in tabel III in de derde kolom de teoretische bevolking van het dorp. Als vergelijking wordt in de vierde kolom de naar het geboortecijfer berekende bevolking aangegeven.

TABEL III

Tienjarige periode	Gemiddeld aant. huwelijken	Theoretische bevolking volgens de huwelijken	geboorten
1616-1625	1,4	200	190
1626-1635	1,3	185	245
1636-1645	2,3	328	186
1646-1655	2,3	328	237
1656-1665	2,0	285	354
1666-1675	2,5	357	237
1676-1685	2,3	328	178
1686-1695	3,0	428	302
1696-1705	1,9	271	216
1706-1715	2,4	342	237
1716-1725	1,7	242	262
1726-1735	3,6	514	245
1736-1745	3,3	471	365
1746-1755	2,6	371	424
1756-1765	2,3	328	386
1766-1775	3,2	457	389
1776-1785	3,3	471	421
1786-1795	4,2	600	418

Op een paar uitzonderingen na, ligt het bevolkingscijfer, berekend op het huwelijkskoëfficient, ook hier zoals elders, hoger, ja soms veel hoger dan de berekening gemaakt op het aantal geboorten. Uit een vergelijking met het gekende bevolkingscijfer van 1791 blijkt dat ook hier het gemiddeld huwelijkskoëfficient niet 7, maar 10 diende te zijn; dit geldt eveneens voor de periode 1726-1735.

d. De geboorten per huwelijk.

Tabel II en III bieden de mogelijkheid tabel IV samen te stellen en het gemiddeld aantal geboorten per huwelijk tussen 1621 en 1795 vast te stellen. Gezien over het algemeen wordt aanvaard dat de meeste geboorten voorkomen binnen de vijftien eerste jaren huwelijksleven werd, voor de berekening, het huwelijksgemiddelde genomen uit de tienjarige periode die deze van de geboorten voorafgaat. Om nauwkeuriger de werkelijkheid te benaderen wordt in de 5e kolom het «verbeterd» gemiddelde (berekend door het gemiddelde van de drie opeenvolgende gemiddelden) aangegeven.

TABEL IV

Tienjarige periode	Geboorten per periode	Huwelijken van voorgaande periode	Geboorten per huwelijk	Verbeterd gemiddelde
1616-1625	7,0	—	—	—
1626-1635	9,1	1,4	6,5	—
1636-1645	6,9	1,3	5,3	5,2
1646-1655	8,7	2,3	3,7	4,7
1656-1665	12,1	2,3	5,2	4,4
1666-1675	8,7	2,0	4,3	4,0
1676-1685	6,6	2,5	2,6	3,8
1686-1695	10,2	2,3	4,4	3,2
1696-1705	8,0	3,0	2,6	3,8
1706-1715	8,7	1,9	4,5	3,7
1716-1725	9,7	2,4	4,0	4,6
1726-1735	9,1	1,7	5,3	4,3
1736-1745	13,5	3,6	3,7	4,6
1746-1755	15,7	3,3	4,7	4,6
1756-1765	14,3	2,6	5,5	5,5
1766-1775	14,4	2,3	6,2	5,5
1776-1785	15,6	3,2	4,8	5,1
1786-1795	15,5	3,3	4,7	—

Het gemiddeld aantal geboorten per gezin bedraagt te Pollare voor de 17e eeuw 4,15 en voor de 18e eeuw 4,63; voor de ganse periode 4,46 (te Denderleeuw 4,57, te Impe 3,6, te Lede 4,7). De gevolgen van pest en oorlog laten zich gevoelen in de periode 1676-1715.

De vermeerdering van het aantal kinderen per gezin gedurende de 18e eeuw, en vooral gedurende de laatste helft van de 18e eeuw, wijst op een stijging van de gemiddelde levensduur, dit vooral ten gevolge van de vrede en de rust gedurende de regering van keizerin Maria-Theresia van Oostenrijk.

e. De overlijdens.

Het gemiddeld aantal overlijdens per jaar komt voor in tabel II. In drie tienjarige perioden overtreft het aantal overlijdens dit der geboorten, nl. in 1636-1645, 1666-1675 en 1676-1685. De pestepidemieën waren hiervoor verantwoordelijk : 1636, 1667-68 en- 1677.

Men telde meer overlijdens dan geboorten in 1632 (—1), 1636 (— 12), 1638 (— 8), 1639 (— 2), 1640 (— 9), 1644 (— 2), 1653 (— 1), 1668 (— 26), 1676 (— 6), 1677 (— o.15), 1679 (— 1), 1680 (— 2), 1683 (— 1), 1691 (— 10), 1692 (— 8), 1694 (— 1), 1696 (— 4), 1707 (— 1), 1728 (— 2), 1731 (— 8), 1777 (— 1), 1786 (— 1), 1794 (— 1). Een kwaadaardige koorts wordt vermeld in 1741 (13 +) en tifus (?) («thysi») in 1763 (9 +) en 1764 (8 +).

Samenvatting.

Pollare telde in 1576 ongeveer 210 inwoners, waarna een diepe inzinking tot ongeveer 60 zielen wordt vastgesteld, gevolgd van een geleidelijke aangroei, met een nieuwe vermindering omstreeks 1670. Op 200 jaar is de bevolking verachtvoudigd, spijts het feit dat de migratiefaktor in het nadeel van de bevolkingsaangroei heeft gewerkt.

2. Na 1796.

De telling van 1796 geeft voor Pollare een bevolking van 424 zielen. Het batig saldo (verschil tussen geboorten en overlijdens) van 1796 tot 1835 bedraagt 142. Dit vertegenwoordigt een bevolkingscijfer van 566. De uitwijking heeft in deze periode niet gewerkt in het nadeel van het dorp, wel integendeel; in de volgende periode, op 2 decennia na, is dit wel geschied. In de loop van de laatste 170 jaar is het bevolkingscijfer slechts verdubbeld.

TABEL V.

Jaar	Inwoners	Jaar	Inwoners	Jaar	Inwoners
1800	568	7	730	25	799
1829	622	8	744	6	802
1831	643	9	740	7	812
2	657	1880	*775*	8	810
3	649	1	782	9	829
1834	667	2	791	1930	*856*
5	678	3	799	1	854
6	685	1884	789	2	848
8	684	85	802	3	858
7	683	6	821	4	878
1839	695	7	834	35	862
1840	703	8	846	6	859
1	721	9	864	7	850
2	725	1890	*776*	8	869
3	713	1	778	9	860
1844	724	2	786	1940	873
45	710	3	801	1	875
6	*750*	4	818	2	895
7	725	95	828	3	908
8	731	6	841	4	919
9	734	7	859	45	905
1850	719	8	870	6	941
1	725	9	879	7	*871*
2	721	1900	*827*	8	878
3	701	1	850	9	872
4	689	2	856	1950	907
55	680	3	874	1	903
6	*712*	4	879	2	894
7	717	05	878	3	901
8	731	6	867	4	886
9	744	7	862	55	876
1860	745	8	879	6	897
1	732	9	866	7	889
2	726	1910	*823*	8	923
3	727	1	832	9	923
4	734	2	815	1960	923
65	733	3	796	1	943
6	*760*	4	801	2	*944*
7	753	15	809	3	973
8	749	6	809	4	974
9	761	7	803	5	989
1870	769	8	801	6	992
1	773	9	776	7	1003
2	751	1920	*779*	8	1014
3	760	1	780	9	1001
4	768	2	790	1970	978
75	767	3	797	1971	1000
6	*735*	1924	783	1972	1009

Tot 1846 bestatigt men een geleidelijke aangroei van de bevolking, waarop gedurende een periode van 20 jaar het aantal inwoners steeds lager blijft, waarna, met deining en vloed, het dorp stilaan groeit.

Een vergelijing tussen 1829 (622 inw.) en de telling van 1947 (871 inw.) geeft een koëfficient in per honderd van 140,03, waarbij Pollare, wat de bevolkingsaangroei betreft, op de 46e plaats komt van de 81 gemeenten van het arrondissement Aalst (6).

De aangroei van de bevolking, uitsluitend berekend op het verschil tussen geboorten en overlijdens, zou in 1960, 1789 eenheden hebben bedragen of bijna het dubbel van de huidige Pollaarse bevolking. Er is dus een gevoelig verlies aan uitwijking. Er was, ingevolge de «Hongerjaren» ook een vermindering van geboorten in de periode 1846-1855, waarop een geleidelijk herstel volgde, tot wanneer de inflatie van de eerste wereldoorlog zich aftekent. Een lichte verbetering valt waar te nemen gedurende de periode 1926-1935, die evenwel niet heeft aangehouden. Het laag geboorteprocent ligt ook wel ten dele aan de uitwijking van tal van jonge gezinnen.

In tabel VI wordt een duidelijk overzicht gegeven zowel van het gemiddeld aantal geboorten als van dit der overlijdens sinds 1796, evenals van de gegevens over de in- en uitwijkelingen, met het batig saldo of verlies.

De vermindering in het aantal geboorten wordt ten dele gekompenseerd door de daling van de overlijdens.

In de meeste jaren overtreffen de geboorten in aantal de overlijdens. Uitzonderingen hierop maken de jaren 1796 (— 1), 1798 (— 1), 1803 (— 18), 1806 (— 8), 1810 (— 3), 1819 (— 3), 1826 (— 3), 1837 (— 6), 1847 (— 18), 1853 (— 9), 1854 (— 8), 1862 (— 3), 1872 (— 2), 1879 (— 1), 1884 (— 5), 1891 (— 2), 1911 (— 6), 1916 (— 1), 1917 (— 1), 1918 (— 10), 1941 (— 2), 1964 (— 2), 1969 (— 4).

(6) Ninove komt op de 7e plaats met 252,80 %. Appelterre-Eichem op de 35e plaats met 159,33 %, Meerbeke op de 40e plaats met 150 % en Denderwindeke op de 74e met 102,11 %.

TABEL VI.

Tienjarige periode	Gemiddeld aantal geboorten per jaar	per %0	Overl. per jaar	per %0	Overschot	Gem. aantal inwijkelingen	Gem. aantal uitwijkeling	Overschot of verlies	Totaal overschot of verlies
1796-1805	16,8	39,62	14,1	33,25	+27				
1806-1815	17,2	—	12,9	—	+43				
1816-1825	17,3	—	14,6	—	+27				
1826-1835	21,6	33,12	17,1	26,22	+45				
1836-1845	24,6	34,94	18,7	26,55	+59	33(7)	74(7)	—41	+18
1846-1855	17,6	24,54	18,9	26,35	—13	39(8)	66(8)	—27	—40
1856-1865	20,6	28,22	16,7	22,87	+39	97(9)	114(9)	—17	+21
1866-1875	25,2	33,11	16,4	21,54	+88	62	129	—67	+21
1876-1885	22,8	29,57	15,5	20,16	+73	136	164	—28	+45
1886-1895	22,3	27,23	13,5	16,56	+88	161	136	+25	+113
1896-1905	26,6	30,89	11,3	13,12	+153	221	261	—40	+113
1906-1915	16,2	19,40	12,2	14,61	+40	118	195	—77	—37
1916-1925	17,8	22,47	11,6	14,64	+62	256	317	—61	+1
1926-1935	19,3	22,97	9,8	10,47	+95	295	247	+48	+143
1936-1945	17,6	19,99	11,4	12,93	+62	271	290	—19	+43
1946-1955	17,4	19,39	8,6	9,64	+88	310	380	—70	+18
1956-1965	17,9	19,08	9,7	10,37	+102	360	326	+34	+136

Uit deze tabel blijkt dat het verschil tussen in- en uitwijking over een periode van honderd vijfendertig jaar, op twee uitzonderingen na, nl. 1886-1895 en 1926-1935, steeds in het nadeel van Pollare plaats vond. Het dorp verloor aan emigratie 514 zielen. Zowel het gebrek aan plaatselijke (of in de onmiddellijke omgeving) werkgelegenheid als het verkeersprobleem zijn hieraan vreemd.

(7) Over de jaren 1841-1845.
(8) Over de jaren 1846-1850.
(9) Over 9 jaren.

TABEL VII.

Oorsprong van de bevolking.

Tellingsjaar	Geboorteplaats Pollare	%	In andere gemeenten van het land	%
1846	573	76,2	179	23,8
1856	534	75,0	188	25,0
1866	586	77,1	174	22,9
1880	633	81,7	142	18,3
1890	654	84,3	122	15,7
1900	668	81,1	156	18,9
1910	677	82,3	146	17,7
1920	601	77,1	178	22,9
1930	649	75,6	209	24,4
1947	656	75,3	215	24,7

De bevolking van Pollare blijft bodemvast. Er bestaat hier een biezondere heemverbondenheid, die het hoogst was rond de eeuwwende. Daarbij mag niet uit het oog worden verloren dat het grootste gedeelte van de uitheemsen uit de randgemeenten stammen, slechts 3 % van de uitheemsen in 1947, 2,8 % in 1961 werd geboren in een andere provincie dan Oost-Vlaanderen.

De daling van het geboortecijfer, waarin ook Pollare is betrokken, heeft zijn aandeel in de *samenstelling van de gezinnen.* In tabel VIII kan men de evolutie op dit gebied nagaan, wat het aantal leden per gezin betreft.

TABEL VIII.

Jaar	*1856*	*1866*	*1880*	*1890*	*1900*	*1910*	*1920*	*1930*	*1947*	*1961*
Inwoners :	712	760	775	776	827	823	779	856	871	944
Gezinnen :	144	151	158	149	156	158	160	191	216	266
Gemidd. :	4,94	5,03	4,90	5,87	5,30	5,21	4,87	4,48	4,03	3,55

De gezinnen waren in 1947 samengesteld als volgt : 196 mannelijke gezinshoofden, waarvan 4 alleenstaande, 35 met 2 personen, 37 met 3, 46 met 4, 38 met 5, 20 met 6, 5 met 7, 6 met 8, 4 met 9 en 1 met 10 personen; daarnaast zijn er 20 vrouwelijke, nl. 7 alleenstaande, 2 met 2 personen, 1 met 3, 6 met 4, 1 met 5, 2 met 6 en 1 met 8 personen.

Einde 1961 bestonden de gezinnen uit 232 mannelijke gezinshoofden, waarvan 6 alleenwonende, 55 met 2 personen, 58 met 3, 42 met 4, 33 met 5, 25 met 6, 6 met 7, 5 met 8, 1 met 9 en 1 met

«O vrede die, waar de avond daalt,
van bevend-strelend licht bemaalt
mijn schuchter-schone glore;...»

Karel Van de Woestijne.

11 personen; naast 34 vrouwelijke gezinshoofden, bestaande uit 18 alleenwonende, 10 met 2 personen, 3 met 3, 2 met 4 en 1 met 5 personen.

Deze gezinnen beschikken over een bepaald aantal woningen :

TABEL IX.

Jaar	*1856*	*1866*	*1880*	*1890*	*1900*	*1910*	*1920*	*1930*	*1947*	*1961*
Huizen	147	151	155	155	156	159	160	191	208	266 (10)
Gebouwen :	—	—	—	4	5	4	—	2	1	—

Tot aan de eerste wereldoorlog zien we ieder gezin samengesteld uit ruim 5 personen, waar men er nog slechts 4 telt in 1947 en 3,5 in 1961.

Het gemiddeld aantal van 4,03 personen per gezin (1947), wordt als volgt verdeeld : 15 personen woonden alleen (waarvan één over 1 en 4 over twee woonvertrekken beschikken,... en vermoedelijk inwoonden), 37 gezinnen telden slechts 2 personen, 36 gezinnen 3 personen, 51 4 personen, 37 5 personen, 21 gezinnen 6 personen, 5 gezinnen 7 en 8 personen, 7 gezinnen telden 9 personen en 1 gezin 10 personen.

In 1961 wordt het gemiddeld aantal van 3,55 personen per gezin verdeeld over 24 alleenwonenden, 65 gezinen bestaande uit 2 personen, 61 uit 3, 44 uit 4, 34 uit 5, 25 uit 6, 6 uit 7, 5 uit 8, 1 uit 9 en 1 uit 11 personen.

In 1947 waren 85,57 % eigenaar van hun huis en 14,43 % huurders; in 1961 is die verhouding geëvolueerd tot 92,52 % eigenaars en 7,48 % huurders.

Tabel X bevestigt de gegevens van tabel VIII, waarbij de achteruitgang van het gezinsleven opvalt. Het aantal kinderen per gezin ligt zeer laag : voor de 19e eeuw bedroeg het gemiddelde 4,64, om voor de 20e eeuw te verminderen tot 2,52.

Voor de berekening van tabel X werden de huwelijken genomen uit de aangegeven periode, de geboorten uit het decennium volgend op dit waarin de huwelijken plaats vonden. Aldus voor de periode 1796-1805 werden de huwelijken uit die periode genomen en de geboorten uit de periode 1805-1815.

(10) Naast de 266 bewoonde woningen, waren er 4 onebwoond. Onder deze woningen waren er 167 aangesloten op de openbare waterleiding en 70 op het rioleernet, 18 met private badkamer of stortbad en 30 met telefoon. Van die huizen waren er nog 70 zonder verdieping, 192 met een verdieping en 5 met verschillende verdiepingen. Wat het bouwjaar betreft, 96 dateren van voor 1919, 31 werden gebouwd tussen 1955 en 1961. In 1962 tot 1969 inbegrepen werden er 46 nieuwe huizen gebouwd.

TABEL X.

Periode	Geboorten	Huwelijken	Aantal kinderen per gezin
1796-1805	17,2	3,4	5,06
1806-1815	17,3	4,1	4,22
1816-1825	21,6	3,8	5,68
1826 - 1835	24,6	6,2	4,03
1836-1845	17,6	4,8	3,66
1846-1855	20,6	3,8	5,42
1856-1865	25,2	5,0	5,02
1866-1875	22,8	4,9	4,65
1876-1885	22,3	5,3	4,20
1886-1895	26,6	5,9	4,50
1896-1905	16,2	7,6	2,13
1906-1915	17,8	5,3	3,35
1916-1925	19,3	8,1	2,38
1926-1935	17,6	6,9	2,55
1936-1945	17,4	6,7	2,60
1946-1955	19,2	8,1	2,12

De 20e eeuw luidt een wijziging in wat de gezinsverhouding betreft : het aantal kinderen verminderde tot minder dan de helft tegenover vorige eeuw.

In aansluiting hiermee volgt in tabel XI het aantal levend geboren kinderen en in tabel XII het aantal in leven zijnde kinderen van gehuwde paren, weduwnaars en weduwen, op 31 december 1947.

TABEL XI.

Kinderen	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	12	14
Ouders	35	52	52	37	28	16	12	8	6	3	2	1	1
%	13,83	20,55	14,62	11,06	(.....	19,36	.....	)					

Van de 253 ouders zijn er 207 of 81,81 % beide echtgenoten nog in leven, 19 of 7,51 % zijn weduwnaar en 27 of 10,67 % weduwen.

Uit tabel XI blijkt dat ruim de helft van de gehuwden (54,93 %) een onvoldoende aantal kinderen voortbrengen tot de instandhouding van de bevolking. Tabel XII toont dit nog duidelijker aan wat de nog in leven zijnde kinderen betreft.

TABEL XII.

Kinderen	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Ouders	40	54	64	38	20	10	10	12	4	1
%	15,81	21,34	25,29	15,02	7,90	(.....		14,62	...	...)

In tabel XII komt de ongunstige toestand nog meer naar voor, aangezien 62,44 % van de gezinnen te kort schieten wat de instandhouding en de aagroei van de bevolking betreft. De grotere gezinnen, met meer dan 5 kinderen, vertegenwoordigen slechts 10,67 % van het totaal.

In 1947 waren er 3 gezinnen met 5 kinderen, 9 met 4 en evenveel met 3, 30 met 2, 53 met 1 kind en 149 zonder kinderen van minder dan 14 jaar.

Uit de telling van 31-12-1961 blijkt een verdere ongunstige evolutie zowel wat betreft het aantal levend geboren kinderen (tabel XIII) als het aantal nog in leven zijnde kinderen (tabel XIV).

TABEL XIII

Kinderen	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	14
Ouders	31	69	60	58	33	18	15	5	5	1	1	2	1
%	10,37	23,07	20,06	19,40	11,03	(.....				16,05		.....	)

Van de 299 ouders zijn er 243 of 81,27 % beide echtgenoten nog in leven, 18 of 6,02 % zijn weduwnaar en 38 of 13,04% weduwe.

TABEL XIV.

Kinderen	0	1	2	3	4	5	6	7	8
Ouders	36	73	70	60	27	11	13	6	3
%	12,04	24,41	23,41	20,06	9,03	(.....	11,03	.....	)

In 1961 was er 1 gezin met 7 kinderen, waren er 3 met 6, evenveel met 5, 9 met 4, 18 met 3, 32 met 2, 55 met 1 kind en 178 zonder kinderen van minder dan 14 jaar.

Zowel de daling van het geboortecijfer, het wisselend migratiecijfer, evenals de vermindering van overlijdens blijven niet zonder invloed op de samenstelling van de bevolking wat de ouderdom betreft. In tabel XV volgt de samenstelling van de bevolking naar ouderdom en burgerlijke stand.

TABEL XV.

	Van 0 tot 15 jaar		*Van 15 tot 54 jaar*		*Van 55 jaar en meer*	
1846		271 (34,7 %)		441 (56,6 %)		67 (8,6 %)
1866	115 m. 136 vr.	251 (33,-%)	216 m. 200 vr.	416 (54,8%)	42 m. 51 vr.	93 (12,2%)
1880	128 m. 139 vr.	267 (34,5%)	190 m. 194 vr.	384 (49,5%)	60 m. 64 vr.	124 (16,-%)
1890	132 m. 133 vr.	265 (34,1%)	180 m. 201 vr.	381 (499,1%)	76 m. 54 vr.	130 (16,8%)
1900	151 m. 147 vr.	298 (36,-%)	200 m. 204 vr.	404 (48,9%)	66 m. 59 vr.	
1910	143 m. 131 vr.	274 (33,3%)	218 m. 211 vr.	429 (52,1%)	64 m. 56 vr.	120 (14,6%)
			Van 15 tot 59 jaar		Van 59 jaar en meer	
1930	122 m. 131 vr.	253 (29,6%)	251 m. 243 vr.	494 (57,7%)	53 m. 56 vr.	109 (12,7%)
1947	111 m. 104 vr.	215 (24,7%)	258 m. 240 vr.	498 (57,2%)	73 m. 85 vr.	125 (15,1%)
1961	134 m. 124 vr.	258 (27,3%)	273 m. 247 vr.	520 (55,1%)	78 m. 87 vr.	165 (17,5%)

Ook te Pollare vertoont het procent van de jeugd (0 tot 14 jaar), zoals elders, een stijgende lijn tot 1900, waarop een vermindering van de jongere bevolking volgt, welke in 1947 ruim 10 % bedroeg (11), om een lichte verbetering te vertonen bij de telling van 1961. De aktieve bevolking vertoont een regressie, die evenwel gunstig zal evolueren door de jongere klas. Wat de veroudering betreft, deze bedraagt van 1930 tot 1947 5,5 % en tot 1961 5,2 %.

In tabel XVI geven we de indeling van de bevolking op 31 december van ieder tellingsjaar, nl. de ongehuwde mannen en vrouwen, gehuwde mannen en vrouwen, weduwnaars en weduwen. De telling van 1930 geeft één gescheiden vrouw aan.

(11) Te Haaltert 13 % en te Impe 7 %.

TABEL XVI.

Jaar	Ongehuwden		Gehuwden		Weduwstaat		Totaal	
	M.	Vr.	M.	Vr.	M.	Vr.	M.	Vr.
1846	263	234	109	104	17	26	389	364
	(67,61 %)	(64,28 %)	(28.02 %)	(28,57 %)		(4,37 %)	(7,14 %)	
1866	243	242	114	114	16	31	373	387
			(30,56 %)	(29,45 %)				
1880	239	253	124	116	15	28	378	397
			(32,54 %)	(29,21 %)				
1890	258	260	106	107	24	21	388	388
			(27,32 %)	(27,57 %)				
1900	279	259	121	123	17	25	417	407
			(29,25 %)	(29,49 %)				
1910	281	250	125	125	19	23	425	398
			(29,41 %)	(31,15 %)				
1930	220	220	186	185	20	24	426	430
			(43,66 %)	(43,02 %)				
1947	216	191	207	211	19	27	442	429
	(48,86 %)	(44,52 %)	(46,83 %)	(49,18 %)		(4,38 %)	(6,29 %)	
1961	224	180	243	240	18	38	485	458
	(46,18 %)	(39,07 %)	(50,10 %)	(52,40 %)		(3,71 %)	(8,30 %)	

Familiale toestand.

Twee feiten treden in tabel XIV naar voren. Een veel groter procent van de bevolking is gehuwd, bij vergelijking met honderd jaar terug : voor de mannen maakt dit een verschil van ruim 22 % en voor de vrouwen 24 %. Dit verschijnsel is te verklaren uit het feit dat het huwelijk op jeugdigere leeftijd wordt afgesloten, sinds de overschakeling van een gedeelte van de bevolking van de landbouw op het salariaat, waarbij de mogelijkheden om in het levensonderhoud van een nieuw gezin te voorzien werden verruimd. In dezelfde verhouding verminderde het aantal ongehuwden, nl. de mannen met 21 % en de vrouwen met 25 %, waarbij de invloed van de kinderbeperking een belangrijke rol speelt.

In tabel XVII volgt een gedetailleerde indeling van de bevolking naar de leeftijd, volgens de bevolkingstelling van 1846 en deze van 1947 (12). Vooral het procent wijst op de evolutie op dit gebied : onmiddellijk valt de daling op van het procent bij de jeugd en de stijging ervan bij de andere bevolking.

TABEL XVII.

	1846		*1947*		Verschil in procent
	Aantal	%	Aantal	%	
Beneden 5 jaar	106	13,6	68	7,8	— 5,8
Van 5 tot 10 jaar	89	11,4	72	8,2	— 3,2
Van 10 tot 15 j.	76	9,7	75	8,6	—1 ,1
Van 15 tot 20 j.	82	10,5	86	9,9	— 0,6
Van 20 tot 25 j.	80	10,2	73	8,4	— 1,8
Van 25 tot 30 j.	51	6,5	61	7,0	+ 0,5
Van 30 tot 35 j.	57	7,3	36	4,1	— 3,2
Van 35 tot 40 j.	45	5,7	53	6,2	+ 0,5
Van 40 tot 45 j.	37	4,7	50	5,1	+ 0,4
Van 45 tot 50 j.	42	5,3	84	9,6	+ 4,3
Van 50 tot 55 j.	47	6,0	55	6,3	+ 0,3
Van 55 tot 60 j.	15	1,9	37	4,2	+ 2,3
Van 60 tot 65 j.	21	2,7	33	3,8	+ 1,1
Van 65 tot 70 j.	16	2,0	36	4,1	+ 2,1
Van 70 tot 80 j.	11	1,4	38	4,3	+ 2,9
80 j. en meer	4	0,5	14	1,6	+ 1,1
	779		871		

Tot 35 jaar ligt in 1846 15 procent hoger dan in 1947 en 1961, terwijl het vanaf deze ouderdom 15 % lager ligt. De aktieve bevolking van 15 tot 65 jaar ligt evenwel in 1947 nog 3,8 % hoger en in 1961 zelfs 6,8 %.

(12) Voor 1961 bedragen deze gegevens : — 5 jaar 94 (9,9 %), 5-10 j. 92 25-30 j. 66 (7,0 %), 30-35 j. 63 (6,6 %), 35-40 j. 65 (6,8 %), 40-45 j. 48 (5,0 %), 45-50 j. 40 (4,2 %), 50-55 j. 49 (5,2 %), 55-60 j. 52 (5,5 %), 60-65 j. 61 (6,4 %), 65-70 j. 40 (4,2 %), 70-80 j. 44 (4,6 %), 80 j. en meer 20 (2,1 %).

In tabel XVIII wordt naast het gemiddeld aantal huwelijken Tot 35 jaar ligt in 1846 15 procent hoger dan in 1947 en 1961, per jaar ook dit per duizend inwoners berekend.

TABEL XVIII.

Tienjarige periode	Gemiddeld aantal huwelijken per jaar	per duizend
1796-1805	3,4	8,02
1806-1815	4,1	8,63
1816-1825	3,8	—
1826-1835	6,2	9,51
1836-1845	4,8	6,81
1846-1855	3,8	5,30
1856-1865	5,0	6,85
1866-1875	4,9	6,44
1876-1885	5,3	6,90
1886-1895	5,9	7,23
1896-1905	7,6	8,82
1906-1915	5,3	6,34
1916-1925	8,1	10,22
1926-1935	6,9	8,21
1936-1945	6,7	7,60
1946-1955	8,1	9,08
1956-1965	7,5	7,99
1966-1970	6,4	6,41

Bij een eerste blik op tabel XVIII valt duidelijk op dat, evenmin als elders, er geen vaste lijn voorkomt in het per duizend van de huwelijken. Het lijkt bijna willekeurig. En toch zijn sommige inzinkingen te verklaren aldus de «Hongerjaren 1846-1848», evenals de gevolgen van beide wereldoorlogen. Voor de 19e eeuw bedraagt het gemiddelde 7,25 % en voor de 20e eeuw 8,31 %.

Besluit :

De geboortevermindering kent te Pollare een dubbele oorzaak : enerzijds de «moderne huwelijksmoraal» die hier ook wordt toegepast, anderzijds de uitwijking van de jongere elementen naar een dichtere werkgelegenheid. Vandaar de verklaring dat de afname van het geboortecijfer reeds in het decennium vóór de eerste wereldoorlog wordt vastgesteld.

De bevolkingsdichtheid bedroeg voor Pollare in 1947 245 inwoners per km2. (in 1960 vermeerderd tot 260), waar deze voor het arrondissement Aalst 506 was, voor Oost-Vlaanderen 404 en voor het land 282 per km2.

B. DE SOCIAAL-EKONOMISCHE EVOLUTIE.

Pollare kent sinds vele eeuwen landbouwbedrijven, die zowel afgestemd waren op de kulturen als op de veestapel. De inwoners leefden op hun bedrijf als eigenaar, huurder of hoeveknecht. Menig gezin beschikte evenwel over onvoldoende bouwgrond om te voorzien in het levensonderhoud van de talrijke gezinsleden, zodat het tekort diende te worden aangevuld door een familiale aktiviteit, die ook hier hoofdzakelijk bestond in spinnen en weven.

Sommige landbouwers waren tevens stielmannen. Uit de Staten van Goed en andere gegevens blijkt dat hier een barbier, een beenhouwer en een mulder was, terwijl natuurlijk de herbergiers, niet ontbraken.

De windmolen wordt reeds vernoemd in het penningkohier van 1571 als eigendom van de heer van Wedergrate, in huur gehouden door Adriaan de Bramakere, tegen een pacht van 25 zakken rogge en 1 zak tarwe; vanaf 1625 werd de molen in huur genomen door Cornelis van Eesbeke. In 1762 was de molen eigendom van Peter Steppe. In 1834 staat Jan-Baptist Lemmens aangegeven en in 1863 Juul van Wilderode.

Deze stenen molen werd in 1931 gesloopt.

Te Pollare was ook een *brouwerij,* zoals de plaatsnaam *Kamlochting* reeds laat vermoeden. Uit de Staat van Goed van Cornelis van Eesbeke (+ 1654) blijkt dat hij pachter was van de windmolen te Pollare, eigenaar van de koornwindmolen te Bever en tevens brouwer en groot landbouwer.

Gedurende de 18e eeuw was Adriaen Herremans de beenhouwer van het dorp en Adriaen Dupongh de barbier, terwijl Christoffel Pieters schaapscheerder was en Jacobus van Eesbeke meesterstrodekker.

Uit de Staten van Goed te Pollare, die evenwel te weinig talrijk zijn om een statistiek aan te leggen, blijkt dat ook hier zowel het spinnen als het weven als familiale bedrijvigheid algemeen waren verspreid. Immers op de 33 Staten van Goed uit de periode 1730-1760 is er geen enkel zonder spinnewiel(en) of (en) weefgetouw. Vanaf 1760 beschikken wij, op een paar uitzonderingen na, waarin spinnewielen staan vermeld, slechts over een «prijsije» van de inboedel. De voornoemde 33 Staten van Goed maken melding in totaal van 65 spinnewielen en 11 weefgetouwen.

Het is niet overbodig even stil te staan bij de huisraad die in een gewoon gezin voorkomt, om ons een gedacht te geven van de behoeften van onze voorouders. De huizen bestonden meestal slechts uit een keuken, een kamer (soms twee) en een voorvloer; daarmee verbonden een koestal, een schuur(ken), soms

een dorsvloer en een varkenskot, en ver van de woning, een afzonderlijk gebouwde bakhoven. Dat was de woonst van de gewone man. Natuurlijk waren die gebouwen uit leem opgetrokken en met stro gedekt.

De Staat van Goed die volgt is er een uit *het midden van de 17e eeuw (1654)* van de mulder-brouwer-landbouwer Cornelis van Eesbeke, een gezin met 7 kinderen :

Op de kelderkamer : een uittrekkende tafel, 3 schabelle banken, een lange bank, een spaanse lederen stoel met 2 hoge harde stoelen, een houten zetelstoel, een brandeleer, twee schilderijen, een schrijnhouten beddekoets van hard hout, een bed (matras), een hoofdpeluw met een groene spaanse sargie.

Int comptoir : een slaapbank, een klein tafelken, 2 boterkuipen en een vleeskuip.

In de keuken : een tafel van hard hout, een schabel (voetbank) met een dektafel, 2 harde stoelen, 7 strooien stoelen, 2 spinnewielen met haspel, 2 roosters, een tang, 2 potijsen, een vuurschop, een rieksken, een klein huiselken, een ijzeren lat met ijseren halen, een brandeleer met een klein spit, een metalen mortier, 3 kandelaars, 118 pond tin (d.w.z. borden, schotels enz.), een metalen pot, een aarden *bitken,* 7 ketels met een suipenpan, 4 goede ketels, 5 ijzeren potten klein en groot, een ijzer met een braadpan, een *kwade* (= slechte) lantaarne met een *kwaad* vispaan, twee houten waterkruiken met ijzeren banden met een houten bekken, 5 *kwade* emmers, 30 melkteilen, kleine teilen en *ander quade prondelingen,* een wijmen stoel met twee *paenders* (= korf), een houten schutsel.

In de neerkamer : een koffer met ijzeren banden, een tafelken met een *tresoir* (= buffet), een klederschapraai, een garderobbe (= kleerkast), een spietse beddekoets, een bed met hoofdpeluw, twee oorkussens met een witte spaanse sargie, een bed met hoofdpeluw, 2 kussens en een spaanse sargie, een wafelijzer met hangijser, brandeleer met een ander ijser, een horlogie, een schaal met een spiegel, schoppen, braken, gaffel, grepen en houwmessen, een moilde met de broodbank en de hovenpaal, de grondhaken.

Op de zolder : al het mout (voor de brouwerij); 10 viertelen tarwe, spelt, rogge, een vat, 2 schoppen, een viertel, het kaf, het scherfberd met *kwade* kuipen, een reep.

Op de grote-kamer zolder : de hop, een *kwade* putemmer met een schutsel, het hout, 2 ladders, de wannen en vlegels, een bed, 2 bedden (= matrassen of strozakken) in de knechtenkamer.

In de kelders : de bierstellingen, een vlote (= kuip) met ijzeren banden en 16 ondervaten, 50 tonnenbier, 115 tonnen, 2 bierbomen, een slijpsteen.

In de camme (= brouwerij) : al het brouwalaam.

Op het hof: roomse boonpertsen (= boonstaken), hopstaken, steggelrepen (= stijgbeugels) en toom, wagen met ijzeren juk, zwing en leren, nog een wagen, een stortkar met bak, 2 stortkarren, een *kwade vuddersploech sonder ijsers,* een eg met toebehoorten, 3 *merghel berders met eenen schevel,* een *goy* bierkar, een slechte bierkar.

Als juwelen: een zilveren kroes, drie zilveren lepels en een zilveren bel.

In de stallingen: 3 paarden (met harnassen) en 1 veulen, 7 koeien en 3 kalveren, 2 slachtvarkens en 6 andere, een zeug met 9 biggen, 15 hennen en 1 haan.
Tot zover de Staat van Goed op een grote boerderij. De kleinere boeren moesten het met heel wat minder stellen.

Honderd jaar later, *midden der 18e eeuw* (1750), de Staat van Goed ten sterfhuize van Christoffel van Wichelen, die een verkoop *pro Deo* krijgt en waarvan de totale opbrengst 11 gulden 18 stuivers bedraagt: een haal met een tang, een koekijzer, met een deel *prondelinghe,* een aargetouw met 2 hamers, een braak, een bijl en een pikhaak, een greep, een schop en een rake, een mande met het aardewerk, een zoutbak, een tuimelaar met een hekel, 2 ijzeren potten, een licht en een smoutpot, een strijkijzer, een koedrankkuip, een paar laarzen, een spinnewiel, een temst, een ladder, een kortewagen, twee stoelen, een *mouisse met twee berders,* een schapraai, een kist, een tafel, het mest.

Er waren er andere die er beter aan toe waren. Hier een Staat van Goed van Judocus Buydens, uit het laatste kwart van de 18e eeuw (1775), waarin o.m. voorkomen: 4 halen, 2 brandeleers, 1 blaaspijp, 3 vuurschoppen, 2 tangen, 2 klein potijzerkens, 1 schoouwlat, 2 roosters, 4 ijzeren potten, 1 ijzeren pan, 1 wafelijzer, 1 ijsken, 1 ijzeren potlepel, 1 vleesbijl, 1 kapmes, 1 taartpan met deksel, 1 koperen stramien, 1 koperen melkkan, 1 koperen hollepot, 1 koperen *coufoir,* 2 koperen ketels, 2 emmers, 2 marmieten, 1 koperen lamp, 2 koperen lichtvaten, 1 koperen blaker, 3 kandelaars, 1 koperen kaarssnutter, 1 koperen oliekan, 2 vispannen, 2 teemoren, 2 bijlen, 3 schoppen, 1 *oulle vierijser* (= kolenvuurijzer), 96 jond tin, het teegerief, 1 botervat, 2 melkkuipen, 2 *boterminnekens;* 1 boterkuip, 1 bornevat, de *vuijspoel cuijp,* 1 meelkuip, 8 tafels, 2 moeilden, 1 koffer, 1 kleerkast, 4 schapraaien, 1 tinkastje, 1 buffet, 1 slaapkoets, 1 ledikant, 1 horlogie met de kast, 2 spinnewielen, 1 haspel, 1 barrometer; verder: 1 wanmolen, 2 wagens, 2 ploegen, 3 eggen, 3 sleden, 2 stortkarren. En als juwelen: 2 gouden ringen waarvan een met een diamant, 1 zilveren ring, een mes met een zilveren hecht, een boek met zilveren beslag, 1 snuifdoos met

zilver gegarnierd, 1 paar zilveren oorringen, een zilveren kruis. Het was trouwens een landbouwer met 4 werkpaarden en 8 melkkoeien.

De eerste *wanmolen* vonden wij naast een wan vernoemd in een Staat van Goed van Adriaen de Pon (1742).

Achtereenvolgens wordt gehandeld over de teelten, de veestapel en over de versnippering en eigendomsverhouding der landbouwbedrijven.

1. DE KULTUREN.

Gedurende de 17e eeuw wijzen de Staten van Goed op de kultuur van hop, rogge, vlas, bonen, erwten, schoekeloen, spelt, haver en, in mindere mate, tarwe en ajuin.
Voor de 18e eeuw worden de aardappelen *(pattoorkens, pataeters)* voor de eerste maal vernoemd in 1728, terwijl de hop populair blijft. Ook de tabak kent reeds een grote verspreiding, nadat wij deze voor het eerst vermeld vonden in een Staat van Goed van 1732. Zoals op de meeste vruchten werd ook op de tabak tiend geheven. Hieruit blijkt dat er in 1782 22 planters waren, in 1788 56, in 1789 62, in 1790 54, in 1791 53, in 1792 57 planters, die tabaktiend betaalden.

In tabel I wordt de evolutie op het gebied van de verschillende kulturen aan de hand van de tellingen van 1846, 1866, 1880, 1895, 1910, 1929, 1950, 1959 en 1969, nagegaan.

TABEL I.

Teelten	*1846*	*1866*	*1880*	*1895*	*1910*	*1929*	*1950*	*1959*	*1969*
	ha a	ha a	ha a	ha a	ha a	ha a	ha a	ha a	ha a
tarwe	32.36	45.30	48.42	35.32	32.58	39.26	18.63	22.15	12.93
spelt	—.24	2.—	—.13	1.43	—.10	—	—	—	—
mastcluin	16.57	30.76	19.67	10.44	5.43	—.15	—.55	—	—
rogge	34.13	23.44	37.15	25.80	28.45	33.56	8.83	4.09	—.53
gerst	3.—	2.46	5.58	7.50	—.65	4.99	8.08	17.66	19.70
haver	13.80	17.86	17.22	11.53	13.64	11.93	10.92	13.79	13.31
erwten	2.62	—.50	—	—	3.52	—	—	—	—
bonen en paarde-bonen	4.90	—.69	2.65	2.42	1.06	—.65	—.62	—	—
boekweit	—.13	—.12	—	—.53	—	—	—	—	—
suikerbieten			0.16		0.10	—.30	—.60	—.60	4.45

hop	—.11	3.88	1.82	—.46	—	—	—	—	—
chichorei	—		0.07	—.18	0.01	—	—	—	—
tabak	—.53		2.15	5.94	10.65	11.72	4.55	2.29	—.70
kool- en raapzaad	26.15	12.13	16.63	4.84	—.92	—.30	—	—	—.20
vlas	8.99	9.13	—.98	—.96	—	—	—	—	—
voederbieten		0.01	4.51	9.72	20.14	25.39	27.33	21.28	11.98
wortelen	—.10	—.10	—.33	1.10	—.25	—.03	—.86	—.08	
aardappelen	24.10	31.39	46.98	31.16	30.69	33.27	16.53	14.42	4.76
klaver	26.35	13.45	26.20	18.11	21.80	12.72	12.75	3.47	1.00
meersen en weiden	64.08	112.40	119.10	104.26	111.80	138.80	135.83	105.51	107.28
boomgaarden	3.66	1.87	10.32	9.69	9.93	11.25	5.25	2.18	—.10
moestuinen	5.02	—.29	7.03	6.38	1.69	2.35	1.45	0.93	—.15
bossen en wijmen	9.57	4.61	—.42	—.40	—.07	—.50	—	—	—
allerlei	—.49	—.20	—	6.02	4.76	—.82	—.71	—	—
groententeelt								4.13	—

Bij het naslaan van bovenstaand tabel, worden enkele vaststellingen gemaakt, waarbij evenwel de meer opbrengst van de vruchten niet uit het oog mag worden verloren, dit ten gevolge van een betere bemesting en veredeling van zaad en plantgoed.

1. Het hoogtepunt van de tarweteelt ligt in 1880, maar verminderde tot ongeveer een vierde.
2. De spelt, die nooit een grote verspreiding kende en de masteluin, waarvan de kultuur geleidelijk afnam, zijn volledig uit de velden verdwenen. Ook de rogge geraakt uit de mode.
3. Voor de gerst, met een dieptepunt in 1919, stelde men slechts in 1959 en 1969 de grootste opbloei vast.
4. De haverteelt kende geen al te grote deining en wist zich tot nog toe te handhaven.
5. De aardappelteelt bleef ook hier tot 1929 ongeveer stabiel, maar verminderde sindsdien tot een zesde van de opbrengst.
6. De tabak, met ruim 11 ha in 1929, maakte een zware krisis door, zodat de teelt tot 2 ha daalde in 1959, om nog slechts 70 a te bedragen in 1969.
7. De voederbieten verschijnen praktisch voor het eerst in 1880 en hun verspreiding vermeerderde tot 1950, om sindsdien een kleine regressie te vertonen in 1959, die evenwel sindsdien gevoelig is toegenomen.
8. Enkele kulturen zijn opgedoekt : erwten, bonen, paardenbonen, boekweit, hop, chichorei, koolzaad, vlas.

9. De weiden en meersen, die steeds werden uitgebreid tot 1929 en tot 1950 ongeveer konstant bleven, verminderden sindsdien met één zesde.
10. De bossen en wijmen, die praktisch niet meer bestonden in 1880 verdwenen volledig sinds 1950.
11. De groententeelt voor verkoop, verscheen bij de telling van 1959 te Pollare en wie weet of ook hier geen uitweg gevonden wordt in de intensieve en gespecialiseerde kultuur.

2. DE VEESTAPEL.

De evolutie op dit gebied wordt aangegeven in tabel II.

Ook te Pollare werd na de eerste wereldoorlog geleidelijk de trekkoe op de middelmatige bedrijven door het paard vervangen, waarvan het aantal sinds 1959 met de helft verminderde. Tevens moest de geit tijdelijk de plaats ruimen voor het schaap, dat evenmin nog meetelt. Merk tevens de belangrijke vermindering op van het pluimvee na 1929, aangezien de eierproduktie niet winstgevend bleef en in 1969 vooral nog aan bod komt als mesthoenders (2012). Wat de bijenteelt betreft, telt men hier 18 kasten met ramen in 1969.

TABEL II.

	Paarden		Hoornvee		Varkens		Geiten	Schapen	Pluimvee	Muildieren en ezels
	+ 3 j.	— 3 j.	+ 2 j.	— 2 j.	+ 2m.	— 2m.				
1772	—	—	125	66	—	—	—	—	—	—
1796	8	10	90	16	6	—	—	—	—	—
1846	30	10	87	129	103	26	8	45	—	—
1866	24	4	121	55	120	2	54	52	991	—
1880	22	13	153	88	164	56	55	85	—	—
1895	24	14	149	65	123	56	58	4	—	—
1910	12	26	190	214	293	959	16	11	3268	3
1929	29	15	252	125	+ 6m. 213	— 6m. 45	—	36	3669	4
1950	38	3	195	162	37	194	5	48	522	—
1959	33	6	169	216	13	147	4	55	990	—
1969	16	2	144	179	160	225	—	—	2387	—

«Mijn zaaier, in aureool van morgenklaarte, wie bracht u de roepstem van uw land? Uw land ligt als een schrei en wilde wekroep, eindeloos schreeuwen alle ploegvoren naar de zaaiman».

Wies Moens.

In 1772 telde Pollare (telling voorgeschreven bij plakaat van 15-1-1772) 64 landbouwers met koeien, hiervan waren er 18 of 27,7 % met 1 koe, 22 of 33,8 % met 2 koeien, 14 of 21,5 % met 3, 3 of 4,6 % met 4, 1 of 1,5 % met 5, 1 met 6, 1 met 7, 1 met 9 koeien en vaarzen (nl. Joos Buydens), 1 met 10 koeien (nl. Peeter Mertens), en 2 of 3 % met twaalf koeien en vaarzen (nl. Jan de Maeseneer zn. Jan en Peeter de Maeseneer zn. Jan).

3. DE VERSNIPPERING VAN DE BEDRIJVEN

Pollare, slechts 355 ha groot, telde in 1846 113 landbouwbedrijven, in 1866 179, in 1895 145, in 1929 181 en in 1950 133. Dit wijst op een te ver doorgedreven versnippering met als gevolg dat vele kleine bedrijven in de levensbehoeften van de uitbaters niet kunnen voorzien en worden verlaten. Dit wordt zoveel te duidelijker wanneer men weet dat in 1846 67 bedrijven over minder dan 1 ha bouwgrond beschikken, in 1866 117, in 1895 verminderd tot 83, in 1929 101 en in 1950 nog 50.

Uit het penningkohier van 1571 blijkt dat op het dorp 78 gezinnen zich metterwoon hadden gevestigd en er een bedrijf uitbaatten. Tabel III geeft de uitgestrektheid der bedrijven, die zeer verscheiden waren. Opvallend is het groot aantal gezinnen, die niet eens over 25 aren beschikken, nl. 22 en verder nog 10 met 25 tot 50 aren. Het is maar al te duidelijk dat dusdanige «bedrijven» onleefbaar waren en niet volstonden om in het onderhoud van een gezin te voorzien. Uit deze middens stamde het dienstpersoneel van de grote hoeven.

TABEL III.

1571 Onderverdeling	Indeling van de bedrijven: Huurders		Eigenaars		Totaal der uitbatingen	Uitgedrukt in procenten
	volledig	voor het grootste gedeelte	volledig	ten dele		
Minder dan 25 a.	22				22	28,20 %
van 25 tot 50 a.	8	1		1	10	12,82 %
van 50 tot 100 a.	10			1	11	14,10 %
van 1 tot 2 ha	6	3	1		10	12,82 %
van 2 tot 3 ha	3	1		1	5	6,41 %
van 3 tot 4 ha					—	—
van 4 tot 5 ha	1	2			3	3,84 %
van 5 tot 10 ha	3			6	9	11,53 %
van 10 tot 15 ha		4		1	5	6,41 %
van 15 tot 20 ha	1	1		1	3	3,84 %
	54	12	1	11	78	
%	69,25	15,38	1,28	14,10		

De voornaamste eigenaars-gebruikers en pachters waren : de erfgenamen Pieter Claes met 54 dagwand, Gillis de Mol met 50 dagwand, waarvan 8 dagwand eigendom, Gillis de Bramaker met 47 dagwand, waarvan 26 eigendom, Adriaen de Cooman met 45 dagwand, waarvan 27 dagwand eigendom, Jan Beeckman met 44 dagwand, waarvan 32 dagwand eigendom. Verder nog Joris Campelbergh met 37 dagwand, waarvan 24 dagwand eigendom, Gillis van den Eeckhoute met 0 .27 dagwand eigendom, Jan van den Eeckhoute met 36 dagwand, waarvan 21 dagwand eigendom, Stoffel van Eetvelde met 31 dagwand, waarvan 21 dagwand eigendom, Geert Claes met 34 dagwand, waarvan 25 dagwand eigendom, de weduwe Lauwereys-Bogaerts met 28 dagwand, waarvan 6 dagwand eigendom, Jan Claes met 25 dagwand, waarvan 10 dagwand eigendom, Willem van den Bossche met 31 dagwand, waarvan 11 dagwand eigendom.

Er waren in 1571 te Pollare, 78 huizen en huisjes in eigendom, waarvan 2 huizen door dezelfde eigenaar werden gehouden.

Honderd jaar later worden gegevens verstrekt door het «Landboeck» van 1674. Tabel IV verstrekt een overzicht van de toestand op het dorp voor deze periode.

TABEL IV.

1674

Indeling van de bedrijven :

Onderverdeling	Eigenaars		Huurders			
	gedeelte volle-	voor het grootste	volle-dig	ten dele	Totaal der uitbatingen	Uitgedrukt in procenten
Minder dan 25 roeden	1				1	1,8 %
minder dan 100 roeden	1				1	1,8 %
minder dan 1 ha	8		1	4	13	24,5 %
van 1 tot 2 ha	1	2		5	8	15,1 %
van 2 tot 3 ha	3	3	1	3	10	18,8 %
van 3 tot 4 ha	2	2	2	1	7	13,2 %
van 4 tot 5 ha		1	1	1	3	5,6 %
van 5 tot 10 ha	1	3		1	5	9,4 %
van 10 tot 15 ha	1			1	2	3,7 %
van 15 tot 20 ha				2	2	3,7 %
meer dan 20 ha		1			1	1,8 %
	18	12	5	18	53	
%	34,0	22,6	9,4	34,0		

Er waren in 1674 te Pollare 53 gezinnen, die over 57 woningen beschikten; 47 huizen of 82,45 % waren eigendom van de bewoners, terwijl 10 huizen of 17,54 % in huur werden gehouden. Cornelis de Wandel en Guilliam van Berchem hadden ieder 2 huizen in eigendom, terwijl Jan Lauwaert en de weduwe Anthon Soetaert een eigen huis bewoonden en er tevens (de eerste van zijn vader) een in pacht hielden.
Van de grond dienden 496 dagwand 13 roeden of 44,90 % voor de landbouw; 388 dagwand 91 roeden of 35,19 % waren weiden of meersen; 79 dagwand 13 roeden of 7,14 % waren bos (30 bosjes, w.o. 1. van 40 dagwand, eigendom van de heer van Wedergrate); 83 dagwand 19 roeden of 7,52 % behoorden tot het «geleeg» van de huisstede; voor 58 dagwand 34 roeden of 5,28 % wordt de kultuur niet aangegeven.

De grote eigenaars-gebruikers en pachters waren : Guilliam van Berchem met 41 dagwand pacht en 9 dagwand eigendom, Jan van den Broucke met 57 dagwand pacht en 5 dagwand eigendom, Olivier van Eesbeecke met 23 dagwand pacht en 20 dagwand eigendom, Lieven de Neve met 40 dagwand pacht en 40 dagwand eigendom en de pastoor Joannes de Strooper met 43 dagwand van de cure.

Volgens dit landboeck bezaten volgende *liefdadigheids en kerkelijke instellingen* goederen te Pollare :
De armendis van Pollare 24 dagwand 35 roeden, de armendis van Ninove 8 d.50 r., het gasthuis te Ninove 22 d.44 r., de cure van Pollare 43 d., de kapelanie van Pollare 12 d., de kapelanie van Denderwindeke 3 d., de kapelanie van Aspelare 1 d.12 r., de Herendiensten van Ninove 8 d.75 r., het klooster van Beaupré 13 d.50r., S. Jacobsklooster te Gent 79 r., de zusters Penitenten te Ninove 2 d., S. Corneliusabdij te Ninove 11 d.50 r., het S. Maartenskapittel te Aalst 2 d.8r., de kerk van Neigem 86 r., de Kartuisers van Gent 4 d.50r., de Kartuisers van Sint-Maartensten-Bos 36 d.16r. en de Kartuisers van Herne 44 dagwand.

Het «Caertboeck van 1762», opgemaakt door A. Spanoghe, bezorgt ons gegevens uit het midden van de 18e eeuw, die in tabel V werden verwerkt.

TABEL V.

1762
Indeling van de bedrijven :

Onderverdeling	Eigenaars		Huurders		Totaal der batingen	Uitgedrukt in procenten
	volledig	voor het grootste gedeelte	volledig	overwegend		
Minder dan 25 r.	1				1	1,4 %
minder dan 100 r.	4				4	5,5 %
minder dan 1 ha	11	3	3	5	22	30,5 %
van 1 tot 2 ha	8	10	1	6	25	34,7 %
van 2 tot 3 ha		3		4	7	9,7 %
van 3 tot 4 ha	1	2			3	4,1 %
van 4 tot 5 ha						
van 5 tot 10 ha	1	1	1		3	4,1 %
van 10 tot 15 ha				2	2	2,7 %
van 15 tot 20 ha						
meer dan 20 ha		2		3	5	7,0 %
	26	21	5	20	72	
%	36,1	29,1	7,0	27,7		

Van 273 bunder, in het Kaartenboek aangegeven, werden 149 bunder 1 dagwand 93 roeden of 54,57 % door de eigenaars zelf bewerkt (hiervan 111 bunder, 2 dagwand 95 roeden door inwoners van het dorp en 37 bunder 2 dagwand 98 roeden door personen van buiten Pollare) en 124 bunder 2 dagwand 87 roeden of 45,42 % werden in huur gehouden (waarvan 94 bunder 1 dagwand 92 roeden door landbouwers van Pollare en 30 bunder 95 roeden door mensen, die het dorp niet bewoonden).

Voor deze periode beslaan de bossen nog 57 dagwand 40 roeden (in 50 percelen). Er waren 73 huizen, w.o. 5 in huur en 1 in cijns.

In 1396 waren 11 gezinshoofden van Pollare *buitenpoorters van Geraardsbergen;* in de periode 1640-1665 telde men er 65, tussen 1728-1752 waren er 52 en van 1765-1795 waren er 95. Zij deden dit om hun belangen te beveiligen tegen mogelijke plaatselijke gerechtelijke misbruiken (13).

Als groot-grondbezitters en pachters noemen we de erfgenamen van de heer van Varenbergh met 19 bunder 90 roeden of ruim

(13) De namen van deze buitenpoorters vindt men in een bijdrage van **M. Cornelis,** in **het Land van Aalst,** jg. XXII, 1972 blz. 160, 161.

23 ha, de erfgenamen van de heer Van der Stoeck met 22 dagwand, de heer Van Herrewegen met 5 bunder 2 dagwand, Cornelis de Maseneer 19 bunder, Jan de Maseneer zn. Jan 17 bunder, Jan de Maseneer 10 bunder 2 dagwand, Peter Mertens 16 bunder, Geraert Mertens 19 bunder 1 dagwand, Peter de Smet 24 bunder 2 dagwand.

Vanaf 1846 staan ons tellingen ter beschikking die toelaten regelmatig de evolutie op het gebied van de landbouw te volgen. De gegevens van 1846 vindt men in tabel VI.

TABEL VI.

1846.

Uitgestrektheid van de bedrijven :

in eigendom : 138 ha. 83 a. (50 %).
in pacht : 138 ha. 46 a. (50 %).

Onderverdeling	overwegend in eigendom	%	overwegend in huur	%	Totaal	%
minder dan 1 ha.	14	12,4	53	46,9	67	59,3
van 1 tot —3 ha	15	13,2	18	15,9	33	29,1
van 3 tot —5 ha.	4	3,5	1	0,7	5	4,4
van 5 tot —10 ha.	1	0,8	1	0,7	2	1,8
van 10 tot —20 ha.	2	1,7			2	1,8
van 20 tot —30 ha.			2	1,7	2	1,8
van 30 tot —50 ha.	1	0,8	1	0,8	2	1,8
	37	32,7	76	67,2	113	

Tegenover 1571 is het aantal landbouwbedrijven met ruim 50 procent vermeerderd en in verhouding tot 1674 meer dan verdubbeld. Het aantal bedrijven van minder dan 1 ha. vermeerderde tegenover 1762 met ruim 20 % en dit vooral in de kategorie der pachters. Tot de «dwergbedrijven» (met minder dan 5 ha.) behoren 93 % van de uitbatingen.

Met de landbouwtelling van 1866 staan we voor een onverklaarbare verschuiving in het voordeel van de bedrijven in eigendom uitgebaat, zowel wat de oppervlakte betreft als wat het aantal bedrijven aangaat. Tabel VII geeft hiervan een duidelijk beeld.

TABEL VII.

Uitgestrektheid van de bedrijven :
in eigendom : 205 ha. (65 %).
in pacht : 110 ha. (35 %).

Onderverdeling	overwegend in eigendom	%	overwegend in huur	%	Totaal	%
minder dan 1 ha.	85	47,4	32	17,8	117	65,4
van 1 tot 3 ha.	28	15,6	10	5,6	38	21,2
van 3 tot 5 ha.	5	2,8	5	2,8	10	5,6
van 5 tot 10 ha.	5	2,8	1	0,6	6	3,3
van 10 tot 20 ha.	5	2,8	2	1,2	7	3,9
van 20 tot 30 ha.			1	0,6	1	0,6
	128	71,5	51	28,5	179	

Het procent der «dwergbedrijven» bleef ongeveer konstant, terwijl het aantal met ruim 1/3 vermeerderde.

Voor de telling van 1895 ligt de verhouding eigendom-pacht, wat het aantal bedrijven betreft volledig andersom dan in 1866, terwijl de oppervlakte in eigendom bewerkt met 10 procent verminderde. Tabel VIII. geeft hiervan een overzicht.

TABEL VIII.

Uitgestrektheid van de bedrijven :
in eigendom : 160 ha. 19 a. (54,4 %).
in huur : 133 ha. 94 a. (45,5 %).

Onderverdeling	overwegend in eigendom	%	overwegend in huur	%	Totaal	%
van —1 ha.	10	6,9	73	50,3	83	57,2
van 1 tot —3 ha.	6	4,1	37	25,5	43	29,7
van 3 tot —5 ha.	1	0,7	8	5,5	9	6,2
van 5 tot —10 ha.	1	0,7	4	2,7	5	3,4
van 10 tot —20 ha.	1	0,7			1	0,7
van 20 tot —30 ha	2	1,4			2	1,4
boven de 30 ha	1	0,7	1	0,7	2	1,4
	22	15,1	123	84,9	145	

Het procent van het aantal «dwergbedrijven» bleef ongeveer gelijk, maar het aantal verminderde met 1/5.

Al ligt de tweede wereldoorlog tussen de telling van 1895 en deze van 1929, toch stelt men geen merkelijk verschil vast, wat het procent der «dwergbedrijven» betreft, waarvan het aantal opnieuw met 1/5 vermeerderde. Het grootste getal van deze landbouwers met minder dan 1 hektare (55,8 %) waren tevens werkzaam in de nijverheid.
Tabel IX geeft een overzicht van de toestand in 1929.

TABEL IX.

1929

Uitgestrektheid van de bedrijven :
in eigendom : 152 ha. 37 a. 86 ca. (45,8 %).
in huur : 180 ha. 03 a. 66 ca. (54,2 %).

Onderverdeling	overwegend in eigendom	%	overwegend in huur	%	Totaal	%
— 1 ha.	47	25,9	54	30,0	101	55,8
van 1 tot 5 ha.	25	13,8	42	23,2	67	37,0
van + 5 ha. tot 10 ha.	4	2,2	6	3,3	10	5,5
van + 10 ha. tot 20 ha.			3	1,6	3	1,7
	76,—	42,—	105	58,—	181	

De verhouding eigendom-pacht ligt juist andersom tegenover 1895. De 4 landbouwbedrijven van boven de 20 ha. zijn versnipperd geworden.

Bij de landbouwtelling van 1950 werd geen onderscheid gemaakt tussen het aantal bedrijven in eigendom en deze in pacht, wel wordt de oppervlakte aangegeven geëksploiteerd in eigendom of in huur en dit in de verschillende bedrijven. Tabel X geeft ons hiervan een uiteenzetting.

TABEL X.

1950

Uitgestrektheid van de bedrijven :
in eigendom : 118 ha. 86 a. 07 ca. (46,8 %).
in huur : 134 ha. 62 a. 20 ca. (53,2 %).

Onderverdeling	oppervlakte in eigendom	oppervlakte in huur	Totaal van de uitbating	uitgedrukt in procenten
van 1 tot 3 ha.	30 ha. 8 a.	59 ha 43 a.	50	68,5
van 3 tot 5 ha.	23 ha. 83 a.	24 ha. 5 a.	13	17,8
van 5 tot 10 ha.	26 ha. 76 a.	37 ha.49 a.	9	12,3
van 10 tot 20 ha.	18 ha. 92 a.	1 ha. 98 a.	1	1,3
			73	

Daarbij worden nog 110 bedrijven aangegeven zonder teelten, met 19 ha 26 a. eigendom en 11 ha. 67 a. pacht. Het aantal «dwergbedrijven» bedraagt 86,3 %. De bedrijven van minder dan 1 ha. zijn uitgeschakeld, terwijl het aantal van de bedrijven van 1 tot 5 ha. met 4 verminderde en deze van boven de 5 ha. met 3.

Zoals blijkt uit tabel XI telt Pollare in 1959 nog slechts 51 bedrijven van meer dan 1 ha.

TABEL XI.

1959

Uitgestrektheid van de bedrijven :
in eigendom : 91 ha. (45,3 %).
in huur : 109 ha. 95 a. (54,7 %).

Onderverdeling	oppervlakte in eigendom	oppervlakte in huur	Totaal v.d. uitbating.	uitgedrukt in procenten
van 1 tot 3 ha	29 ha. 38 a.	24 ha. 23 a.	30	58,8
van 3 tot 5 ha.	14 ha. 37 a.	25 ha.67 a.	11	21,5
van 5 tot 10 ha.	19 ha. 88 a.	41 ha. 5 a.	8	15,6
van 10 tot 20 ha.	17 ha. 56 a.	12 ha. 2 a.	2	3,9
			51	

Daarbij worden nog 30 bedrijven aangegeven (w.o. 13 van minder dan 50 a. en 17 van minder dan 1 ha.) met 9 ha. 81 a. in eigendom en 6 ha. 98 a. in pacht. Het aantal «dwergbedrijven» van minder dan 5 ha. bedraagt 80,3 procent.

Ook hier wordt de landbouw verlaten, aangezien de meeste bedrijven niet langer voldoen om in het levensonderhoud van de uitbaters te voorzien. De overige - men telt er nog 45 in 1969 - worden geleidelijk meer en meer gemoderniseerd en gemekaniseerd, zoals blijkt uit tabel XII.

TABEL XII.

	1895	*1910*	*1929*	*1950*	*1969*
Ploegen - enkele	50	56	8	6	
Ploegen - dubbele	4	10	59	38	10
Stoppelbrekers	2	15	13	—	—
Eggen	83	90	88	66	?
Rollen	13	12	11	17	?
Dorsmachines	3	3	—	6	—
Wanmolens	51	69	63	25	—
Snijmachines voor wortels	14	60	92	—	—
Strohakmachines	4	12	—	1	—
Boterkarnen	71	—	—	—	—
Aardappelrooiers	—	1	1	1	1
Maaimachines	—	2	4	11	13
Bietenroosters	—	—	2	—	—
Bascules	—	57	—	—	—
Aalpompen	—	26	54	53	?
Aalstukken	—	39	—	—	?
(Tuimel) karren en wagens	—	79	67	50	?
Mekanische zaaiers	—	—	5	—	—
Mekanische zaaiers (getrokken met hond)	—	—	1	—	—
Hakmachines met paard	—	32	61	—	—
Hooischudders	—	—	—	3	?
Elektrische motoren (vaste)	—	—	—	3	7
(verplaatsbare)	—	—	—	3	
Plet- en breekmolens	—	—	—	1	—
Kluitenbrekers met ketting	—	—	—	7	?
Hak- en schoffelmachines (bespannen)	—	—	—	3	?
Kunstmeststrooier	—	—	—	1	3
Aardappelplanter	—	—	—	1	?
Zaaimachines	—	—	—	7	7
Pikbinders met dierlijke traktie	—	—	—	4	—

Bietensnijmachines	—	—	—	9	?
Sproeitoestellen	—	—	—	1	7
Pikbinders	—	—	—	—	1
Pikdorsers	—	—	—	—	2
Opraappersen voor trekker	—	—	—	—	2

Het loont eveneens de moeite na te gaan hoeveel personen werk vonden in de landbouwbedrijven. Tabel XIII geeft hiervan een overzicht.

TABEL XIII.

Jaar	*Familieleden*		*Vreemde arbeidskrachten*	
	M.	V.	M.	V.
1846	117	34	21	13
1895	130	121	30	7
1929	88	66	10	—
1950	83	93	2	—
1959	56	43		

Uit een meer gedetailleerde opgave blijkt dat in 1929 1 zoon van 15-18 jaar, 56 mannen van 18-60 jaar en 31 mannen van meer dan 60 jaar in het landbouwbedrijf werkzaam waren, naast 53 vrouwen van 18-60 jaar en 13 van boven de 60 jaar en verder nog 9 knechten van 18 tot 60 jaar en één van meer dan 60 jaar. In 1950 bedroeg deze verhouding respektievelijk 2, 62, 19 en 71, 22 en verder 2 knechten van 18 tot 60 jaar.
Er waren 73 mannen en 10 vrouwen als bedrijfshoofden aangegeven, naast 20 mannelijke en 84 vrouwelijke help(st)ers.
De vreemde arbeidskrachten zijn op de hoeve kwasi totaal verdwenen, daar waar zij vóór honderd jaar 1/5 en voor 50 jaar 1/7 van de effektieven vertegenwoordigden.

4. DE SOCIALE SAMENSTELLING VAN DE BEVOLKING

Uit het bevolkingsregister van 1846 lichten wij volgende *beroepen:* 87 landbouwers en 17 landbouwsters, 63 dagloners, 158 spinsters en 28 dagloonsters, 47 wevers, 2 metselaars, 2 schippers en 8 schiptrekkers, 1 kleermaker en 1 kleermaakster, 11 kantwerksters (w.o. 1 van 8 jaar, 2 van 12 en 1 van 13 jaar) en 1 spinder, 1 klompenmaker, 2 handschoenmaaksters, 1 mulder, 1 smid, 1 winkelier en 1 winkelierster, 1 herbergierster, 1 onderwijzer, 1 bleker, 14 dienstmeiden en 23 knechten, 3 stu-

dnten, 9 partikulieren, naast 1 koster en 1 pastoor. Van 63 volwassenen (+ 14 jaar) wordt het beroep niet aangegeven. Daarbij telt men nog 229 kinderen.

In 1866 waren hier een leraar, een notarisklerk, 2 schaapherders, 1 meelsteker, 1 sasmeester, 1 bediende, 1 barbier, 4 smeden, 4 herbergiersters, 3 herbergiers en 1 tapper, 1 beenhouwer, 3 metselaars en 2 metselaarsknechten, 1 boomsnoeier, 5 handschoenmaaksters, 1 schipper en 4 schippersmaten, 2 winkeliers, 89 kantwerksters (merk de overschakeling van het spinnen naar het kantwerk !), 4 naaisters, 1 verwer, 3 mulders en 1 muldersgast, 3 klompenmakers, 8 partikulieren, 3 timmerlui, 2 steenbakkers, 3 schoenmakers, 1 strodekker en 1 kuiper.

Ook te Pollare werd ingeschakeld in het industrialisatieproces van de laatste vijftig jaar. De seizoenarbeiders hebben de uittocht ingezet, maar keerden, na de voltooiing van de jaarlijkse «campagne» van enkele maanden, naar hun heem terug. Achteraf, vooral na de eerste wereldoorlog, verlieten velen, geleidelijk aan, het landbouwbedrijf om als arbeiders een meer vergoed bestaan te vinden in de nijverheid. Tabel XIV wijst op deze evolutie op sociaal gebied.

TABEL XIV.

Bedrijf	1910						1930						1947 (x)					
	Zelfstand.		Helpers.		Arbeiders.		Zelfstand.		Helpers		Arb. & bed.		Zelfstand.		Helpers.		Arbeibed.	
	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.
Landbouw	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	59	5	19	5	2	—
Mijnen	—	—	—	—	10	—	—	—	—	—	23	—	—	—	—	—	1	—
Voedselnijverh.	5	—	—	—	2	—	2	2	—	—	18	1	11	—	4	—	19	—
Tekstiel	—	1	—	—	6	119	—	—	—	—	6	80	—	—	—	1	20	36
Kledingsnijverh.	4	4	—	—	1	2	2	—	—	—	5	7	6	—	—	2	6	2
Bouwbedrijf	4	—	1	—	1	—	7	—	—	—	22	—	7	—	—	—	6	—
Houtnijverh.	3	—	—	—	—	—	2	—	—	—	8	2	2	—	1	—	5	—
Scheikund. nijv.	—	—	—	—	10	4	—	—	—	—	15	7	—	—	1	—	21	—
Andere nijverh.	5	—	—	—	6	1	5	—	—	—	45	12	6	—	5	—	39	2
Handel	17	6	1	17	2	—	22	5	—	—	152	110	37	1	2	—	22	5
Openb. diensten	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	1	19	6
	38	11	2	17	38	126	36	7	0	0	294	291	129	7	32	9	160	52

(x) er was slechts een werkloze.

In 1896 waren er te Pollare 1 smid met 1 knecht, 1 mulder, 1 geneesheer, 7 kantwerksters, 4 naaisters en 2 kleermakers, 1 timmerman, 4 klompenmakers, 1 schrijnwerker, 3 schoenmakers en 1 knecht, 2 voermans en 1 knecht.

In 1947 waren hier, wat de mannelijke bevolking betreft, 442 personen, waarvan 161 (w.o. de kinderen) zonder bedrijvigheid en dus 281 of 62,9 % aktieven. De vrouwelijke bevolking telde 429 personen : hiervan waren 361 (w.o. de kinderen en de huishoudsters) niet-bedrijvig en slechts 68 of 16 % aktieven.

Het aantal bedienden (één in 1910) vermeerderde tot 27 mannelijke en 8 vrouwelijke in 1947. In tegenstelling met andere dorpen verminderde het aantal arbeiders en arbeidsters van 1930 tot 1947 merkelijk ! De vrouwen waren in de arbeidsbedrijvigheid nog slechts in geringe mate ingeschakeld.

Zes bedienden en 6 arbeiders vonden in 1947 werk op het dorp zelf, naast 85 zelfstandigen met 22 helpers. Dit wat de mannelijke bevolking betreft. Verder telde men nog onder de vrouwen 7 zelfstandigen en 6 helpsters, naast 4 bedienden en 2 arbeidsters. Te Pollare zelf werkten 1 bediende, 3 arbeiders en 1 arbeidster, wonende buiten het dorp.

In tabel XV geven wij de verdeling volgens de plaats van tewerkstelling. Komt de Brusselse agglomeratie op de eerste plaats wat de arbeiders betreft, de Ninoofse omgeving haalt het met de arbeiders en arbeidsters samen.

Beide steden en agglomeraties tellen in 1947 83, - 88 % en in 1961 90 % van de totale Pollaarse arbeids- en bediendeneffektieven.

TABEL XV.

Arbeidsplaats	1910				1947								1961							
	Arbeiders		Bedienden		Patroons		Helpers		Arbeiders		Bedienden		Patroons		Helpers		Arbeiders		Bedienden	
	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.
Pollare	12	71	—	—	85	7	22	6	6	2	6	4	69	14	—	4	5	3	3	2
Ninove en omgeving	46	24	1	—	1	—	6	2	50	40	6	1	1	—	1	—	65	39	8	7
Brussese agglom.	28	3	1	1	—	—	4	1	70	2	13	3	1	—	—	—	80	7	18	7
Aalst en omgeving	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	5	—	—	—
Elders in het land	35	9	3	—	4	—	—	—	5	—	—	—	1	—	—	—	6	—	1	—
In het buitenland	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	2	—
	122	107	5	1	90	7	32	9	132	44	27	8	72	14	1	4	161	49	32	16

Bij de telling van 1961 telde Pollare onder de mannelijke aktieven 72 zelfstandigen en 5 helpers (w.o. 34 landbouwers en 2 helpers; 19 groot- en kleinhandelaars), 31 bedienden en 163 arbeiders; de vrouwelijke aktieven bestaan uit 14 zelfstandigen en 3 helpsters (w.o. 3 landbouwsters en 2 helpsters; 9 kleinhandelaarsters en 1 helpster), 16 bedienden en 47 arbeidsters. Honderd en vijf van de forensen verplaatsten zich met de fiets, 60 per

tram, 46 met de trein, 21 per auto... Voor 151 bedraagt de tijdsafstand minder dan een uur, voor 60 tussen 1 uur en 1 uur 30', voor 38 ongeveer 2 uur.

5. DE WELSTAND EN ONTWIKKELING

De huisvesting wijst op een graad van welstand bij de bevolking. Gedurende de 18e eeuw beschikten de meeste gezinnen slechts over twee kamers, met een bevloering in gestampte kleiaarde, terwijl de muren waren opgetrokken in gevlochten rijsthout en met leem bestreken. De bakstenenmuur kwam reeds gedurende de 19e eeuw in de plaats, met een geleidelijke vergroting van de woning en, vooral gedurende de 20e eeuw, na de eerste wereldoorlog, de verfraaiing ervan. Een duidelijk overzicht van de toestand in 1947 biedt tabel XVI.

TABEL XVI.

Aantal woonvertrekken	1 w.	2 w.	3 w.	4 w.	5 w.	6 w.	7 w.	8 w.	9 w.	12 en +	Tot.
1 persoon	1	4	2	6	1	1	—	—	—	—	15
2 personen	2	8	7	12	4	3	—	—	1	—	37
3 personen	1	9	9	15	2	—	—	—	—	—	36
4 personen	—	5	15	20	8	2	—	1	—	—	51
5 personen	—	3	4	20	4	3	1	1	—	1	37
6 personen	—	6	5	8	1	1	—	—	—	—	21
7 personen	—	—	1	1	1	2	—	—	—	—	5
8 personen	—	—	1	2	1	1	—	—	—	—	5
9 personen		2	2	2	1	—	—	—	—	—	7
10 personen		—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
	4	37	46	86	23	13	1	2	1	2	215

Deze telling toont aan dat nog enkele personen over onvoldoende woonruimte beschikken : aldus de 2 gezinnen van 9 personen met 2 woonvertrekken, evenals de 6 van 6 personen en de 3 met 5 personen, naast nog een aantal andere ! De telling van 1961 wijst op een evolutie ten goede, zoals blijkt uit tabel XVII.

TABEL XVII.

	1 w.	2 w.	3 w.	4 w.	5 w.	6 w.	7 w.	8 w.	9 w.	10 w.	Tot.
1 persoon	—	1	5	8	5	5	—	—	—	—	24
2 personen	1	3	8	20	15	8	5	3	1	1	65
3 personen	—	4	5	11	24	15	—	2	—	—	61
4 personen	—	—	4	9	13	14	2	—	2	—	44
5 personen	—	—	2	4	11	10	3	2	1	1	34
6 personen	—	—	—	4	5	10	4	1	—	1	25
7 personen	—	—	—	1	1	4	—	—	—	—	6
8 personen	—	—	—	—	1	2	1	1	—	—	5
9 personen	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
11 personen	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
	1	8	24	57	75	68	15	9	5	4	266

Sinds de schoolplicht werd ook hier het analfabetisme overwonnen. Tabel XVIII wijst op de gelukkige evolutie op gebied van ontwikkeling gedurende de laatste honderd jaar. De wet van 1879 heeft tijdelijk een remmende invloed uitgeoefend op deze evolutie, terwijl de schoolplicht een weldaad betekende voor de gmeenschap, aangezien de ontwikkeling gemeengoed werd voor al de lagen van de bevolking.

TABEL XVIII.

Jaar	Lezen en schrijven		Ongeletterd		Samen
	M.	V.	M.	V.	
1866	62 (16,6 %)	52 (14 %)	311 (83,4 %)	335 (86 %)	760
1880	217 (57,4 %)	244 (61,5 %)	161 (42,6 %)	153 (38,5 %)	775
1890	159 (41 %)	188 (48,4 %)	229 (59 %)	200 (51,6 %)	776
1900	240 (57,5 %)	243 (59,3 %)	177 (42,5 %	167 (40,7 %)	827
1910	291 (68,5 %)	284 (71,3 %)	134 (31,5 %)	114 (28,7 %	823
1930	333 (78,2 %)	344 (80 %)	93 (21,8 %)	86 (20 %)	856
1947	373 (84,4 %)	372 (86,7 %)	69 (15,6 %)	57 (13,3 %)	871

Enkele uitzonderingen niet te na gesproken treft men onder de volwassenen geen ongeletterden meer aan. Vooral te Ninove volgen tal van kinderen lager middelbaar onderwijs. Dit heeft voor gevolg dat ook de kennis van de tweede landstaal, naast de moedertaal, wordt vastgesteld. Alle personen, op één na, spraken in 1847 Nederlands. In 1880 waren hier 12 mannen en 13 vrouwen die Nederlands en Frans kenden, in 1890 respektievelijk 16 en 19, in 1900 31 en 26, in 1910 25 en 29, in 1920 19 en 20, in 1930 16 en 25 en in 1947 24 en 19, naast 3 mannen, die ook Duits spraken.

Besluit :

Pollare maakt eveneens de overschakeling van de bevolking van de landbouw naar de industrie door, maar in meer geleidelijk tempo dan menig ander dorp. Ninove en Brussel zijn de polen, die de grootste aantrekkingskracht uitoefenen. De landbouwbedrijven verminderden in aantal en de kleinere, van minder dan één hektare, verdwenen volledig.

Zoals elders in het land groeit het dorp in welvaart. Dit blijkt uit de mooiere woningbouw en de moderne uitrusting der bemeubeling, met radio en televisieontvangstposten (14). Het tempo van de welstand valt ook hier niet te ontkennen en verbreidt zich onder de bredere lagen der bevolking. De fiskale statiestiek vertoont eenzelfde welvaartkurve (15), evenals het aantal personenwagens dat van 8 in 1952 aangroeide tot 166 in 1969.

(14) In 1964 telde men hier 117 radio's, 30 draagbare radio's, 13 vaste autoradio's, 50 T.V. en 86 radio + T.V., in 1965 respektievelijk 93, 49, 16 45, 112, in 1966 84, 61, 17, 50, 116, in 1967 76, 74, 21, 50, 119, in 1968 65, 94, 22, 69, 118 en in 1969 58, 99, 24, 75, 121.

(15) Dit komt naar voor in de inkomens onderworpen aan de personenbelasting. In 1964 (over de inkomens van 1963) telde men 28 aangevers met minder dan 25.000 fr. en in 1966 (over 1965) 25. De inkomens tussen 25 en 50.000 fr. verminderden van 84 tot 42. Deze van 50 tot 100.000 fr. stegen integendeel van 131 tot 178. Deze van 100 tot 200.000 fr. groeiden aan van 18 tot 44. In totaal betaalden er in 1964 261 mensen personenbelasting en in 1966 289. Het gemiddeld inkomen per inwoner vermeerderde van 15.300 fr. in 1964 tot 21.400 fr. in 1966, terwijl dit gemiddelde per belastingplichtige steeg van 56.100 tot 72.700 fr.

Ve HOOFDSTUK

HET VOLKSLEVEN

I. DE VOLKSGEEST.

Te Pollare heerst een zeer sterke familiale geest, een geest van aanhankelijkheid, zelfs over onenigheden en betwistingen heen. Dorpspolitiek is familiepolitiek, die van vader op zoon of een ander familielid wordt voortgezet.

De Pollarenaars hebben de geest van de bewoners van het Pajottenland : een geest van openhartigheid. Ook wanneer de waarheid zou kwetsen, zullen zij die vlakaf zeggen, maar ze kunnen ook verdragen dat men wederkerig de waarheid zegt.

De bevolking is werkzaam. Wie geen werk vond op het landbouwbedrijf, schuwde het zware werk in de koolmijn niet. In 1930 telde het dorp een paar dozijn mijnwerkers, die van de vroege ochtend tot de late avond naar Wallonië trokken om in de mijnen te werken. De Sint-Barbaramis, die nog jaarlijks wordt opgedragen, is een herinnering hieraan. Nu zijn de arbeidskrachten meer op Ninove en Brussel gericht.

II. DE VOLKSONTSPANNING.

De *dorpskermis* wordt sinds vele eeuwen gevierd op de 4e zondag van september, met de traditionele vlaaien met appelmoes, de Pollaarse mattetaarten en «krentenbrood» (rozijnenbrood). De *wijkkermissen* hebben het langst hun eigen stempel bewaard : op de Roe op de derde zondag van mei, met de mastbeklimming, en in de Dreef (in de herberg Klein Brussel) op de eerste zondag na Pinksteren, met mastbeklimming en het vervoeren van een kikker op een kruiwagen.

Als volksspelen kent (of kende) men hier het bakschieten en pitjesbak, «flokhuizen» (schieten naar een op een stop opgestapelde geldstukken), vogelpik, schreefschieten (met een geldstuk of loden schijf werpen om het dichtst bij een getrokken lijn), bollen naar de gaai of stek (buiten) en vloerbollen binnen in de herberg, spelen op anker en zon, wipschieten (op de liggende wip) en kaartspelen («wiezen», bieden, klaverjassen, wippen).

Een goed beeld van de volksontspanning en het volksleven geeft ons de inhuldiging van het ijzeren voetgangersbrugje over de Dender in 1912. Deze gebeurtenis waarbij Pollare met het station van Appelterre-Eichem werd verbonden, was voor de

arbeiders en bedienden, die in de mijnen of fabrieken van Wallonië werkten, van buitengewoon groot belang.

Vóór 1912 bestond er slechts een veerboot, uitgebaat door Vital *(Talis)* van der Poorten, die dag en nacht ten dienste stond van allen die op hem beroep deden door ofwel te roepen of te fluiten. Talis was tegen een brug en Appelterre weigerde in de onkosten tussen te komen. Maar ze kwam er.

Onder grote belangstelling trok de fanfare over de met bloemen en vlaggen versierde brug; op de kaai stonden allerlei kermisvermakelijkheden : paardemolen, schommels, kramen met smoutbollen enz...

Volgend lied werd er gezongen :

Mannen van Pollare, heft uw stem met klem.
Er is weeral spraak in ons Pollare van ene brug over de vaart.
En het is oprecht schandaal gelijk als het hier weeral gaat,
want Pier, Jan en Talis werken tegen in ons kaart.
Dat is laf en roept om straf, ja zekers opent reeds hun graf.
Mannen allen gelijk, verdrinkt niet uwen blijk,
maar roept luide en met kracht dat gij allen zijt bedacht,
van op korte duur, te leiden dat bestuur,
niets werkt tot ons gemak en al het geld trekt uit onze zak.
Ja, ze zeggen dat het niet is hun fout,
Dat 't Appelterre is die ze in draaiing houdt,
dat zij wensen allen uit hun hert
dat er welhaast ene brug gelegd werd.
Hola vogels, wij kennen reeds die zang,
want gij zingt hem al tien jaren lang.
En dat is hier nu daarmee gedaan,
Gij geeft ons de brug of ge moet er allen aan en dan zal het [gaan].

Talis verkocht zijn herberg en verhuisde naar Geraardsbergen. En de afwijzing van Appelterre, vooral tegen een brede brug, gaf aanleiding tot allerlei praatjes. Een smalle brug zou de boeren van Pollare verhinderen landerijen te Appelterre te gaan opkopen. Anderen wilden de konkurrentie tussen de windmolenaars van Appelterre en Pollare uitschakelen.

In 1940 werd het bruggetje door de terugtrekkende Engelse troepen opgeblazen. Achteraf werd het door het gemeentebestuur van Pollare door een voorlopige houten brug vervangen. En in 1948 werd een nieuw ijzeren brugje gelegd en ingehuldigd.

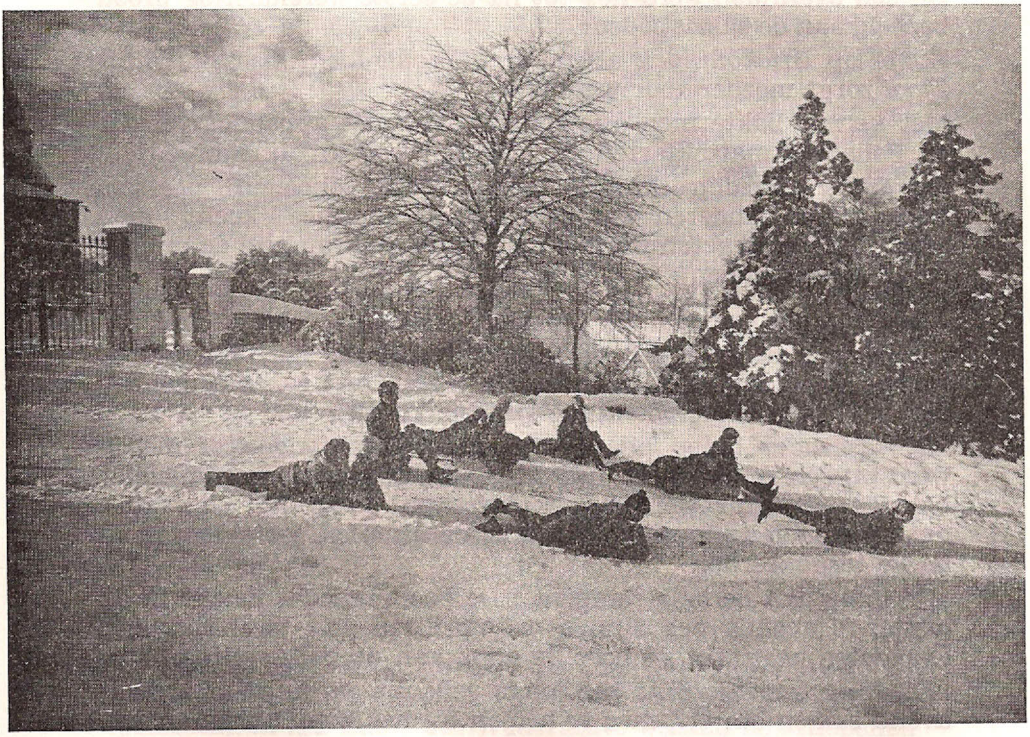

Winterpret.

III. DE VOLKSGEBRUIKEN.

Op *Oudejaarsavond* gaan de kinderen van huis tot huis en roepen «Lieve koekebick !». Zowel bij die gelegenheid als op *Driekoningen* verkleden zij zich.

Bij een *doopsel* werd doopsuiker bedeeld aan de kinderen (al de schoolkinderen waren aanwezig).

Bij een *huwelijk* werd tot voor enkele jaren door de begoeden geld geworpen naar de bewonderaars. Op de vooravond met buskruit geschoten.

Bij een overlijden werd nog tot na de eerste wereldoorlog brood bedeeld aan de sakristiedeur.

Zowel op *Driekoningen* als op *O.-L.-Vrouw-Lichtmis en Sint-Elooi* zorgt moeder voor wafelbak.

Met *kermis* bakte men een kom vlaaien met appelmoes, naast de Pollaarse mattetaarten en krentenbrood (rozijnenbrood).

Op *Sint-Pietersdag* «kronen hangen» en schoenen poetsen, waarvoor de kinderen wat geld kregen. Hiermee kocht men mastellen, die gegeten worden met cacao, waarop heel de buurt - ook de volwassenen - wordt vergast.

Andere gebruiken zijn :

«De haan opsteken» : Bij het binnenhalen van het laatste voer van de oogst, zat men boven op de wagen met een bloemenruiker, een haan voorstellend die viktorie kraait.

«De tasschaar halen bij zijn gebuur» : Een jongen of meisje werd bij een gebuur gestuurd om een stuk gereedschap dat niet bestond; vandaar werd hij doorgestuurd naar Jan en verder naar Piet, tot wanneer het kind eindelijk teleurgesteld naar de hoeve terugkeerde.

«De lamp aan de balk hangen» : De boerenknecht mocht in de winter 's avonds pas binnen en aanzitten aan tafel voor het avondeten, wanneer de boer de lamp aan de balk ophing.

«Kloering houden» : Al het jonge volk uit de buurt kwam bij avond samen om vrij mee te helpen bij het hopplukken en terzelfdertijd om plezier te maken. Op de laatste avond was het feest : er werden koeken en wafels gebakken, bier en druppels geschonken en «kloering» gehouden tot in de kleine uurtjes.

IV. DE VOLKSGEZEGDEN.

— Bij het bolspel : «Door een dubbel gat schieten» (= twee bollen die dicht bij de stek liggen trachten weg te schieten).
— «Gij zult gij in mijn zakken niet s...» (= gij zult mij niet foppen).
— «Ik ga ne keer bij menheer» (= W.C.).

— «'t Is petrol in de soep».
— «Zijn luizen bijten hem».
— «Zij heeft 'ne klop van den hamer gekregen (= meisje dat moet huwen).
— «Hij is getrouwd tot over de oren» (= heeft zijn meesteres gevonden).
— «Zijn frak wordt hem te groot».
— «Hij is zo zot als 'nen dop».
— «Hij is verliefd gelijk 'nen oude kater».
— «Wie veel heeft, doet veel op».
— «Ze leven er als kat en hond (= in ruzie leven).
— «Hij is zo dom als het paard van Kristus en dat was een ezel».
— «Trouwen is houwen».
— «Hij zit in de miserie en 't is zijn eigen fout (iemand die in het huwelijk een slechte partij heeft getroffen).
— «Salut, kus mijn botten, Gerard».
— «Hij is geen rotte stuiver waard».
— «Met den dienen kunt gij trapganzen vangen». (='t is geen vlugge).
— «Ons Heer mag mij straffen als 't niet waar is».
— «Pollaars noen» (= eten op een laat uur).
— «Pollaars uur» (= zonder rekening te houden met het uur).
— «Met zijn dissel naar Lessen staan» (= verliezen maken in zijn zaken).
— «Grote parade, klein garnizoen; letter te treffen en veel te doen». (= spreuk van de belgen die soldaat waren ten tijde van het hollands bestuur).
— «Liever hier botermelk dan in de hemel rijstpap».
— «Wie trouwt met een van over 't water, heeft een zottekul».
— «Ver van huis trouwt men rijk, maar er blijft veel onderweg».
— «Ons Heer zal er zij blikken inslaan».
— «Wie niet werkt, leeft ook».
— «Het grootste ongeluk dat gij uw vijand kunt wensen is getrouwd zijn».
— «Zit gij met een ros op uw kot, gij moet ze houden».
— «Hij zit in slechte schoenen» (= failliet nabij).
— «Hij zit tot over zijn oren in de schuld».
— In de lente (wanneer er veel werk is) als de eerste zwaluwen verschenen, de knecht tot de boer : «Hebt gij ze al gezien, meester, de kust mijn kl... zijn daar».

In de winter als het sneeuwde (en er geen werk was op de boerderij), de boer tot de knecht : «Hebt gij ze al gezien, manneken, de "wat beliefter u„ zijn daar».

— «Zo dom als koperlood».

— Een oud liedje ten tijde van pastoor Daens, door de Daensisten gezongen :

Wat zal Woeste in de Kamer doen ?
De kinderen wiegen en slapen doen.
Maar pastoor Daens dat is 'ne man,
die in de Kamers alles kan.

V. HET VOLKSGELOOF.

De beewegen (bedevaarten) behoorden - en behoren nog - tot een van de voornaamste uitingen van het volksgeloof. Er was altijd wel een bejaarde man of vrouw die goed wist te bepalen welke speciale «boete» of welke beeweg(en) men moest doen om van deze of gene kwaal verlost te worden.

Waarheen werden de mensen van Pollare dan verwezen ? Hier volgen de plaatsnamen alfabetisch , met de heilige die er werd aangeroepen en de kwaal waartegen voorspraak werd afgesmeekt :

Aalst, de kapel van Sint-Job : baardziekten;
Asse, Sint-Blasiusziekenhuis : verzweringen;
Brussel, de Kapellekerk : oogziekten;
Denderwindeke, Sint-Lambertuskapel : verlamming van kippen, konijnen, biggen;
Edingen, O.-L.-Vrouw van Mesen : rheuma;
Galmaarden, kapel van Sint-Pauwels (op St.-Paulus' bekering : Pauwelbroodjes) : graanvelden;
Geraardsbergen, kapel van O.-L.-Vrouw op den Oudenberg : allerlei nood;
Grimminge : H. Antonius kluizenaar : veeziekten;
Groot-Bijgaarden, kapel van de H. Wivina : keelpijn, astma, bronchitis;
Halle : O.-L.-Vrouw : allerlei nood;
Heldergem, H. Kornelius : kinderstuipen («seskens»);
Hemelveerdegem : Sint-Jan-Baptist : pluimveeziekten;
Hoves, H. Mauritius : hoofdpijn (een ijzeren ring om het hoofd dragen);
Lembeek, H. Veronus : rheuma.
Lettelingen, H. Verlosser : rheuma;
Lieferinge, O.-L.-Vrouw : bedwateren;
Meerbeke, H. Berlindis : veeziekten;
Nederzwalm, Alle Heiligen : huiduitslag, «brand»;
Neigem, H. Margareta : moeders in verwachting;

kapel van O.L.-Vrouw van Bevingen : allerlei nood;
Nieuwenhove, H. Apollonia : tandpijn (tanden verkopen);
Sint-Jan-Baptist : schreiende kinderen;
Ninove, H. Kornelius : kinderziekten;
kapel van het hospitaal, H. Apollonia : tandpijn (tanden verkopen);
Okegem, Sint-Antonius kluizenaar : veeziekten («vuur»);
Onze-Lieve-Vrouw-Lombeek, O.-L. Vrouw : kinkhoest;
Pamel-Ledeberg, H. Apollonia : tandpijn;
Petit-Roeulx-lez-Braine, St.-Jan Baptist : stuipen, biezonder voor kinderen die schrokken;
Pollare, H. Kristoffel : verzworen klieren;
kapel Molenveld, H. Antonius : ernstige ziekten en kwalen (nu nog doet men er 's avonds de beeweg);
Sainte-Renilde, H. Renildis : oogziekten;
Sint-Katharina-Lombeek, H. Katarina : katrienewiel (*volledig* wiel);
Steenhuize, Sint-Katarina : katrienewiel (*half* wiel);
O.-L.-Vrouwkapel (Schreierskapel) : schreiende kinderen;
Tollembeek, Sint-Lenaartskapel : H. Leonardus : stuipen;
Viane, H. Damianus : huidziekten;
Voorde, kapel van O.-L.-Vrouw-Beukenboom : devotie;
Zarlardinge, H. Antonius abt : oorziekten;
Zellik, H. Quirinus : huidziekten, zilt (eczeem);
Zinnik, H. Vincentius : rheuma;
Zulte, H.H. Petrus en Paulus : baardziekten, zilt.

Ook te Pollare was een «beewegenman», nl. Jozef Beeckman, die op verzoek, mits vergoeding, op bedevaart toog.

Een gebouw van 1470 wordt gered

«1470-1970. De kapel van de H. Geest en de Armenzorg te Aalst».

Dit was de titel van een pleidooi voor het behoud van dit gebouw, opgenomen in de jg. XXIII - 1970 - nr. 2.

Na zeven jaren strijd is de kogel door de... kapel !
Het gebouw wordt op gunstige wijze opgenomen in een modern handelscomplex.

Het bezit van de K.O.O., palend aan de kapel in de Kattestraat, werd aangekocht door de N.V. Federale immobiliën vennootschap van het Belgisch Bouwbedrijf. De stadsraad bracht hierover een kunstig advies uit maar was wijs genoeg om er voorwaarden aan te verbinden. Zo vermeldt de akte.

— dat de nieuwe eigenaars zullen instaan voor de gevolgen van de klassering als monument, zowel wat het behoud als wat het onderhoud betreft;

— dat bij het afbreken van de te slopen gebouwen, rekening zal gehouden worden met de bepalingen van het lastenboek waarin voorzien is welke materialen moeten gerekupereerd en herplaatst worden;

— dat in de H. Geestkapel geen aktiviteiten zullen uitgeoefend worden welke onwaardig zijn met het kultureel karakter van het geklasseerde gebouw;

— dat bij eventuele latere verkoop de stad beschikt over het recht van aankoop op basis van een schattingsverslag, opgesteld door de Ontvanger der Registratie.

De kopers hebben zich met deze voorwaarden akkoord verklaard.

De Vereniging voor Aalsters Kultuurschoon dankt Het Land van Aalst voor haar medewerking !

Fr. Courteaux.

HET LAND VAN AALST

TWEEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT

Voorzitter : F. Courteaux, Acaciastraat 7, 9300 Aalst - Tel. (053) 280.96

Beheerder : G. van Bockstaele, H. Hartplein 8, 9620 Zottegem
Tel. (09) 70.19.04

Redaktiesekretaris :
E.H. J. de Brouwer, pastorie, 9340 St.-Gillis-Denderm. - Tel. (052) 248.27

Recensiedienst :
E.H. V. Gaublomme, pastoor, 9803 Gottem - Tel. (051) 630.80

Bestuursleden : B. Boel - L. De Rijck - J. Pieters - A. van Lul

Prijs voor het jaarabonnement :
Voor leden 180 fr., steunende leden 250 fr. en voor ereleden 500 fr., te storten op postrekening nr. 5869.11 «Het Land van Aalst», Zottegem.

INHOUD VAN NUMMER 2 - 3 — 1973

JOZEF DE BROUWER — Geschiedenis van Pollare 37

FRITZ COURTEAUX — Een gebouw van 1470 wordt gered 156

Mededelingen van de Redaktie II

Drukkerij : «Het Reklaamblad», Nieuwstraat 29, Lede - tel. (053) 237.87 - 701.71
Verantw. uitgever : J. De Brouwer - 9340 Sint-Gillis-Dendermonde